

KULTŪROS IR
ISTORIJOS LEIDINYS

2011 METŲ NR. 2 (15)

RADVILIŠKIO KRAŠTAS



SVEIKINAME



MARIJONAI BIRUTEI KUDULYTEI-NAVAKAUSKIENEI – 70.

Pedagogė, muziejininkė, poetė, knygų autorė gimė 1941 m. lapkričio 14 d. Mantviliškių kaime, Šiaulėnų valsčiuje. Baigė Jokūbiškio pradinę, Šiaulėnų vidurinę mokyklą. Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute įgijo geografijos-istorijos mokytojos specialybę. 1966 m. pradėjo dirbti Raseinių rajono Betygalos Maironio vidurinėje mokykloje, ten įsteigė muziejų. Svarus jos indėlis, dirbant Raseinių krašto istorijos muziejaus Betygalos filialo muziejininke. Yra daugelio straipsnių, eilėraščių rinkinių, knygų apie Betygalos, Šiaulėnų ir Šaukoto kraštus autorė, sukaupe unikalią geologijos eksponatų kolekciją, įvairios kraštotyrinės medžiagos.



ROMUALDAI ALEKNAI – 80.

Dailėtyrininkas, Lietuvos dailininkų sąjungos narys gimė 1931 m. spalio 15 dieną Kubiliūnų kaime, Grinkiškio valsčiuje. Mokėsi Panevėžio berniukų gimnazijoje, Grinkiškio progimnazijoje, Kauno taikomosios dailės mokykloje. Baigė Vilniaus dailės instituto Meno istorijos ir teorijos fakultetą. 1954–1956 m. gyveno ir dirbo Pakruojuje. Dėstė meno istoriją Vilniaus inžineriniame statybos institute. Nuolat domėjosi liaudies menu, tapo aistringą jo rinkėju. Tyrinėjo Vidurio Lietuvos geležinius kalvių darbo kryžius. Parengė ir išleido knygas apie skulptorius Kazį Kisielį, Antaną Dimžlį, Vladą Žuklį. Yra paskelbęs apie tūkstantį įvairių publikacijų, išleidęs savo poezijos knygų.

Sveikiname Jubiliatus. Be galo gera žinoti ir matyti, kad iš mūsų krašto kilę šviesuoliai nuveikia tiek prasmingų, visai Lietuvai naudingų ir reikalingų darbų, kad iki šiol taip aktyviai ir atsidarusiai darbuojasi jos žmonių labui, istorijos ir kultūros paveldo išsaugojimui. Mūsų jaunimui tai – puikus pavyzdys, juolab kad Jūsų veikloje visada svarbią vietą užėmė ir užima Radviliškio kraštas, kad išliktų Jūsų ryšiai su gimtine.

Jums ir visiems šiais metais savo sukaktis atšventusiems kraštiečiams linkime sveikatos, ir toliau nepavargstančių minčių, vien šviesaus džiaugsmo, kūrybinės atgairės kupinų dienų.



Ką reiškia sugrįžti gimtinėn...

Gražiai rašo V. Daujotytė apie žmogų... Žmogus yra einantis. Žmogaus kelias prasideda nuo artimiausių žmonių, artimiausios aplinkos, nuo gimtinės. Keliais, keleliais, takeliais žmonės išeina ir... sugrįžta. Kaip gera sugrįžti...

Ką mums, radviliškėnams, prieš daugelį metų palikusiems gimtąjį miestą, reiškia sugrįžti gimtinėn? Pasiremiant A. Zalatoriaus apibrėžta gimtinės samprata lyg ir aiškus atsakymas, nes „...su gimtine susiję visa, kas jauku, paprasta, šilta, miela ir buitiška“.

Kai mąstau apie tai, ką man reiškia „sugrįžti gimtinėn“; mąstau ne protu, mąstau širdimi. Žodį g i m t i n ė su iškalbingu atodūsiu dažniausiai ištariame tie, kurie esame iškeliavę, tačiau nepraradę Jos, nes Ji gyva mumyse kaip gimtųjų namų dvasia. Gimtinė – tai vienintelė žmogaus vieta, kur viskas yra ne tik pažįstama, bet ir turi kiekvienam iš mūsų individualiai žinomą ir tik jam suprantamą prasmę. Juk kiekvienas savo gyvenimo istoriją pradėdamas žodžiais: „Gimiau ir augau Radviliškyje...“ O tai ir reiškia, kad esame neatskiriama gimtinės dalis. Sugrįžti gimtinėn man reiškia ieškoti prarasto laiko. Sugrįžti gimtinėn... Tokią akimirką vėl prisimeni vaikystę, besistengiančią suprasti pasakas, paauglystę, kurios širdy „velniava kryžiuodavosi“; mokytojus, kuriems norėtusi nusilenkti, kaimynus atvira širdimi, tarmišką šneką, dieną naktį traukinio ratų dunksėjimą (mat augau anapus geležinkelio) ir, žinoma, artimuosius. Sakydama „artimuosius“ galvoju ne tik apie žmones, bet ir apie tą aplinką, kurioje gimiau, augau, pamažu su viskuo susipažindama, prisirišdama, kaip medis suleisdama šaknis.

Viskas buvo, rodos, taip neseniai... O atsisuki – regi nutįsusių metų eilę, ir tik prisiminimai laša – gaivinantys, geliantys, globiantys... Toks gyvenimas. Tas šaknų suleidimas, prisirišimas žmogui sukuria gyvybinę erdvę. Ir kiek toli benukeliautum, kas kartą sugrįžęs į tą erdvę, kurioje – artimi žmonės, artimi medžiai, artima aplinka, jautiesi savas tarp savų.

Filosofas A. Šliogeris pasakoja, kaip „...vaikystėje, sodžiuje, gūdžios žiemos naktimis girdėdavau vilko staugimą ir galvodavau, kaip jam liūdna, kaip nyku baltoje sniego dykumoje, koks jis vienišas ir kaip jam reikia gentainių bendrystės...“ Dabar, galvodama apie susikūrusią mūsų Kauno radviliškėnų bendriją, regiu kažką panašaus. Bėgant metams daugelio mūsų širdyse ima staugti toks vienišas vilkas, išsiilgęs gimtinės, bendro, suprantamo žodžio, ištarto aukštaitiška tarpe. Nuoširdžiai viliuosi, kad Kauno radviliškėnų bendrija, gimusi iš nuoširdaus noro surasti bendrą radviliškėnų dvasią, surasti vieniems kitus, taps gimtinės atminties, kultūros puoselėjimo šaltinis, padedantis prikelti, atgaivinti, kad nenugrimztų praeitin žmonės, vardai, įvykiai. Juk praeitis – ateities motina ir mokytoja.

Kai mąstau apie mūsų, Kauno radviliškėnų, viešnagę gimtajame Radviliškyje, šiltą priėmimą savivaldybėje, bibliotekoje, iš naujo suvoki, kad gimtinė – tai tas kelias, kuriuo iš namų išeini, tačiau už patį išėjimą daug svarbesnis yra sugrįžimas; jis tik patvirtina, kad nors ir palikę gimtinę, nesame vieni, atskiri, o surišti, susieti ne tik su kartu esančiais, bet ir su tais, kurie dabar gyvena Radviliškio krašte.

Žurnalas „Radviliškio kraštas“ kaip tik ir maitina tą tylųjį sielos ilgesio gimtinei gyvenimą. Kai paimu į rankas eilinį žurnalo numerį, iš jo į mane pasklinda nenusakomo gaivumo, atgaivos dvelksmas ir širdį suspaudžia keistas jausmas – anų vaikystės, jaunystės metų, Radviliškyje šalia geležinkelio nugyventų, ilgesys. Neabejoju, kad visų radviliškėnų, išsibarsčiusių ne tik po visą Lietuvą, bet ir svečiose šalyse, gyvenime žurnalas užima gal ir kuklią, bet pakankamai svarbią vietą.

Nuoširdžiai linkiu žurnalo redakcinei kolegijai ir visam leidybos kolektyvui kūrybinės energijos, sveikatos, žodžių, padiktuotų širdies. Žmogų veikia ne tik žemės trauka, bet jį kelia šviesa. Išgyvenkite pakilimą, pajauskite šviesą.

Laima SAJIENĖ,
Kauno radviliškėnų bendrijos pirmininkė



Balio Buračo paminklas Šiaulėnuose. Viešosios bibliotekos nuotrauka

turinys

5	KAS VALDĖ SENĄJĄ ŠEDUVĄ? MEČISLOVAS JUČAS
8	RADVILIŠKIS – GELEŽINKELIO SUKURTAS MIESTAS LIUBOMIRAS VIKTORAS ŽEIMANTAS
12	„...PRAŠOME LEISTI SURENGTI...“ ŽENONAS VASILIAUSKAS
17	MŪSŲ KLAJONĖS ALDONA PUCEVIČIŪTĖ-GUDAITIENĖ
21	NEPRIKLAUSOMŲ GELEŽINKELIŲ VADOVAS JONAS LINKEVIČIUS
27	GIMTOSIOS ŽEMĖS PALIKIMAS ALEKSANDRAS ŠIDLAUSKAS
30	KAIP SENIAU ALŲ DARYDAVO RADVILIŠKIEČIAI DALIA BERNOTAITĖ-BELIAUSKIENĖ
34	MOKYTOJAS, DAILININKAS, TREMTINYS VYTENIS RIMKUS
39	ILGAAMŽĖ KRAŠTIETĖ NIJOLĖ ŠIDLAUSKIENĖ
41	VĖRIŠKIŲ ŽEMĖ IR ŽMONĖS ALEKSANDRAS DIGIMAS
51	PROSENELIŲ IŠMINTIES LOBYNAI. VAIKŲ GYDYMAS SENOVĖJE EMILIJA BRAJINSKIENĖ
54	ŠAUKOTO KRAŠTO LEGENDŲ KELIAIS MARIJONA BIRUTĖ NAVAKAUSKIENĖ
58	SU TYLOS POEZIJA AUŠRA ANTANAVIČIENĖ
60	IŠKILŲ KRAŠTIETŲ PRISIMENANT JONAS GUDMONAS
61	RADVILIŠKIO RAJONO KULTŪROS KRONIKA
64	RADVILIŠKIO KRAŠTO KALENDORIUS
71	KLAUSIMŲ DAUG, ATSAKYMŲ KOL KAS NĖRA

STEIGĖJAS Radviliškio viešoji biblioteka ir Vilniaus radviliškėnų bendrija / **REDAKGINĖ KOLEGIJA** Romualdas Budrys, Elena Romana Cemnolonskienė, Jonas Linkevičius, Aleksandras Šidlauskas / **REDAKCIJA** Gražina Dunauskienė, Aldona Januševičienė, Kristina Kacevičienė, Rasa Plukienė, Egidijus Prascevičius / **MENINIS REDAKTORIUS** Arvydas Každailis / **MAKETAVO** Tomas Januševičius / **LEIDŽIA** Radviliškio rajono savivaldybės Viešoji biblioteka, S.Dariaus ir S.Girėno g. 9, LT-82137 Radviliškis, tel./faksas (8-422) 5 31 68, el. paštas: aldona@radviliskis.rvb.lt, www.radviliskiobiblioteka.lt / **SPAUSDINA** UAB „Standartų spaustuvė“, Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius, tel. 2167527, faksas 2167547, el. paštas: info@standart.lt / **TIRAŽAS** 300 egz. / **NUMERIO LEIDYBĄ PARĖMĖ** Radviliškio rajono savivaldybė
ISSN 1822-0517

Viršeliuose – Boleslovo Plungės paveiksai „Žiema Alksniupiuose“, 1984 m. ir „Sode“, 1985 m.

Kas valdė senąją Šeduvą?

Mečislovas JUČAS, kraštiečių, habilituotas istorijos mokslų daktaras

Šeduvos dvaras ir miestelis iš seno priklausė Lietuvos valstybei. Tik XVIII a. pačioje pabaigoje Šeduva tapo paveldima tėvonine nuosavybe. Iki tol ją valdė valstybės (karaliaus) skirti iš bajorų laikini laikytojai – tijūnai. Žodis tijūnas, rusiškai *deržavca*, lotyniškai *temitarius*, bus kilęs iš germaniškojo ar net skandinaviškojo pavadinimo. 1529 m. Lietuvos Statute yra pasakyta: „Laikytojai, kurie dar neseniai buvo pavadinti laikytojais, o prieš tai buvo tijūnai...“ Tat nėra pagrindo tijūno terminą išvesti iš tariamai pirminio slaviškojo *deržavca*. Valstybinio dvaro laikytojas-tijūnas tvarkė visą jo ūkį, teisė jo valstiečius, rinko mokesčius, saugojo dvaro ribas, rūpinosi nauju žmonių įkurdinimu. Žemaičiuose tijūnas išliko iki valstybės žlugimo. Tik didesniuose dvaruose tijūno vardą imta keisti į *seniūną*. Tėvoniniuose dvaruose tijūnais vadinti užvaizdai, kurie buvo skiriami iš valstiečių. „Ateis tijūnas su dideliu bizūnu“, sakoma lietuvių folklore. Tai jau ne laikytojas, o prižiūrėtojas.

Administraciniu požiūriu Šeduva priklausė Žemaitijos seniūnijai. 1441 m. žemaičiai gera valia prisijungė prie Lietuvos. Jiems buvo leista turėti seniūną, o Lietuvos valdovas atsisakė siūsti pas žemaičius savo teisėjus, kurti naujus dvarus. Žemaitija gavo žemės herbą, kuriame pavaizduotas lokys su karališka karūna. Tą privilegiją surado Konstantinas Jablonskis (žr. *Praeitis*, 1933, II, p. 423-427). Vėlesni valdovai tą privilegiją patvirtina: 1507 m. sausio 2 d. – Žygimantas Senasis, 1545 m. rugsėjo 7 d. – Žygimantas Augustas. Žemaitijos sienos buvo nužymėtos 1398 m. Vytauto sutartimi su kryžiuočiais. Nuo Baltijos jūros į rytus iki Nevėžio – vadina ma Samogitia. Ir vėliau Lietuva buvo suprantama „už Nevėžio“. Šeduva pagal tai turėjo priklausyti Žemaitijos administracijai. Bet taip nebuvo. Apie tai vėliau.

Po 1417 m. įvykusio žemaičių krikšto ir Medininkų (Varnių) vyskupijos įkūrimo Šeduvos parapija nuo jos pradžios priklausė šiai vyskupijai. Tik 1926 m. įkūrus Telšių ir Panevėžio vyskupijas Šeduva pateko Panevėžio vyskupijai. Šeduvos parapiją fundavo karalius Žygimantas Senasis 1529 m. lapkričio 3 d. Vilniuje. Jis skyrė parapijos klebonui tris žemes

– Remeikiškes, Girdviliškes, Kymantiškes – klebono dvarui įkurti ir dvi karčemas Šeduvoje bažnyčios tarnams išlaikyti. Fundacijos originalas išliko pergamente (*MAB*, F5,-69, skelbė Rimantas Jاسas, *Pergamentų katalogas*, 1980, Nr. 340, p. 136, data 1529.XI.4). Iš to dokumento kopijos Romoje Paulius Jatulis pakartojė publikaciją (žr. *Codex Mednicensis sen Samogitiae Dioecesis*, 1984, t. 1, Nr. 147, p. 230-231). Apie fundaciją buvo pranešta Medininkų vyskupui Mikalojui Radvilai. Tik jis tegalėjo įkurti parapiją. Bet pirmąjį Šeduvos kleboną Martyną karalius prezentavo (pasiūlė) vyskupui, o šis jį skyrė. Žinoma, kad 1642 m. vietoj sudegusios Šeduvos medinės bažnyčios Jeronimo Valavičiaus iniciatyva buvo pastatyta mūro Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia, ►



Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo portretas. XVI a. 2 ketvirt., kopija, LDKVR (originalas – Varšuvos karališkoji pilis)



Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas. Peeter Danckers de Rij (?), 1643 m., kopija, LDKVR (originalas – Varšuvos karališkoji pilis)



Vyskupo Jurgio Tiškevičiaus portretas. Jeremijas Falkas, apie 1650 m. Varšuvos nacionalinis muziejus



LDK išdininko Jeronimo Valavičiaus portretas. Petras Rozalinas, XVII a. (?), Tytuvėnų Švč. Mergalės Marijos bažnyčia

kurią 1649 m. konsekrovo Medininkų vyskupas Jurgis Tiškevičius. 1647 m. buvo įkurtas aštuonioms parapijoms Šeduvos dekanatas. Iš Pašiausės (25 km nuo Šiaulių) jėzuitų kolegijos vienuoliai lankėsi Šeduvoje ir buvo įkūrę joje savo nuolatinę misiją ir mokyklą. Dėl šeduvių etninės priklausomybės žemaičių tarmės branduolį lietuvių kalboje, anot Zigmo Zinkevičiaus, sudarė Telšių aukštumos gyventojai. O rašomoji jų kalba buvusi Nevėžio baseino žemumos kalba, kurią imta vadinti žemaičių kalba. Bet Nevėžio žemumos kalba, Mikalojaus Daukšos kalba, nieko bendro neturėjo su žemaičių tarme. Ši susidariusi iš anksčiau toje teritorijoje gyvenusių kuršių ir jiems padaryto vėliau čia atsiradusių lietuvių poveikio. Šeduvių tarmė priklausė kitai etninei grupei – žiemgaliams, gyvenusiems Daugyvenės ir Mūšos upių baseinuose. Tai buvo Kuršo rytinė dalis, kurios šiaurė liko latviška, o pietinė – lietuviška.

Nuo XVI a. vidurio Nevėžio upės baseine susidarė tikras administracinio ir ūkinio valdymo mazgas. Jį galima išnarplioti į tris dalis:

1. Iš valstybei priklausančių tįjūnių 1589 m. buvo sukurta visoje Lietuvos teritorijoje šešios ekonomijos arba karaliui aprūpinti stalo dvarai. Žemaitijoje buvo įkurta Šiaulių ekonomija, padalyta į raktus su keliolika dvarų ir palivarkų jose. Nuo XVIII a. vidurio ši ekonomija buvo padalyta į stambesnius vienetus – gubernijas. Ją sudarė Šiaulių, Gruzdžių ir Žagarės gubernijos. Radviliškis priklausė Šiaulių gubernijai ir gavo vardą nuo valdytojo Radvilos. Šeduva liko už šios gubernijos ribų.
2. Kitas dvarų kompleksas priklausė Veliuonai. Jo atsiradimo reikia ieškoti dar kovų su kryžiuočiais metais. Kai ištuštėjo žemaičių ginama Nemuno dešinioji pakrantė, šią gyvybingą Lietuvai liniją buvo pavesta ginti Nevėžio lygumoje sukurtiems

bajorams. Taip atsirado bajorų (šlėktos) Liaudos, Dotnuvos ir Panemunės traktai, priklausą Veliuonai. Į Liaudos traktą pateko ir Baisogalos dvaras – Veliunos seniūnijos vaitija. Joje, be bajorkaimių šlėktos, buvo ir baudžiauninkų kaimai.

3. Nevėžio aukštupyje, į šiaurę nuo Liaudos, kūrėsi kitas administracinis ir ūkinis centras – Upytė. XIII–XIV a. ji vokiečių istorijos šaltiniuose buvo vadinama žeme, puolama kryžiuočių iš Livonijos. Jos valsčiai buvo įsiterpę tarp Ukmergės ir Žemaitijos. 1564/1566 m. įvykdžius teismų ir administracijos reformą visoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, buvo sukurti devyni stambūs administraciniai ir teismų vienetai – vaitijos. Žemaitijai buvo paliktas seniūnijos vardas, Žemaičių seniūnas, kad išskirtų jį nuo dvaro – seniūnijos valdytojo, jis vadintas generaliniu seniūnu. Tuo metu buvo sukurtas ir Upytės pavietas – apskritis. Jos valdžia apėmė tėvoninius ir valstybinius dvarus nuo Biržų iki Liaudos, kurią atskyrė kelias nuo Krekenavos, Vadtų iki Šeduvos. Kairioji jo pusė priklausė Veliuonai, o dešinioji – Upytei. Upytės pavietas administraciniu požiūriu buvo priskirtas kartu su Gardino pavietu Trakų vaivadijai. Upytė buvo atskirta nuo Žemaitijos. Nevėžio lyguma buvo padalyta į du administracinius centrus – Kauno ir Upytės.

Tik XX a. atsirado Kėdainių apskritis.

1614 m. Lietuvos išdininkas Jeronimas Valavičius perkėlė iš Upytės į naujai pastatytą mūro namą (išlikęs iki šiol) Panevėžyje teismą ir jo archyvą. Persikėlė ten ir kitos įstaigos. Taip Panevėžys pakeitė Upytę.

Upytė buvo ir ūkinis centras. Jos valstybiniam dvarui priklausė Šeduva ir Panevėžys, iš viso 359 kaimai ir jų 56 vaitijos (1556 m. inventorius). 1593 m. Varšuvos seime Upytės dvaras buvo atiduotas karaliaus Zigmanto ►

Vazos žmonos Onos Habsburgaitės stalui (rūmams) išlaikyti. Upytė tapo karalienės ekonomija.

Respublikos karaliai švedų kilmės Vazos Zigmanto sūnūs broliai Vladislavas IV (1632–1648) ir Jonas Kazimieras (1648–1668) buvo susigiminiavę per vedybas iš pradžių su Habsburgais. Vladislavo IV pirmoji žmona Cecilija Renata buvo imperatoriaus Ferdinando II duktė. Po jos tragiškos mirties (1644 m.) Vladislavas IV politiniais sumetimais vedė kunigaikščio Karolio Gonzagos dukterį Mariją Liudviką. Ta giminė buvo kilusi iš italų Mantuvos kunigaikščių jaunesnės šakos, persikėlusios į Prancūziją, Neverso kunigaikštystę. Po Vladislavo IV mirties jo brolis Jonas Kazimieras vedė našlę Mariją Liudviką Gonzagą. 1654 m. liepos 25 d. Jonas Kazimieras suteikė žmonos stalui priklausančiai Šeduvai Magdeburgo teisę. Privilegijos įrašas yra Lietuvos Metrikoje. Ji yra žinoma ir skelbta mūsų spaudoje (žr. „Radviliškio kraštas“, 2005, Nr. 2, p. 11–12). Bet ten privilegija nurašyta netiksliai ir jos paaiškinimams reikia pastabų. Šeduva nebuvo, kaip sakoma, „dvarininko nuosavybė“. Privilegijos nuorašas ne išduotas, o jos įrašas padarytas Lietuvos Metrikoje. Nesuprantama, kaip Šeduva ją vadovavosi iki 1672 m., kada ją patvirtinęs naujas karalius. Privilegija galiojo nuo jos išdavimo datos. Pabandykime aptarti dar kartą jos turinį. 1654 m. karaliaus privilegija atėmė Šeduvą iš pavietai, vaivadijos ir kitų valdybų jurisdikcijos ir suteikė jai Magdeburgo savivaldos teisę. Savivalda buvo apribota tuo, kad karalienė Marija Liudvika turėjo skirti iš apylinkės bajorų, turinčių baudžiauninkų, vaitą ir jo teismą baudžiamosioms miestiečių byloms spręsti. Vaito teisme dalyvavo miestiečių renkami suolininkai. Civilinėms (turto) byloms spręsti privilegija numatė miestiečių renkama burmistrą ir jo teisme tarėjus bei galimą apeliaciją, dvaro laikytoją arba į asesorių teismą. Vaitas privalėjo savo lėšomis pastatyti teismui namus, o miestiečiai – burmis-

tro teismui – rotušę. Skelbiama mieste turgūs ketvirtadieniais ir keturios mugės per metus. Miestas privalėjo mokėti karalienės išdui mokesčius. Numatytos miestiečių sueigos, kurios buvo lyg ir miestiečių seimeliai sprendžiant ūkinius, rinkimų į tarėjus ir kitus klausimus. Miesto centrinė figūra buvo vaitas, miesto bendruomenės viršininkas. Jo pavadinimas yra kilęs iš vokiško *voigt* ir lenkiško *wojt*. Beje, vaito vardas paplito ir į dvaro šeimininkus. Vaitystė tapo tiek valstybinio, tiek ir tėvoninio dvaro dalies pavadinimu.

Minėta privilegija Šeduva gavo herbą. Jo pavadinimas – „baltas Mantuvos erelis ir prancūziška lelija viduryje“. 1792 m. karaliaus Stanislovo Augusto Šeduvai duotoje privilegijoje piešinyje ant erelio krūtinės atsirado skydas su trimis dvigubomis baltomis lelijomis. Tekstas liko pirminis. Tat mūsų heraldikai teisingai pasiėlgę gražinę pradinį Šeduvos herbą.

Šeduvos Magdeburgijos privilegiją patvirtino 1672 m. lapkričio 26 d. Varšuvoje karalius Mykolas Kaributas Višnioveckis, o 1679 m. kovo 15 d. Gardine karalius Jonas Sobieskis ir 1699 m. gegužės 5 d. Varšuvoje karalius Augustas II.

XVIII a. Šeduva – miestas ir dvaras – buvo valstybės išdininkų priežiūroje. Žinomi išdininkai Jonas Jurgis Flemingas, o po jo mirties 1771 m. gruodžio 13 d. karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis skyrė Šeduvą valdyti išdininkui Antanui Tyzenhauzui, o šis 1772 m. perleido Šeduvą Lenkijos pakamariui karaliaus broliui Kazimierui Poniatovskiui. 1775 m. Šeduvą gavo Kazimiero sūnus Stanislovas Poniatovskis, kuris 1776 m. pripažino Šeduvos savivaldą, bet už miesto žemę pareikalavo činšo. Iš jo 1798 m. Šeduvą nupirko Teodoras Roppas. Jo giminė išliko Šeduvos–Raudondvario dvare iki naujausiųjų laikų.

Šeduva, būdama prie didelio prekybos kelio, vedančio nuo Krekenavos ir nuo Kėdainių link Šiaulių ir Rygos, išaugo ir sutvirtėjo. Jos raidą lėmė ir derlin-



Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Jono Kazimiero Vazos portretas. XVII a. LDKVR



Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio portretas. Jozefas Pičmanas, XVIII a. pab. Lietuvos dailės muziejus

gos apylinkės žemės, karališkasis dvaras, priklausęs tiesiogiai valdovui ar tvarkomas jo išdininkų. Šeduva ūkiškai ėmė lenkti savo partnerius Upytę ir Panevėžį.

1775 m. panaikinus mažų miestų Magdeburgo teises (liko tik Vilnius, Kaunas ir Trakai) 1776 m. Šeduvos laikytojo buvo suteikta miestui konvencija išsaugojant jai savivaldos teises. Tai buvo išskirtinis atvejis. XIX ir XX a. susiklostė Šeduvos miestui geri santykiai jau su tėvoniniais dvarininkais, vokiečių kilmės Roppais. ■

(Iš spaudai rengiamos monografijos „Šeduva“)

Iliustracijos – iš Valdovų rūmų ekspozicijos

Radviliškis – geležinkelio sukurtas miestas

Liubomiras Viktoras ŽEIMANTAS,
docentas, humanitarinių mokslų daktaras



Šiandien Radviliškis vadinamas šalies geležkelininkų sostine

TĘSIAME (PRADŽIA – RADVILIŠKIO
KRAŠTE“ 2011 M. NR. 1 (14) STRAIPSNĮ
APIE RADVILIŠKIO GELEŽINKELIO KŪRIMĄSI.

RADVILIŠKIO–KALKUONĖS (KALKŪNĖS, KALKŪNŲ) LINIJOS TĘSYBA

Liepojos–Kaišiadorių linija nepateisino statytojų lūkesčių. Ji nesugebėjo nukonkuuruoti Karaliaučiaus uosto. Liepojos uostas tuomet buvo menkas, galėjo priimti mažos gramzdos laivus. Rusijos vyriausybė ėmėsi tik jo gilinimo darbų ir pradėjo svarstyti tiesesnės geležinkelio linijos iš Daugpilio į uostą tikslumą. Tokia linija, kaip pastebėjo įžymus tarpukario Lietuvos geležinkelių specialistas J. Jankevičius, jau galėjo atraukti nuo Karaliaučiaus krovinius.¹

Susisiekimo kelių ministerijos laikinajam valdytojui A. Delvigui tarpininkaujant, caras leido karo inžinierių korpuso kapito-

nui Mileriui, valstybės patarėjui Veisbergui bei Maskvos–Bresto geležinkelio statybos „Fridlandas ir Gorvicas“ kontoros dalininkui Fridlandui, visiems savo sąskaita, savarankiškai, parengti kelio trasą. Ministerijos Geležinkelių departamentas pranešė Šiaurės–Vakarų krašto viršininkui (Vilniaus generalgubernatoriui) apie tai ir paprašė netrukdyti kapitonui Mileriui², valstybės patarėjui Veisbergui³ bei garbės piliečiui Fridlandui⁴ vietoje atlikti tiesiamo kelio projektavimo darbus. Aišku, gavę leidimus dirbti, asmenys vargu ar tai darė patys. Jie samdėsi kelio trasuotojus. Taip Fridlandas informavo generalgubernatorių, kad pagal jo leidimą konkretų kelio trasavimą turėjo atlikti grupė, vadovaujama kolegijos asesoriaus inžinieriaus Prelimo, kuriam talkins titulinis patarėjas architektas Pantiuchinas, technikai Starengačevas ir Graftio.⁵ Kapitono Milerio darbą, matyt, nudirbo Blochas, nes G. Kosakovskis ir V. Virginskis straipsnyje apie geležinkelių tiesimą Pabaltijyje 1860–1890 metais mini Blocho, Veisbergo ir Fridlendo (ministerijos raštuose ir Maskvos–Bresto geležinkelio statybos blanke – Fridlendo) kelio projektus⁶. Blochas negavo ministerijos leidimo savarankiškai dirbti, todėl jis galėjo dirbti, tik pasamdytas kapitono Milerio.

Kaip nurodo G. Kosakovskis ir V. Virginskis, pagal Veisbergo tyrimą kelias nuo Daugpilio turėjo prasidėti 7 kilometrais piečiau, Dauguvos kairiajame krante, nuo Kalkuonės stoties, kurį laiką eiti greta Daugpilio–Turmanto geležinkelio, po to pasukti vakarų link ir takoskyra tęstis iki Lėvens žemumų, čia kirsti šią upę, toliau lygiomis, linijai patogiomis vietomis pasiekti Šiaulių prieigas. Numatytas linijos ilgis – 204,5 kilometro. Pagal Fridlendo projektą geležinkelio linija turėjo prasidėti Kalkuonės stotyje, toliau ►

PAAIŠKINIMAI

¹Jankevičius, J. *Lietuvos geležinkeliai istorijos šviesoje. Technika ir ūkis. 1936, Nr. 2. P. 39.*

²LVA. F. 378, b. s. 1869 m. B. 1391. L. 1.

³Ten pat. B. 1169. L. 1.

⁴Ten pat. B. 1411. L. 1.

⁵Ten pat. L. 3.

eiti Dauguvos ir vieno jos intako slėniais. Ten perkirsti Dauguvos ir Nemuno baseinų takoskyrą, pasikreipdama link Panevėžio (Panevėžio miestiečių prašyme teigiama – per Panevėžį⁷) ir užpelkėjusiomis vietovėmis, aplenkdamas Lėvens upę, pasiekti Liepojos–Kaišiadorių geležinkelį. Šio projekto kelio ilgis turėjo būti 214 kilometrų.

Pagal Blocho (pagal leidimą – Milerio) projektą naujoji linija iš pradžių beveik sutapo su Fridlando pasirinkta trasa, vietomis šiek tiek krypteldama nuo jos. Nuo 69 kilometro Blochas pasirenka vidurį tarp Veisbergo ir Fridlando trasų, jo projektas du kartus kerta Lėvens upę ir beveik tiesiai pasiekia Radviliškį. Pagal šį projektą kelio ilgis – 194 kilometrai.

Techniniai kelio tęsytos rodikliai buvo geriausi Blocho. Jo projektas reikalavo mažesnių žemės darbų, kelio trasa buvo trumpesnė. Bet tas projektas atitolino geležinkelį nuo Panevėžio net 18 varstų. Tai sukėlė panevėžiečių protestų. Miesto galva, Panevėžio gyventojai apie savo nepasitenkinimą rašė aukštesnei valdžiai. Prašyme Vilniaus generalgubernatoriui jie nurodė, kad linijos pakreipimas per Panevėžį kelią pailgintų 8–9 varstais, bet jis eitų lyguma, nereikėtų kirsti Lėvens, Mūšos ir kitų upių, o tai atpigintų kelio tęsimo darbus. Geležinkelis eitų per vienos iš turtingiausių Kauno gubernijoje apskrities vidurį, o tai užtikrintų didesnę prekių apyvartą ir taip toliau. Kauno gubernatorius bei Vilniaus generalgubernatorius palaikė panevėžiečių prašymus.⁸ Vyriausybės inspekcinis techninis komitetas priėmė nutarimą atlikti galutinius kelio trasos tyrinėjimus nuo Kalkuonės iki Ra-

dviliškio stočių, pirmųjų 75 kilometrų trasą šiek tiek pakeisti, kad būtų išvengta ežerų nusėtos vietovės, o toliau kelią tiesiai į Panevėžį bei Radviliškį. Kelias šiek tiek ilgėjo, bet turėjo eiti per labiau apgyvendintas vietoves – Obelius, Rokiškį, Panemunėlį, Subačių, Kupiškį ir kitas.⁹

Kelią pagal šį projektą pastatyti pasisiūlė Liepojos ir Vyriausioji Rusijos geležinkelių bendrovė. Vyriausioji Rusijos bendrovė pirmame savo pasiūlyme varstą kelio žadėjo nutiesti už 23,6 tūkstančio rublių. Pajutusi, kad per daug užprašė, vėliau sumažino šią kainą iki 18 tūkstančių rublių. Susisiekimo kelių ministerijos nuomone, pirmoji kaina buvo per didelė. Antroji – nereali. Be to, Vyriausioji Rusijos geležinkelių bendrovė tuomet buvo prasiskolinusi vyriausybei, todėl jos siūlymas atmestas. Konkursą laimėjo Liepojos geležinkelių bendrovė, iš pradžių pasiūlusi kelio varstą nutiesti už 21,6 tūkstančio rublių, o derybų metu sutikusi tai padaryti už 19,3 tūkstančio rublių. 1872 metų spalio 12 dieną baigta projektuoti naujojo kelio trasa.¹⁰ Tų pačių metų gruodžio 14–ąją caras patvirtino Radviliškio–Kalkuonės kelio ruožą. Apie šį patvirtinimą, pridėjus žemėlapi su kelio trasa ir surašytomis Kalkuonės, Ilūkštės, Abelių (Obelių), Panemunėlio, Kupiškio (o ne vėliau vietos gyventojų vadintų Slavinciškių¹¹, Liepojos geležinkelininkų – Slavianiškių), Subačiaus, Panevėžio, Šeduvos ir Radviliškio stotimis, pranešimą gavo Vilniaus generalgubernatorius.¹²

Patvirtinti techniniai kelio rodikliai: kelio ilgis neturėjo viršyti 197 kilometrų, kre-

PAAIŠKINIMAI

⁶Kosakovskij G. I., Virginskij V. S. *Stroitelstvo železnych dorog v Pribaltike v 1860–1890 gg. LITSR MA darbai. Serija A. T. 2. 1970 (toliau – Kosakovskij, G. I., Virginskij, N. ...). P. 86.*

⁷LVIA. F. 378, b.s. 1869 m. B. 1391. L. 24.

⁸Ten pat. L. 24, 26.

⁹Kosakovskij G. I., Virginskij V. S... P. 87.

¹⁰Kosakovskis G... P. 53–54.

¹¹Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinybas. V. Mintis. 1974. D. 1. P. 130.

¹²LVIA. F. 378, b. s. 1873 m. B. 50. L. 1–2.

¹³Kosakovskij G. I., Virginskij V. S... P. 87–88.

¹⁴Kosakovskij G. I., Virginskij V. S... P. 87–88.

¹⁵Kosakovskis G... P. 55.

¹⁶Gukovskij K. Šavelskij uezd. – Kovenskoj. 1896 (1895). Č. 2. S. 133; *Otčet po eksploataciji Libavo–Romenskoj železnoj dorogi za 1913 god. V. 1914. S. 1.*

¹⁷*Putevoditelj po rossijskim železnym dorogam i parachodnym soobščenijam. Moskva. 1875. Nr. 5. S.103.*



1871–1873 m. tiesiant Liepojos–Romnų geležinkelį buvo pastatytas ne vienas tiltas

PAAIŠKINIMAI

¹⁸*Otčet po eksploataciji kazennyh železnych dorog za 1908 god. Častj XI. Otčet upravlenija Libavo–Romenskoj železnoj dorogi i pervoje k nemu priloženije. Minsk. 1909 (toliau – Otčet za 1908 god.). Tab. Nr. 1. S. 30.*

¹⁹*Statističeskoje obozrenije Rossijskoj imperii. Sostavil V. de Liororn. S. Peterburg. 1874. S. 166–167.*

²⁰*LVIA. F. 378, b. s. 1873 m. B. 50. L. 24*

²¹*LVIA. F. 378, b. s. 1873 m. B. 22. L.*

1. (Atrodo, turime reikalo su dviem bendrapavardžiais Kologrivovais: geležinkelio viršininku Ioanu Semionovičumi ir geležinkelio vyriausioju inžinieriumi M. (archyvo dokumentas nepateikia antrojo Kologrivovo viso vardo). Gali būti tai ir mūsų neteisingai perskaityta vardo pirmoji raidė. Rusiška I ir M raštininko įmantriai parašytos ir gali turėti daug panašumo. Jeigu mes klaidingai perskaitėme pirmąsias vardų raides, tuomet turime reikalo su tuo pačiu asmeniu. Šiai prielaidai gali pritarti ir tai, kad tarp archyvo raštų pasirašymo yra dvejų metų tarpas. Per tą laiką kelio vyriausiasis inžinierius galėjo tapti kelio viršininku. Esant antrajai prielaidai, Liepojos kelio pirmasis viršininkas mums lieka nežinomas.).

vių minimalus spindulys – 650 metrų, iškasų ir pylimo šlaitų nuolydžio santykis 1:1,5, nusavinamo keliui žemės plotis – ne mažiau kaip 51 metras ir tik ypatingais atvejais šį plotį galima buvo keisti. Kelyje patvirtinta 112 tiltų, akmeninių ir ketaus vamzdžių.¹³

Patvirtinus kelio trasą, imta išpirkinėti linijai žemę. Dauguma žemės savininkų, kurių žemėmis ėjo kelio juosta, sutarė dėl atlyginimo dydžio, bet vienas kitas, kaip tai buvo ir su kitų linijų tiesimu, reikalavo daugiau.

Radviliškio–Kalkuonės linijos tęsybos laiku išryškėja geležinkelio siekis atidėti atlyginimo už žemę mokėjimus, matyt, tai susiję su sunkia geležinkelio finansine padėtimi.

Tęsiant kelią, tiltų ir pralaidų buvo suręsta 179. Balasto sluoksnis – smėlis su maža žvyro priemaiša. Bėgiai geležinkeliui pirkti Anglijoje, vienas metras – 32,2 kilogramo svorio. Pabėgiai kelyje – pušiniai, stotyse leista kloti ir eglinius. Po vienu 6 metrų bėgiu kloti 8 pabėgiai. Bėgių sandūros darytos tarp pabėgių. Tiesiose kelio atkarpose bėgiai prie pabėgių buvo tvirtinami dviem bėgvinėmis. Posūkiuose po bėgiais dėti padėkliukai, bėgiai pritvirtinti keturiomis bėgvinėmis.¹⁴

Komisija, priimdama kelią eksploatacijai, pažymėjo aukštą atkarpos Panevėžys–Radviliškis kokybę. Panevėžio–Kalkuonės atkarpos tęsėjams turėta pretenzijų dėl kreivių, tiltų ir iešmų sandūrų – netikslumo. Pareikalauta ateityje nurodytus trūkumus ištaisyti.

Kelyje buvo pastatytos 2 trečios ir 7 ketvirtos klasės stotys. Dabartinėje Lietuvos teritorijoje įrengtos Linkaičių, Šeduvos, Labos, Panevėžio, Subačiaus, Slavinciškių (Kupiškio), Panemunėlio, Rokiškio, Abe-

lių (Obelių) stotys. Kiekvienoje stotyje, be stoties pastato, pastatytas bent vienas 200 kvadratinų metrų gyvenamasis namas tarnautojams. Tuose namuose buvo įrengtos specialios patalpos geležinkelio žandarams.¹⁵

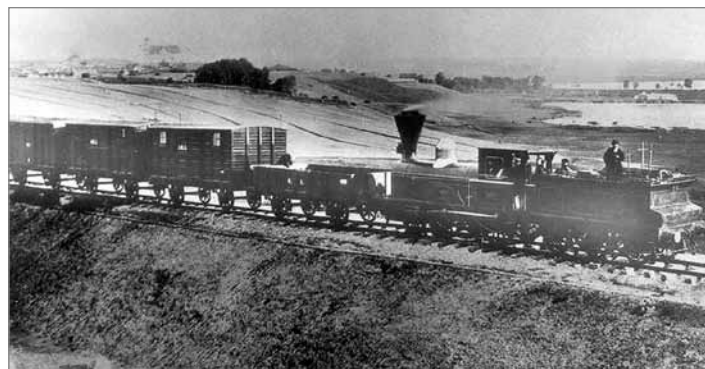
Radviliškio–Kalkuonės linija (186,00 varstų) pradėta eksploatuoti 1873 metų lapkričio 1 dieną.¹⁶

LIEPOJOS GELEŽINKELIO VALDYMAS

Liepojos geležinkelio valdybą 1875 metais sudarė pirmininkas I. Bliochas, direktoriai I. Vyšnegradskis, E. Frankeišteinas, B. Lampė ir I. Junkersas. Tuomet valdybos būstinė buvo Peterburge, Boljšaja Morskaja gatvėje 58.¹⁷ Bendrovė iki 1870 metų surinko 8 526 000,00 aukso rublių obligacinio kapitalo. Po to iki 1875 metų jį padidino dar 4 473 300,00 rublių. Šiai 12 999 300,00 aukso rublių sumai valdyba gavo vyriausybės garantijas.¹⁸

1874 metų Liepojos geležinkelis turėjo 338 varstus kelio (pagrindinio – 294 varstus). Kelyje įrengta tiltų ir vandens nuleidimo vamzdžių: metalinių – 79, akmeninių – 4, medinių – 68.¹⁹

Liepojos geležinkelio bendrovės valdyba kelią eksploatuoti pavedė direkcijai, kuri dirbo Liepojoje.²⁰ Apie direkcijos konkrečią struktūrą nedaug ką dabar nežinome. Aišku, ji buvo miniatiūrinė, nes tvarkė nedidelį geležinkelį. Iš Vilniaus generalgubernatoriaus archyvo bylos aišku, kad Liepojos geležinkelio direktorius 1872 metų pabaigoje buvo inžinierius Ivanas Kologrivovas.²¹ Jam padėjo eismo viršininkas, kurio pavardės dėl



Pirmasis traukinys, važiuojantis per Šiaulius Liepojos–Romnų geležinkeliu 1871 11 04



Radviliškio garvežių depas pastatytas 1870 m. tiesiant Liepojos–Romnų geležinkelį

įmantraus parašo po raštu perskaityti nepavyko.²² Pagal to meto tvarką direkcijoje turėjo būti vyriausiasis inžinierius, kelio ir pastatų, riedmenų (trakcijos), eismo, materialinio tiekimo viršininkai, vyresnysis gydytojas ir atitinkamas paprastų darbuotojų skaičius.

Nutiesus Liepojos–Kaišiadorių liniją, Liepojoje ir Radviliškyje buvo įrengti garvežių pagrindiniai depai, Mažeikiuose ir Kaišiadoryse – gražos depai. Šiuose depuose geležinkelis atlikdavo ne tik garvežių, bet ir vagonų techninę priežiūrą. Nutiesus Radviliškio–Kalkuonės liniją, garvežių pagrindinis depas įrengtas dar ir Kalkuonėje, gražos depas – Panemunėlyje. Vėliau pastarąjį depą pavertė atsarginiu. Jis buvo užkonservuotas, nes garvežiai nuo Kalkuonės iki Radviliškio vilko sąstatus nekeičiami.

Liepojos–Kaišiadorių kelią prižiūrėjo 4 kelių ruožai: Liepojos, Mažeikių, Radviliškio ir Kėdainių. Beveik visą Radviliškio–Kalkuonės kelią tvarkė Kalkuonės kelio ir pastatų ruožo darbuotojai. Nedidelę jo dalį nuo Radviliškio prižiūrėjo šioje stotyje dirbęs ruožas. Ši kelio ir riedmenų administravimo rekonstrukcija mūsų atkurta, remiantis vėlesniais šių padalinių egzistavimo duomenimis, nes apie Liepojos geležinkelio bendrovės darbą Lietuvoje šiandien turime labai mažai autentiškų žinių.

Žinome, kad 1872 metų geležinkelis pervežė 116032 keleivius ir 3118520 pūdų

krovinių. Turėjo 288504 rublius pajamų. Vienam kelio varstui jų teko 981 rublis. Liepojos geležinkelis negavo pelno. Todėl garantinį pelną turėjo mokėti Rusijos išdas.²³

Nežiūrint į tokią nelengvą bendrovės būklę, Rusijos karinė administracija nuo 1872 metų kovo 18 dienos išsiderėjo savo pervežimams tarifo nuolaidų, kurios sudarė 25 procentus bendro tarifo.²⁴

Liepojos geležinkelio bendrovė, net attraukusi krovinių srautus nuo Prūsijos uostų, nesugebėjo dirbti pelningai. Todėl ėmė žvalgytis, prie ko būtų galima prisiglausti ir netikusią ekonominę situaciją pataisyti. Savaimė aišku, Liepojos verslininkų žvilgsniai nukrypo į 1873 metais pradėjusį veikti Lentvario–Romnų geležinkelį, kuris buvo nutiestas išvežti Ukrainos grūdus į užsienį per Baltijos jūros uostus. Tikslų bendrumas suvedė šių geležinkelių atstovus prie bendro stalo, ir 1876 metų birželio 1 dieną šie geležinkeliai faktiškai susijungė, įsteigdami bendrą Liepojos–Romnų geležinkelį. Dabar tik reikėjo sulaukti oficialaus valdžios patvirtinimo. Tai caras padarė beveik po metų – 1877-ųjų gegužės 20 dieną.²⁵ Liepojos geležinkelio, jame – ir Radviliškio stoties, reikalai iš esmės ėmė gerėti. 1913 metais geležinkelis jau sugebėjo Radviliškyje gauti 228496,14 rublio pajamų.²⁶ ■

Nuotraukos – iš „Aušros“ muziejaus, Lietuvos centrinio valstybinio archyvo, Radviliškio viešosios bibliotekos archyvo

PAAIŠKINIMAI

²²Ten pat. B. 50. L. 24.

²³Statističeskoje obozrenije Rossijskoi imperii. Sostavil V. de Livorn. S. Peterburg. 1874. S. 164, 169.

²⁴Sbornik ministerskich postanovlenij i obščich praviteljstvennych rasporiaženij ministers-tva putei soobščeniija po železnym dorogam. S. Peterburg. 1871. S. 277.

²⁵Kosakovskis G. ... P.55.

²⁶Otčet po eksploataciji Libavo–Romenskoi železnoi dorogi za 1913 god. V. 1914. S. 730–731.

„...prašom leisti surengti...“

VISUOMENINIO GYVENIMO KRONIKA

Zenonas VASILIAUSKAS, istorikas

PIRMĄ KARTĄ SPAUSDINAMA ARCHYVINIŲ DUOMENŲ APIE MŪSŲ KRAŠTE VYKUSIUS RENGINIUS. TAI ĮGALINA SUŽINOTI APIE ANO METO VISUOMENINĮ, KULTŪRINĮ GYVENIMĄ, KAI KURIAS TADA VEIKUSIAS ORGANIZACIJAS, GYVENTOJŲ AKTYVUMĄ.

Lietuvos valstybės taryba, žinodama, kad netrukus turės patvirtinti pirmąją A. Voldemaro vadovaujamą vyriausybę, 1918 metų lapkričio 2 dieną priėmė Laikinosios konstitucijos pamatinius dėsnius, kurie buvo paskelbti laikraštyje „Lietuvos aidas“ lapkričio 13-ąją (vyriausybė patvirtinta lapkričio 11-ąją).

Laikinosios konstitucijos penktoje dalyje buvo surašytos, išvardytos pamatinės piliečių teisės, kurias pripažino naujais pagrindais beatsikurianti nepriklausoma Lietuva. Buvo garantuojama (23§) tikybos, spaudos, žodžio, susirinkimų ir draugijų laisvė bei kitos teisės. Vyriausybė turėjo priimti atitinkamus nutarimus, kaip jas praktiškai įgyvendinti.

Mums rūpimu klausimu 1920 metų vasario 21 dieną Valstybės taryba priėmė Susirinkimų įstatymą, kurį pasirašė valstybės prezidentas A. Smetona ir ministras pirmininkas E. Galvanauskas. Šis įstatymas iki 1932 metų reguliavo viešų ir uždarų susirinkimų organizavimą, nustatė, kas yra viešas susirinkimas ir kas uždaras.

Susirinkimams organizuoti svarbiausias įstatyme buvo penktas punktas, kuris teigė, kad viešų susirinkimų rengėjai apie tai privalo pranešti raštu vietos policijos nuovados viršininkui ne vėliau kaip 24 valandos iki susirinkimo, tai yra prieš parą. Nurodyta, kad pranešime turi būti įrašyta susirinkimo tikslas, diena, valanda, vieta, rengėjų vardai ir pavardės bei gyvenamoji vieta.

Gyvenimo praktika, kaip paprastai, skyrėsi nuo įstatymo reikalavimų. Beveik visi pareiškimai, kuriuos teko matyti, buvo adresuoti Šiaulių miesto ir apskrities viršininkui, nes ši įstaiga ano meto sąly-

gomis buvo aukščiausia valdžia apskrityje. Ji turėjo didelius įgaliojimus, tai buvo centrinės valdžios atstovė apskrityje.

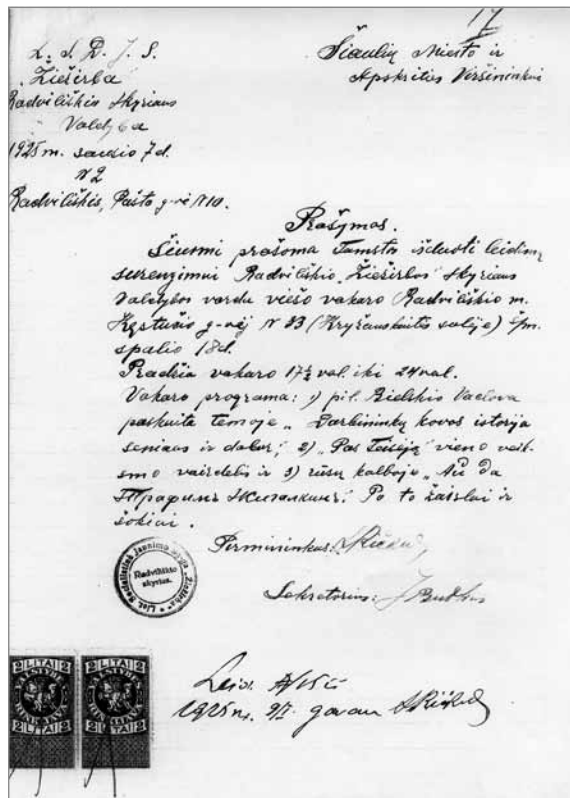
Susirinkimų reikalus apskrities įstaigoje tvarkė Spaudos ir draugijų skyrius. Taigi apskrities viršininkui sutikus leisti organizuoti viešą susirinkimą, galutinį raštišką leidimą išrašydavo vietos policijos nuovados viršininkas.

Mielajam skaitytojui pateikiama publikacija parašyta, remiantis Centriniam valstybės archyve esančia 1923 metų byla, kurioje surinkti visi apskrities tų metų pareiškimai su prašymais leisti organizuoti viešus vakarus (F. 412, ap. 9, b. 189, l. 19, 36, 37, 42, 46, 61, 75, 78, 84, 132, 153, 154, 156, 168, 180, 190, 220, 240 264, 281, 294, 316, 317, 319, 322, 323, 324, 330, 341, 344, 367, 386, 390, 406, 407). Byloje, kurioje yra 422 pareiškimai, rasti 35, parašyti Radviliškio ir Šiaulėnų valsčių gyventojų, nes abu tie valsčiai priklausė Šiaulių apskričiai.

Pareiškimų turinys šiame rašinyje pateikiamas, prisilaikant chronologinės sekos. Tokia tradicija. Kai kuriais atvejais esame priversti ją pažeisti, kad išvengtume pasikartojimų. Pavyzdžiui, jei pradžios mokykla surengė viešą vakarą savo patalpose, o po kurio laiko vėl gavo leidimą surengti dar kelis vakarus, tada pareiškimų tekstus pateikiame viename punkte.

Ir dar viena pastaba. Šis rašinys iliustruojamas ne 1923 metų, bet 1924 metų pareiškimų pavyzdžiais, nes jie, mūsų nuomone, įdomesni „Radviliškio krašto“ skaitytojams.

Pirmas 1923 metais prašymas užregistruotas sau- ►



sio 8 dieną. Radviliškio žydų bibliotekos komitetas – pirmininkas ir sekretorius – prašė apskrities viršininko leidimo sausio 13–ąją surengti vakarą. Programoje – pjesė (pavadinimas tekste ne visada gali būti lietuviškai tikslus ar taisyklingas) „Kalvio dukteriai“ žydų kalba, po to – šokiai iki 3 valandos ryto. Prašytojų parašai (sunkiai išskaitomi) sutvirtinti antspaudu jidiš ir lietuvių kalbomis. Vakarą vieta nenurodyta, bet paaiškinta, kad pelnas bus skirtas Radviliškio žydų bibliotekai. Leidimą gavo.

Tos pačios žydų bibliotekos komisija yra prašiusi išduoti ir leidimą kovo 17 dieną surengti Radviliškyje vakarą, kurio metu – Š. Ašo pjesė „Po pabėgimo“, paskui – šokiai iki 3 valandos ryto. Pasirašė komisijos pirmininkė D. Berzokaitė.

Lietuvos socialistinio jaunimo sąjungos (LSJS) „Žiezirba“ Radviliškio skyrius N 4 savo rašte prašė leisti jam ir Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP) Radviliškio kuopai vasario 10 dieną surengti kaukių vakarą Radviliškio kino teatro „Oaza“ salėje, Kauno gatvėje, ir vasario 20–ąją – šokių vakarą su loterija. Renginių laikas – nuo 20 iki 3 valandos. Gautas pelnas – organizacijos naudai. Pasirašė „Žiezirbos“ pirmininkas S. Tučinskis (?), socialdemokratų kuopos pirmininkas ir sekretorius (parašai neišskaitomi). Yra antspaudas „Lietuvos socialdemokratų partija. Radviliškio kuopa“.

Netrukus LSJS „Žiezirbos“ Radviliškio skyrius vėl

prašė leisti kino teatro „Oaza“ salėje balandžio 22 dieną surengti vakarą–vaidinimą. Paaiškino, kad bus vaidinamos dvi vienaveiksmės komedijos: „Piktoji gudrybė“ ir „Stovila Grovienės Svogunios“. Po vaidinimo – šokiai. Laikas – nuo 8 valandos vakaro iki 4 valandos ryto.

„Žiezirbos“ Radviliškio skyrius dar prašė leisti gegužės 18 dieną kino teatro „Palasas“ salėje (Didžiojoje gatvėje) nuo 6 valandos vakaro iki 9 valandos vakaro surengti paskaitą tema „Bažnyčia ir tikyba“ lietuvių bei lenkų kalbomis; gegužės 31 dieną nuo 3 valandos po pietų iki 1 valandos nakties – gegužinę Radviliškio dvaro miške, pelną skiriant tai pačiai organizacijai. „Žiezirbos“ skyriaus komitetas gruodžio 10 dieną raštu Radviliškio policijos nuovados viršininko prašė leisti gruodžio 26–ąją kino teatro „Olimp“ salėje (Kauno gatvėje) suorganizuoti kaukių vakarą su prizais už geriausias kaukes. Patikslinta, kad prizai bus įteikiami 12 valandą nakties pagal publikos balsavimą. Renginio trukmė – nuo 7 valandos vakaro iki 3 ryto, o pelną numatyta skirti „Žiezirbos“ skyriaus reikalams. Gruodžio 22 dienos rašte buvo pakartotinai prašoma leisti surengti kaukių balių, nes iš policijos sutikimas buvo gautas, bet vėliau atšauktas. Vakarų organizuoti leista.

Radviliškio ugniagesių draugijos Švietimo komisijos pirmininkas prašė leisti organizuoti šeimyninį vakarą sausio 21 dieną „Oaza“ salėje. Programoje – dvi vienaveiksmės komedijos: „Smarkusis Kruša“, kitos ►

pavadinimas neišskaitomas. Vakarų pradžia – 8 valandą vakarų, pabaiga – 3 valandą ryto. Pelnas – Radviliškio ugniagesių draugijai.

Išlikęs tos pačios draugijos komisijos vadovo K. Gasevičiaus prašymas balandžio 2 ir 8 dienomis leisti viešus vakarus kino teatro „Oaza“ salėje. Nurodyta, kad pirmąją dieną bus vaidinamos vienaveiksmės komedijos „Geriau velnias negu niekas“ ir „Žvakės užgeso“; balandžio 8-ąją – „Vargšas Tadas“ ir „Kontrolis“. Po vaidinimų – šokiai. Pelnas skiriamas Radviliškio ugniagesių draugijai.

Draugijos Švietimo komisijos pirmininkas taip pat prašė leidimo gegužės 20 dieną Radviliškyje surengti *rinklių* remontuojamai ugniagesių stovyklai bei tą pačią dieną gegužinę mieste su bufetu be svaiginamųjų gėrimų. Laikas – nuo 4 valandos popiet iki 24 valandos, esant blogam orui – „Oaza“ salėje nuo 8 valandos vakarų iki 3 valandos ryto.

Šiaulėnų kultūros-švietimo draugijos valdyba prašė leisti vakarą Diktariškyje, pradžios mokyklos bute, sausio 21 dieną. Pranešta, kad bus vaidinama vieno veiksmo komedija „Naujokų priėmimo komisija“ ir kad po vaidinimo bus dainos, šokiai bei žaidimai. Patikslinta, kad bufete svaiginamųjų gėrimų nebus. Pelnas – draugijos knygynui. Prašymą pasirašė tos draugijos valdybos pirmininkas P. Buračas ir sekretorius S. Sakalauskas.

Tos pačios Šiaulėnų draugijos valdyba pateikė ir prašymą vasario 2 dieną surengti viešą vakarą, kuriame – dvi komedijos: dviejų veiksmų „Iš jos visi blogumai“ ir vieno veiksmo „Nepavyko“. Bufetas be svaiginamųjų gėrimų. Pelną numatyta skirti steigiamai Šiaulėnų ugniagesių draugijai. Pasirašė draugijos vicepirmininkas ir sekretorius S. Sakalauskas.

Sionistų draugijos Radviliškio skyrius prašė leisti sausio 27 dieną kino teatro „Oaza“ salėje parodyti keturių dalių dramą „Žmogus dievų ir velnių“ ir organizuoti po to šokius. Paaiškinta, kad už tvarką vakare, kuris truks nuo 8 valandos vakarų iki 3 ryto, atsakys draugijos pirmininkas G. Kaplan. Jis ir pasirašė šį prašymą. Rašto pastaba priminė, kad šios draugijos skyrius Radviliškyje įregistruotas Šiaulių apskrities viršininko 1920 12 6, nr. 35.

Draugijos Radviliškio skyriaus pirmininkas Idelis Abperšteinas pasirašė raštą, kuriuo prašė gegužės 22 dieną nuo 9 valandos vakarų iki 4 valandos ryto leisti surengti sporto vakarą. Renginio pelnas bus skiriamas šiam skyriui.

Tarp prašymų yra ir parašytas „Pavasario“ *Žardelių kuopos*. Jį pasirašė kuopos pirmininkas J. Beržinis, gyvenantis Žardeliuose. „Pakėlimui ūpo ir padauginimui lėšų prašau leisti Žardelių „Pavasario“

kuopai savo naudai surengti vasario 2 d. K. Galinio bute viešą vakarą su šokiais ir vaidinimu. Bus vaidinama „Storžieviai svečiai“ – vieno veiksmo komedija ir deklamuojama Maironio eilės.“

Radviliškio kelio ruožo raštinės tarnautojai prašė leidimo vasario 4 dieną suorganizuoti šeimyninį spektaklį-vakarėlį Radviliškyje, Geležinkelio bataliono karių klubo salėje (Kęstučio gatvės 33 numeris). Nurodyta, kad bus vaidinama „Undinė“ – trijų veiksmų drama – ir vienaveiksmė komedija „Alkanas Jonukas“. Po vaidinimo – šokiai iki 3 valandos ryto. Pelną numatyta skirti Radviliškio I geležinkelio pradžios mokyklai, 25 procentus – klaidėdiečiams. Pasirašė trys rengėjai, Kelio ruožo raštinė (Laisvės alėja, Nr. 3).

Prašymą pateikė ir *Šiaulėnų valsčiaus Sidarių pradžios mokykla*. M. Tamašauskaitė prašė leisti vasario 4 dieną Sidarių dvare surengti vakarėlį su vaidinimu – trijų veiksmų drama „Katriutė“, išversta Vegelės. Po vaidinimo – šokiai, žaidimai. Pelnas skiriamas Sidarių pradžios mokyklos vaikų knygynėliui. Už tvarką renginyje atsakinga pati rašto pateikėja.

Ta pati mokyklos mokytoja M. Tamašauskaitė prašė leisti jos vadovaujamam jaunimui balandžio 15 dieną Sidarių mokykloje suorganizuoti viešą vakarėlį su vieno veiksmo operete „Kuprotas oželis“ bei viena-veiksme komedija „Nepavyko“, taip pat šokiais, žaidimais, dūdų orkestro muzika ir bufetu be svaiginamųjų gėrimų. Pelnas – vėlgi mokyklos knygynėliui.

Kita Sidarių pradžios mokyklos mokytoja B. Urkietienė pasirašė prašymą leisti jai tos mokyklos bute gruodžio 26 dieną surengti viešą vakarą. Bus vaidinama trijų veiksmų komedija „Trys mylimos“. Po to numatyti šokiai, žaidimai. Pradžia – 6 valandą vakarų, pabaiga – 3 valandą ryto. Visas vakarėlio pelnas aukojamas mokyklai.

Žydų teatro Lietuvoje direktorius Naumas Lipovskis, gastroliuojantis po Lietuvą, prašė leisti jam vasario 27 dieną 30 metų artistinės veiklos sukakties proga Radviliškyje parodyti programą, kurioje: „1. Transformacija visokių žymių rašytojų ir veikėjų. 2. Atminties sensas ir kita programa, dalyvaujant mano artistams.“

Radviliškio žydų IV liaudies mokyklos raštas – prašymas leisti šios mokyklos naudai kovo 19-ąją mieste organizuoti rinkliavą. Pasirašė pirmininkas G. Kaplan ir sekretorius. Štampas – „Radviliškio žydų liaudies mokykla“ – ir jidiš kalba. Rezoliucijoje žaliu rašalu pabrėžta, kad leidimą galima duoti, tik ne sekmadienį ir ne turgaus dieną.

Buvo pateiktas ir *Žydų operos Dramos trupės* artisto I. Plonsky prašymas Radviliškyje surengti ►

penkis vakarus-vaidinimus: kovo 14 dieną – „Tuska smukla“ (keturių veiksmų drama), kovo 16 dieną – „Bar ko chva“ (keturių veiksmų operetė), kovo 17 dieną – „Eva“ (keturių veiksmų operetė), kovo 18 dieną – „Mercele kunigaikštis“ (keturių veiksmų drama) ir kovo 20 dieną „Der Dybuk“ (keturių veiksmų drama). Vaidinama žydų kalba. Po vaidinimų – šokiai. Pelnas skiriamas artistų naudai.

Radviliškio žydų suaugusiųjų kursų valdyba pageidavo balandžio 3 dieną surengti mieste sporto vakarą. Pelnas – vakarinei mokyklai knygoms, kitoms mokymo priemonėms įsigyti. Prašymą pasirašė valdybos pirmininkas Š. Vatkinas, sekretorius H. Segalovičius, leidimą priėmė Berzakas.

Prašymas buvo pateiktas ir nuo *Lietuvos mokytojų profesųjungos Šiaulėnų valsčiaus rajonėlio*. Esmė – kad būtų leista balandžio 2 dieną Šiaulėnų pradžios mokyklos bute parodyti penkių veiksmų dramą „Ponas ir muzikai“. Pelnas skiriamas tos mokyklos knygynėliui. Pasirašė Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos Šiaulėnų valsčiaus rajono valdybos pirmininkas Tarvydas ir sekretorius. Leidimą pasiėmė Tarvydas.

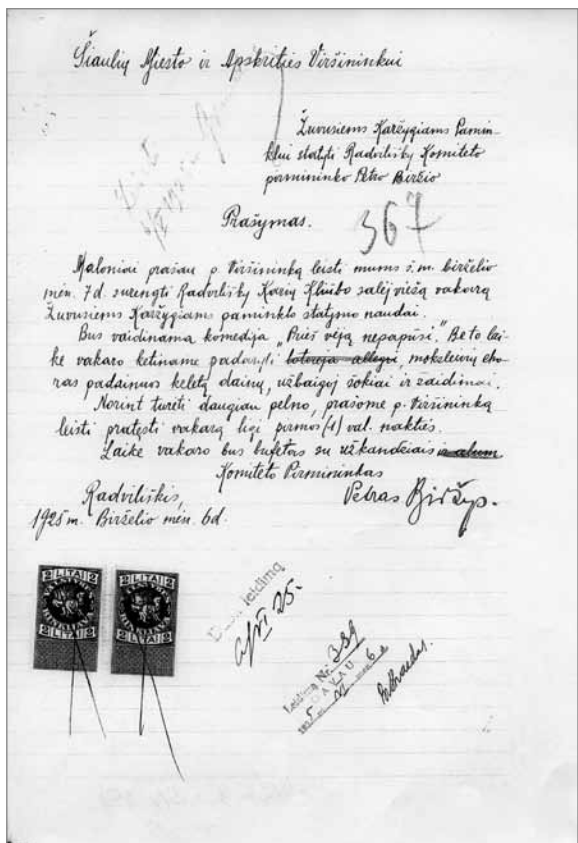
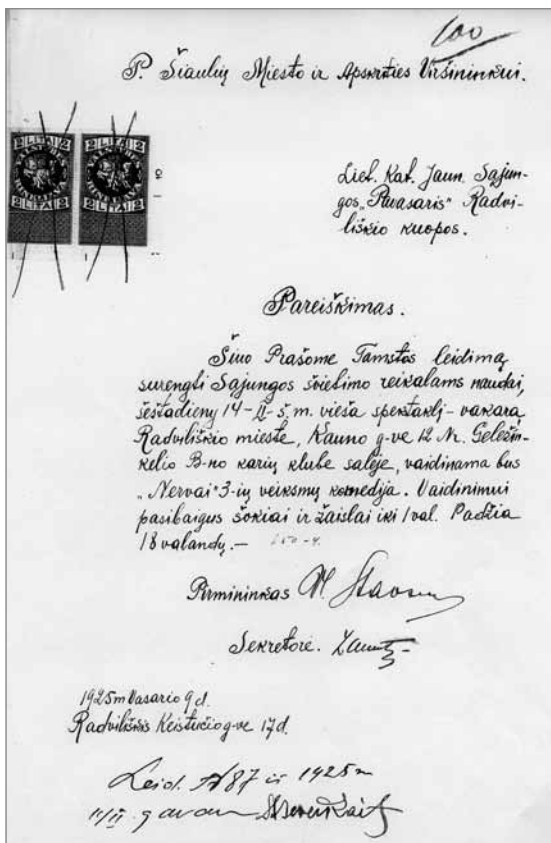
Lietuvos socialdemokratų partijos Radviliškio kuopa prašė leisti gegužės 1 dieną Radviliškyje, „Oaza“ salėje suvaidinti keturių veiksmų dramą „Alkani

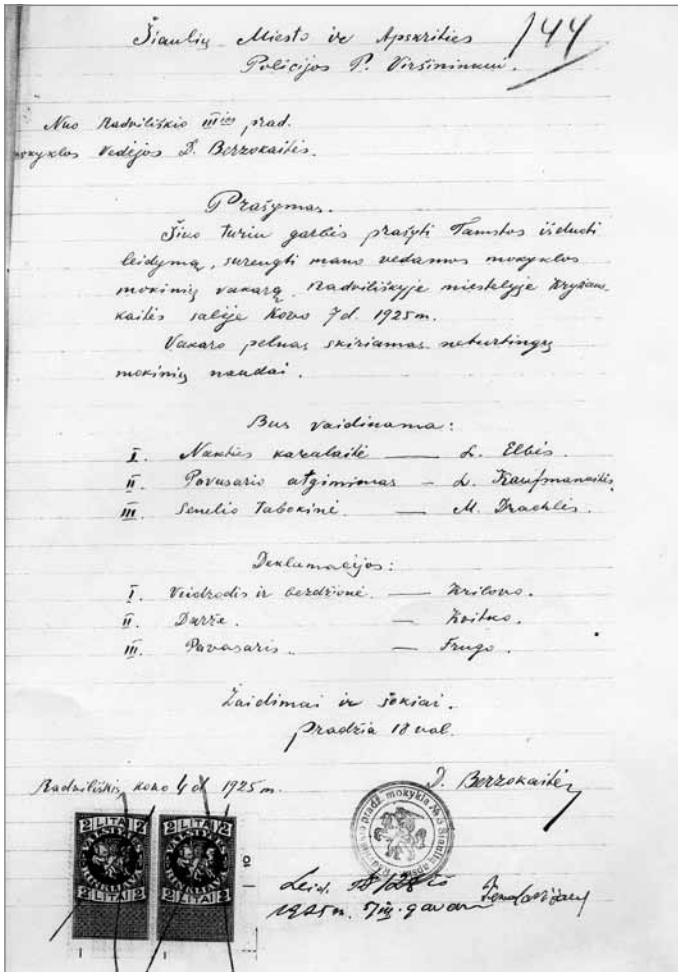
žmonės“, po to surengti šokius. Prašymas sutvirtintas partijos antspaudu ir dviem parašais.

Artistų trupė, vadovaujama Orlovos, prašė leisti gegužės 5 ir 6 dienomis „Oaza“ kino teatro salėje surengti koncertus. Programoje: „1. Lietuvių choras – vedamas Orlovos. 2. Originalius lietuvių šokius atliks Dženi ir Matiliokas. 3. Pani Klara – Maskvos ir Petrogrado publikos numylėtinė – atliks įžymius tautinius šokius. 4. Baletas – atliks pana Tamazina. 5. Kaukazo tautinius šokius atliks pani Klara ir Dženė. 6. Panelė Flora atliks čigonų romansus. 7. Valsas – „Nubudimas“, dresiruoti šunes ir kt. Po koncertų šokiai, žaidimai. Pradžia 7 val. vakaro, pabaiga – 3 val. ryto. Grieš dūdų orkestras. Už tvarką atsako artistė Orlova. Prašytoja – Орлова.“

„K. A. M. Gelžkelių batalionas, švietimo komisijos pirmininkas, 1923, gegužės 6 d., N 65, st. Radviliškis“. Taip firminiame blanke pradėtas prašymas leisti Bataliono karių klubo salėje (Kęstučio gatvė, 30 numeris) gegužės 12 dieną vaidinti Strazdo dramą „Sugrižo“ – „reikalas tautinio pobūdžio iš spaudos sugražinimo meto“. Pelnas skiriamas komisijai. Pradžia – 8 valandą vakaro, pabaiga – 3 valandą ryto. Pasirašė vyresnysis leitenantas.

Žinėnų kaime, Radviliškio valsčiuje, gyvenančio K. Stulgio rašte prašyta leidimo surengti kaimo jau- ▶





nimui vakarą gegužės 27 dieną. Bus vaidinama vienameis farsas „Neatmezgamas mazgas“ ir vieno veiksmo komedija „Nepavyko“, po to vyks šokiai ir žaidimai, grojant dūdų orkestrui. Pelną numatyta skirti valsčiaus mokyklos švietimo reikalams.

Spičių pradžios mokyklos vedėja Emilija Kažukauskytė (ji ir pasirašė raštą) prašė leisti jai „su vietiniu jaunimu surengti viešą vakarą Spičiuose Šiaulėnų valsčius prie mano mokyklos 1923 m. gegužės 21 d.“. Paaiškinta kad bus parodyta Vyturelio trijų veiksmų drama-paveikslėlis „Žiemos ledai“. Po vaidinimo – „monologai, eilės, šokiai, žaislai ir t.t. Bufetas be svaiginamųjų gėrimų.“ Pelnas skiriamas Šiaulėnų kultūros-švietimo draugijai.

J. Stromskis (Radviliškis, Kauno gatvė, 14 numeris, kino teatras „Oaza“) prašė leidimo surengti vakarą gegužės 20 ir 21 dienomis. „Bus statoma 2-jų veiksmų komedija „Šykštuolis“(lenkų pašiepimas) ir šokiai iki 3 val. ryto, pradžia 9 val. vakaro. Pelnas skiriamas artistų naudai.“ Leista.

Teklės Jodrienės, gyvenančios Vismantų kaime, Radviliškio valsčiuje, prašymas – „paveliti surengti gegužinę

Vismantų kaime gegužės 21 dieną. Įėjimas į gegužinę bus imamas kiek kas gali ir surinktas pelnas bus paskirtas atnaujinimui Vismantų kaime esamai koplytėlei.“

Piktonių kaimo (Šiaulėnų valsčius) valstiečių sąjungos skyriaus valdyba prašė leisti tos sąjungos kuopai suorganizuoti gegužinę gegužės 27 dieną šiame kaime, miškelyje. Gegužinės pavadinimas – „Margeliai“. Valdyba nutarė pelną skirti reikalingesniems ūkio įrankiams įsigyti. Už tvarką įsipareigojo atsakyti Valstiečių sąjungos skyriaus valdyba. Prašymą pasirašė jos pirmininkas Mištautas ir sekretorius.

Lietuvos šaulių sąjungos VII skyriaus 88 būrio valdyba savo raštu pranešė, kad birželio 3 d. šis sąjungos būrys Diktariškio dvare (Šiaulėnų valsčius) ketina surengti gegužinę (šokius bei žaidimus) ir paprašė tam leidimo. Pasilinksminimo trukmė – nuo 16 iki 4 valandos ryto. Surinktos lėšos skiriamos 88-ajam šaulių būriui. Prašymą pasirašė būrio valdybos pirmininkas ir sekretorius. Yra antspaudas „Lietuvos šaulių sąjunga. Šiaulių skyrius. Šiaulėnų būrys.“

Žydų sveikatos apsaugos draugijos „Ozė“ Radviliškio skyrius prašė duoti leidimą gruodžio 22 dieną Radviliškyje, kino teatre „Olimp“ surengti muzikinį-vokalinį vakarą. Programoje: referatas apie higieną, Šolom Aleichemo komedija „Keturi agentai“, deklamacijos, monologai ir kita, taip pat šokiai iki 3 valandos ryto. Pelnas skiriamas tos draugijos Radviliškio skyriui. Pasirašė draugijos pirmininkas I. Volpė ir sekretorius. Yra štampos „Žydų draugijos „OZĖ“ Radviliškio skyrius“ lietuvių ir jidiš kalbomis.

Jau minėjome, kad archyvinė byla, kurios medžiaga panaudota šiame tekste, turi 422 lapus. Bylos pabaigoje, vieno lapo antroje pusėje, raudonu rašalu nurodyta: byloje pernumeruota iš viso 384 lapai. Paskutinis pareiškimas užregistruotas 1923 metų gegužės 30 dieną. Kitas lapas (byla buvo tęsiama) užregistruotas tik gruodžio 20 dieną. Byloje nėra pareiškimų gauti leidimus renginiams organizuoti birželio–lapkričio mėnesiais ir iki gruodžio 20 dienos. Mūsų pateikti duomenys apima tik sausio–gegužės mėnesius ir gruodžio pabaigą.

Galime padaryti kai kurių apibendrinimų. Negalutiniais duomenimis, buvusių Radviliškio ir Šiaulėnų valsčių, kurie tuo metu priklausė Šiaulių apskričiai, gyventojai 1923 metų sausio–gegužės mėnesiais ir gruodžio pabaigoje surengė 42 pasilinksminimo vakarus. Sausio mėnesį jų buvo 4 (21 dieną – 2), vasario – 7 (2 ir 4 dienomis po 2), kovo – 7, balandžio – 6, gegužės – 14 (20 dieną – 2, to paties mėnesio 21 dieną – 3), birželio – 1, gruodžio pabaigoje – 3 vakarai.

Trūkstant duomenų už tų metų antrąjį pusmetį, galime spėti, kad birželio–lapkričio mėnesiais buvo suorganizuota ne mažiau vakarų negu per pirmąjį pusmetį. ■

Mūsų klajonės

Aldona PUCEVIČIŪTĖ-GUDAITIENĖ, kraštiečių, miškų ūkio inžinierė



Izidorius Pucevičius (dešinėje) su bičiuliu Anykščiuose.
1923 m. rugsėjis

1901 metų gruodžio 22-ąją pasaulį išvydusio Izidoriaus Pucevičiaus jaunystė buvo kaip reta nerami.

Vėlokai baigęs progimnaziją ir įstojęs į Panevėžio mokytojų seminariją, ūkininkaitis sudvejojo savo ateities – provincijos pedagogo – veiklos prasingumu, todėl pagal tikruosius polinkius, būdą, sveikatos būklę pasirinko patriotines ambicijas žadinančią karį – Tėvynės gynėją – profesiją. Baigė Kaune karo mokyklą, kaip aviacijos leitenantas, paskraidė, padirbėjo Radviliškyje šarvuoto traukinio vadu, Vytauto Didžiojo karininkų kursuose sukaupė kulkosvaidininkui reikalingų žinių, tačiau jų neprisireikė: 1934 metais už dalyvavimą voldemarininkų maište buvo paleistas į atsargą.

„RADVILIŠKO KRAŠTO“ 2007 METŲ 2/7 NUMERYJE PROFESORIUS VYTAUTAS ŠERNAS PASKELBĖ NAUJAIŠ DUOMENIMIS PAREMTĄ STUDIJĄ „SAVE PAAUKOJĘS TĖVYNĖS LAISVEI“ APIE ANKSTI ŽUVUSĮ PARTIZANINĖS KOVOS ŠIAURĖS IR VIDURIO LIETUVOJE ORGANIZATORIŲ, ŽALIOSIOS RINKTINĖS VADĄ IZIDORIŲ PUCEVIČIŲ, KURIS PAGARSĖJO KAPITONO RADVILOS SLAPYVARDŽIU. ŠĮKART SPAUSDINAME 110-OSIOMS KOVOTOJO, DABAR PRIPAŽINTO MAJORU, GIMIMO METINĖMS SKIRTUS JO DUKROS ATSIMINIMUS, ATSKLEIDŽIANČIUS KAI KURIUOS TĖVO ASMENINIUS BRUOŽUS IR PRIEŠTARINGĄ DVIEJŲ ISTORIJOS EPOCHŲ AUTENTIKĄ.

Materialinėmis sąlygomis provincijoje civilis tar-nautojas turėjo būti patenkintas. Be rūpesčių šeimininkavo žmona Stasė Gylytė – Vytauto Didžiojo universiteto studentė lituanistė, Radviliškio grožio karalienė, laimingai augo dvi dukros. Už įgimtą paprastumą ir gerumą šeimos galvą gerbė giminės, kėlė kepures aplinkiniai kaimiečiai. Tačiau to jam neužteko – širdis šaukėsi ginklo draugų.

Prezidentas Antanas Smetona patenkino atsargos leitenanto malonės prašymą, ir po trejų metų maištininkas vėl buvo priimtas į karinę tarnybą. Šįkart savo lojalumą teko įrodyti, kylant kukliais karininko karjeros laipteliais – dirbant raštvedžiu, ginklų prižiūrėtoju, maisto tiekėju, nuolatinio pulko stovyklos viršininko. Tai praskynė kelią 1939 metų spalio ►



*Izidorius Pucevičius Naujasodyje. 1925 m.
gruodis*



Žmona Stasė Gylytė-Pucevičienė

mėnesį dalyvauti paradiniame žygyje į Vilnių ir būti pakeltam į kapitonus. Kaip tik tuo laiku ir aš patekau į atgautą sostinę.

Tėvai dar buvo neįsitvirtinę Vilniuje, todėl mane buvo palikę Radviliškyje pas senelę. Neilgai trukus tėvai su sesute Gražina atvažiavo manęs aplankyti. Išvykdami paklausė: „Ar liksi?“ „Taip“, – atsakiau. Bet palydėjęs juos iki traukinio, mano norai pasikeitė: įsigėdžiau ir aš važiuoti į Vilnių. Tuomet kilo šurmuly: „Kaip mergaitė galės važiuoti pirmąja klase – juk ji ne taip aprenpta!“ Tačiau tėvelis pasakė: „Tegul važiuoja...“

Kitą dieną lipant su mama į Trijų kryžių kalną, man ėmė skaudėti šoną. Mama truktelėjo mano rankutę ir sudraudė: „Neišsigalvok!“ Grįžome namo, o man vis negera, ėmė pykinti. Mama paguldė į lovytę. Netrukus atskubėjo šeimos draugas gydytojas Sukarevičius, mane apžiūrėjo ir tuoj pat nugabeno į ligoninę. Profesorius Aleksandras Hagentornas, išoperavęs akląją žarną, rado emalio iš ištrupėjusio puodo – „čigūniuko“. Pasirodo, ne veltui užsispyriau važiuot į Vilnių, nors ir buvau neišpuošta.

Tėvai augino mus, dvi dukreles, taip, kad išaugtuome sveikos. Atsikėlusios prausdavomės šalto vandens čiurkšlėmis nuo kojyčių iki veidukų. Gyvendamos Kaune, Laisvės alėjos 41-ame numeryje, rytais, daž-

niausiai savaitgaliais, kopdavome su tėčiu Parodos kalnu į Ažuolyną. Sukdavomės ratu takučiais, kad būtų įvairiau ir kuo ilgiau pabūtume gamtoje, po to leisdavomės žemyn į namus, kur laukdavo pusryčius paruošusi mama. Tai buvo šviesios, gražios dienos, nerūpestinga vaikystė.

Vėliau apsigyvenome Daukanto gatvės 6-ame (dabar 14-ame) numeryje, ištaigingame penkių kambarių bute. Vietos ir lėšų pakako, todėl, tėvelių pasiūlymu, buvo priimta vyriausia mamos sesers dukra Janina Bielinskaitė. Bielinskai gyveno Radviliškyje, augino penkis vaikus. Septynių asmenų šeimai verstis iš geležinkelininko algos darėsi labai sunku. Janina buvo tarytum trečioji mūsų sesuo. Ji studijavo Kauno medicinos institute. Tėveliai ją maitino, rengė, auklėjo.

Prisimenu tėvų viešnages Šančiuose, Kaišiadorių gatvėje, inžinieriaus Klemenso Bruniaus šeimoje. Kartą keliavome per Ažuolyną sutikti Naujųjų metų į Palemoną, į erdvius pulkininko Rėklaičio namus; jie turėjo sūnų Vytautą ir dukrą Vidą. Tėvai artimai bendravo su generolo Stasio Pundzevičiaus šeima Aukštojoje Panemunėje. Mūsų namuose dažnai lankydavosi tėvų draugai, kurie visada būdavo vaišinami ir niekada neišeidavo, neparagavę mamos skanėstų.

Tėtis pratino mus būti savarankiškomis, tarsi ►

nujausdamas, kad gyvenime patirsime daug išbandymų. Buvau įpareigota užsakyti bilietus į Kauno valstybinį teatrą, kuriam vadovavo žinomas solistas Vladas Ivanauskas. Nuėjau, kaip man buvo paaiškinta, ir viską sutvarkiau. Tada neturėjau nė septynerių.

Vokietmečiu važiuodavome į tėvelio tėviškę – Parnėžio apskrities Šeduvos valsčiaus Naujasodžio kaimą – padėti grėbti šieną ir jį suvežti. Rytais reikavo surinkti krituolius obuolius ir kriaušes, surankioti iš gūžtų vištų kiaušinius. Kartu su mumis būdavo Janina Bielinskaitė. Laukų darbams neturėta įgūdžių, todėl neapsieita be kuriozų. Kartą pusseserė, vadeliudama arklių su pilna uore šieno, per greitai davė arkliai ženklą sukti į kairę, o jis ką tik buvo pastatęs priekines kanopas ant lieptelio. Įvirtome su vežimu į didelį vandens griovį. Tai bent buvo išgąščio, juoko ir papildomų rūpesčių!

Mama vežimu rytais veždavo pieną į Radvilonių supirkimo punktą. Vieną rytą užsuka į sodybą vyriškis ir mūsų klausia: „Kur tėvelis?“ Atsakaiu, kad nežinome. Apie domėjimąsi besislapstančiu nuo vokiečių tėčiu pasakėme mamai. Ši pareikalavo neprašyto svečio vizitinės kortelės. Daugiau nieko netaręs, vyras dingio, o mums visoms tik nerimas pasiliko.

1940 metų vasarą, užgriuvus sovietinei okupacijai, tėvelis iš kariuomenės išėjo savo prašymu. 1941 metų birželio sukilimo dienomis jis buvo paskirtas Šeduvos karo komendantu. 1944-aisiais padirbėjo tumpalaikės Vietinės rinktinės štabe.

Dienos bėgo, vienus įvykius keitė kiti. Tačiau neužmiršome to, kas mums visoms buvo be galo svarbu. Sugrįžtant frontui, užsuko tėvelio bičiulis Jurgis Sliesoraitis ir pasakė: „Dzidoriau, tau skiriamas vagonas, kraukis daiktus ir važiuok su šeima į Austriją!“ Tuomet išgirdome atsaką: „Kai Tėvynė pavojuje, aš jos nepaliksiu!“ Dėl šio sprendimo buvome pasmerkti vargai.

Užrakinę Kaune buto duris, išvykome. Tėtis gal ir ketino trauktis, bet šis sumanymas jau buvo pavėluotas. Pasikinkęs bėrą žirgą, jis susodino mus į ratus. Mama kelionei iškepė prancūziškų sviestainių. Važiuavome Šiaulėnų link. Privažiuavome kaimą, kuriame buvo trys Gedminų sodybos. Vienoje apsistojome.

Nusistovėjo tykūs vasaros vakarai. Kažkiek laiko pabuvęs su šeima, tėtis sumanė nuvykti į Radviliškį. Kaip tik tada jį pakvietė vadovauti vyrams, pasirin-

kusiems partizanų dalią. O mama vis dūsavo: „Jei ateis rusai, aš to nepakelsiu...“

Vieną rytą, kai nakvojome pas Gedminą, gyvenantį arčiausiai miško, pažadino šuns lojimas, ir pro daržinės lentų tarpus išvydome kareivius, užsismaukusius kepures su snapeliais. Tai jau buvo raudonarmiečiai. Palaukę, kol jie pasikalbės su šeimininkais, persikėlėme pas vidurinįjį Gedminą. Bet po kelių dienų ir tenai apsilankė neprašyti svečiai. Jie elgėsi ne taip, kaip žmonės buvo nuteikti. Vienas karininkas mamai pasiūlė medikamentų ir tvarsliaivos. Mama padėjo ir maloniai pabendravo.

Netrukus pasukome į Radviliškį ir apsistojome pas močiutę (mamos mamą) Juliją Gylienę Basanavičiaus gatvės 15-ame numeryje. Mama jautėsi nesaugi, nes tėvelis jau buvo įkūręs Žaliąją rinktinę, kuri telkėsi Radvilonių, Liaudiškių miškuose, ir vadovavo kapitono Radvilos slapyvardžiu. Tad nukeliavome pas Kazimierą Petraitį į Rupliškio viensėdį. Ten ūkininkavo du broliai Petraičiai ir sesuo Anelė. Tai buvo neapsakomo gerumo žmonės. Ar dabar kas gali tai suvokti: atvyksta motina su dviem dukrom, gyvena, valgo, naudojami visomis gėrybėmis, o šeimininkai nieko už tai neprašo. Ar šiandien atsirastų tokių žmonių?..

Kartą mus aplankė tėtis. Jis miegojo ant šieno ir išvykdamas pastebėjo, kad nebeturi situoktuyių žiedo. Mama labai susijaudino, bet save ramino: „Niekio blogo negali įvykti...“

Dienos tai bėgo, tai slinko, ir tuokart nebuvo jokio aiškumo. Tėvelio būriui apsistojus Radvilonių miške, jis panoro su mumis susitikti. Nuvykome, pavalgėme partizanų pagamintus pietus. Trumpai pasimatę, privalėjome išvykti, nes turėta informacijos, kad ruošiamasi mišką apsupti. Graudžiai atsiveikinome. Tai buvo paskutinis mūsų pasimatymas.

1945-ųjų vasara persirito į antrąją pusę. Rugpjūčio mėnesį buvome netoli Rozalimo, Medininkų kaime, pas ūkininką Stankūną. Stankūnai vaikų neturėjo, gyveno dideliame, gražiai sutvarkytame name. Tenai su partizanų būreliu laukėme atvykstančio tėvelio. Jis prie Radviliškio buvo užsisakęs batus ir turėjo sugrįžti pas mus.

Ankstų rugpjūčio 26-osios rytmetį, 5 valandą, išgirdome šūvį. Mama surypavo: „Izdoriaus nebėra...“ Partizanai, supratę, kad tai blogas ženklas, išskubėjo. Mes likome. Tai buvo sekmadienis. Stankūnų ūkio pagalbininkė grįžo po Mišių raudodama. ►

Paklausiau, kas nutiko. Ji pasakė, kad Rozalimo aikštėje guli išniekintas mūsų tėvelio kūnas. Mama persigando, bet nesutriko ir staiga virto „siuvėja“ – pradėjo minti kojomis siuvamąją. O netrukus atėję kareiviai ėmė apžiūrinėti kambarius...

Mama pajuto, kad čia nesaugu, ir mes iškeliavome. Ėjome žinodamos, kad niekas mūsų nelaukia. Pakeliui užsukome į Dervelių kaimą, kuriame gyvena mūsų tėvelio sesuo Valerija Jonaitienė. Tenai atvykusi kita sesuo Veronika pasakė: „Ką norėjo, tą gavo!“ Jos net neįsileido mūsų į vidų.

Keliavome toliau. Artėjo vakaras, o mes vis dar neturėjome pastogės. Pagaliau atsidūrėme pas mūsų tetą – tėvelio pusseserę Apolonią Gedminaitę-Paluckienę. Ji buvo labai gera, ilgai mus laikė, maitino ir vėliau šelpė.

Skaudaus likimo klajonės ilgai nesibaigė. Su mumis ir paskui mus slankiojo pavojai. Kai mus priglaudė Užuožerių kaimo ūkininkai Plungės, naktis praleisdavome koridoriaus rūsyje ant šieno. Išsimiegojusios eidavome per kiemą, dairydamosi į šalis, kas iš kur artėja. Sykį pamačiusios besileidžiantį nuo kalnelio vežimą, nubėgome slėptis. Sėdime ir kantriai laukiame, kada mus išlaisvins. Pamiršo. O tas vežimas pravažiavo neužsukęs. Mama dega vieną degtuką, kitą, visi gęsta. Ėmė trūkti deguonies. Tada mama pakėlė galva dangtį, ir mes išlipome.

Sutemus atėjo partizanai. Tarp jų buvo mamos pažįstamas Juozas Rudžionis, kuris su jos brolio draugais Jonu Marcinkevičiumi ir Vaciu Bernotėnu Basanavičiaus gatvės pievose žaisdavo futbolą. Rudžionis mamai įkyriai siūlė pasą. Ji atsisakė. Kas galėjo įtarti, kad kalbamasi su saugumo agentu, partizanų žudiku Čemberlenu! Tačiau mamos neapleido nuojauta. Tą patį vakarą iškeliavome kitur. Rytą sodybą apsupo kareiviai, Plunges suėmė ir ištrėmė.

Mums buvo ne tik svarbu išlikti, bet ir mokytis. Baigus Kauno 28-ąją (dabar Žaliakalnio) pradinę mokyklą ir perėjus į III (dabar Salomėjos Nėries) vidurinę, dėl materialinių nepriteklių mūsų mokslai nutrūko. Tačiau buvo rasta išeitis: apsistojome Šakių rajono Vaitiekupių kaime, kur mokytojauti iš Radviliškio rajono Aukštelkų kaimo atsikėlė mokytojai Baltrušaičiai. Mama ėmė tvarkyti jų ūkį. Su seserimi vaikščiojome pėsčios septynis kilometrus į Šakius ir atgal. O kokia buvo laimė, kai patvino Siesarčio upelis! Tada nuostabios draugės Onutės Daugėlaitės-Karalienės brolis Valentinas

kinkydavo arklius, nuveždavo mus į pamokas ir parveždavo.

Iš Šakių nuvykome į Griškabūdį, kur sesuo Gražina gavo paskyrimą mokytojauti. Įsitaisėme tokiaime kambaryje, kur mama miegodavo ant stalo, o mudvi – ant grindų. Šeimininkė vis klausinėdavo, kada „pilnai įsikursime“. Mama atsakydavo: „Kada atsivešime baldus“. Tai buvo šventas melas.

Mama jau turėjo pasą ir niekam neleisdavo net priartėti prie savo rankinės. Kad legaliai gautų šį dokumentą, ji padovanojo turėtą mūsų namą Šeduvoje, Paniauduvos gatvėje 15, ten apsigyvenusiam gimnaziui. Mama mus šelpė tarnaudama svetimiams žmonėms ir dirbo vyrišką drąsą pranokstančius darbus – net sodino eglaites gyvatyne!

Gražina įvykdė savo siekį studijuoti mediciną, ir abi su mama ilgam apsistojo Kaune. Aš likau baigti aštuntąją klasę Griškabūdyje. Mane globojo auklėtoja M. Brusokaitė. Devintąją klasę baigiau Kauno 5-ojoje vidurinėje. Tuo metu Ratnyčios gatvėje, kompozitoriaus Klemenso Griaudzės name, mus buvo priėmę Rimkevičiai. Kaip atlygį už vietą verandoje jie paprašė mamos sunėsti krūvą „kombikormo“ (kombinuotųjų pašarų). Baigusi darbą, vidurnaktį mama mus pabudino: „Mergaitės, man stoja širdis...“

Netikėtai kilę pavojai mus privertė kuriam laikui sprukti iš Kauno. Mane priėmė Panevėžyje mokytojo S. Janausko šeima. Savarankiškai mokiausi 10-osios klasės programą. Tačiau turėjau atlikti tam tikrus darbus: pašerti kiaulę, kuri, pasirodo, buvo neėdrus kuily, tad tekdavo nuolat klausytis Janauskienės priekaištų dėl netinkamai paruošto ėdalo. Skalavau skalbinius žiemą šaltame vandeny. Man buvo normuojamas maistas. Kūčių vakarą mielai stovėjau eilėje prie duonos, kad nereikėtų alkanai sėdėti prie šventinio stalo. Prieš Velykas, Didžiojo šeštadienio rytmetį, susiruošiau vykti pas mamą. Pinigų kelionei turėjau, nes apnerdavau nosinaites, kurias po 10 červoncų už vieną nupirkdavo gydytoja Liucija Butkutė. Po pusryčių šeimininkė sumurmėjo: „Tik neminėk bloguoju...“

Mama nuvežė mane į Šeduvos gimnaziją, kurioje pedagogų komisija mano žinias įvertino patenkinamai. Taip vėl atsidūriau Kauno 5-ojoje vidurinėje mokykloje, ten sėkmingai baigiau 11 klasių ir įstojau į Žemės ūkio akademiją. Tapau Miškų ūkio fakulteto studente. ■

Autorės archyvo nuotraukos

Nepriklausomų geležinkelių vadovas

Jonas LINKEVIČIUS, kraštiečių, rašytojas



Algirdas Kliorė

ŠIS RAŠINYS – APIE IŠKILŲ ŠEDUVIŲ ALGIRDĄ KLIORĖ, VIENĄ IŠ LABIAUSIAI NUSIPELNIUSIŲ LIETUVOS GELEŽINKELIŲ VADOVŲ IR DARBUOTOJŲ, APIE KURĮ NELEISTINAI MAŽAI ŽINOMA JO GIMTAJAME KRAŠTE. O JUK JIS – PIRMASIS ATKURTŲ NEPRIKLAUSOMŲ GELEŽINKELIŲ GENERALINIS DIREKTORIUS – VADOVAVO RESPUBLIKAI RESPUBLIKOJE, KAIP NERETAI KALBAMA PABRĖŽIANT ŠIOS SUSISIEKIMO ARTERIJOS SVARBĄ ŠALYJE, VISUS KETURIASDEŠIMT ŠEŠERIUS METUS PASKYRĖ PASIRINKTAI SPECIALYBEI, KAIP ASMENYBĖ SPARČIAI AUGO PATS IR NEPAILSDAMAS UGDĖ LIETUVOS GELEŽINKELIUS BEI GELEŽINKELININKUS.

Kaip gimimo vieta nurodyta atitinkamame dokumente, Algirdas Kliorė gimė Šeduvos geležinkelio stotyje 1937 metų sausio 3 dieną. Iš tikrųjų – viename iš stotyje geležinkelininkams skirtų namų, kuriame buvo įkurdinta jauna darbuotojo šeima, mėnesiu anksčiau ir turėjo retą galimybę gimtadienį kasmet švęsti du kartus.

Pirmieji Algirdo vaikystės prisiminimai susiję ne su mamos švelnumu ar žaislų pasauliu, o su įspūdziais, kuriuos patyrė tėvo, Šeduvos geležinkelio soties budėtojo, draugėje. Būdavo, tėtis jį, vyriausią iš keturių vaikų (šeimoje buvo du broliai ir dvi seserys), pasiimdavo į naktinius budėjimus, ir mažasis padėjėjas, iki soties pasidarbavęs, ilsėdavosi, kaip rašė savo gyvenimo apmąstymų rašinyje (gaila, pradėtame per vėlai), *ant įvairių aparatų*. Jį su tėčiu nuo kūdikystės iki paskutinio atodūsio siejo dvasi-

nis artimumas, jis, vienintelis šeimoje, pasekė tėvo pėdomis – tapo geležinkelininku.

Kliorių Algiuko vaikystę supo Lietuvai sunkūs rudųjų ir raudonųjų okupacijų metai, ypač siaubingas, klaidingas pokaris. Vokiečiai, mena jis, dažnai lankydavosi stotiečių namuose, neaplenkdavo ir budėtojo šeimos. Didelį įspūdį vaikams darė jų didžiulis šuo (turbūt aviganis), bet ir jis nebuvo baidomas, karininkai taip pat negąsdindavo, mažuosius vaišindavo šokoladu. Deja, 1944-ųjų vasarą traukdamiesi, jie metodiškai, vokiškai naikino geležinkelį. Kaip tai atrodė ir kaip vėliau teko atstatyti geležinkelį, jo tiltus, giliai įstrigo berniuko atmintin, jis tai aprašė, nepraleisdamas nė menkiausių smulkmenų. O kentėjo tada geležinkelis todėl, buvo taip sparčiai vienu griauamas, kitų tuoj pat atstatomas, nes jis lėmė mūsų sėkmę; abiejose pusėse turėta net speciali geležinkelių kariuomenė. ►

Nuo 1942 metų Kliorių šeima jau gyveno Puipių kaime, vieniemyje, prisiglaudusiame šiaurinėje dalyje, Linkaičių miško pašonėje, netoli geležinkelio Radviliškis–Panevėžys, tarp Šeduvos ir Linkaičių stočių. Palikti Šeduvą buvo priversti dėl šeimyninių aplinkybių: mirė sodybos savininkas, senelis iš tėvo pusės, ir liko vieniša, sunkiai pasiligojusi senelė. O ten buvo nemaža, dar senelių pastatyta sodyba: dviejų galų gyvenamasis namas, svirnas, didžiulis tvartas su virtuve ruošti gyvuliams pašarus, dar keli kiti pastatai, nemažas ūkis. Mama, juodaplaukė gražuolė, buvusi ponija, stoties budėtojo žmona, kuriai gyvenant Šeduvoje pakako rūpintis mažylius, tapo juodadarbe ūkininke, namų šeimininke, vėliau – kolūkiete, tėtis – tarnautojas ir žemdirbys iki pat pensijos. Neužmirštama vaikystė kaime, kaip pats Algirdas apibūdino ankstyvąjį savo gyvenimo tarpsnį, tėvų švelnumas, pirmosios vaiko pareigos – akėjimas, arimas, šienavimas, slogūs kolektyvizacijos metai, trėmimo į Sibirą grėsmė. *Nuo Sibiro gelbėjo*, kaip rašoma prisiminimuose, *tėčio darbas geležinkelyje. Šis darbas buvo lyginamas su tarnyba kariuomenėje, be to, tėtis visada žinojo, kada trėmimui kaupiami vagonai, ir vaikus išsiųsdavo pas neturtingas tetas, kurioms trėmimas negrėsė.*

Visi keturi Kliorių vaikai lankė ir baigė Puipių pradinę mokyklą, kaip Algirdas ją vadino, mokytojo P. Kalinausko akademiją. Metais jaunesnė sesuo Danutė mena, kad brolelis mažai kuo skyrėsi iš kitų kaimo vaikų, gal buvo kiek judresnis už daugelį, bet ne išdykėlis, mokėsi gerai ir vis sukosi apie tėvą geležinkelininką, nors laikė save motinos vaiku. Mokytojas savo knygelėje „Puipiai. Mokykla ir kaimas“, išskirdamas iš kitų buvusius savo mokinius, ir po daugelio metų su džiaugsmu prisimenamus, tarp pirmųjų paminėjo Kliorių Algirdą ir mažiausiąją – Meilutę Emiliją.

1948-aisiais baigęs pradinę, Algirdas mokėsi Šeduvos vidurinėje mokykloje. Pirmaisiais metais vienas iš namų, antraisiais prisidėjo sesuo Danutė, trečiaisiais – brolis Stasys. Gyveno Kliorių gimnazistai Šeduvoje, samdytame kambarėlyje, stengdamiesi neatsilikti nuo Algirdo, visi trys mokėsi gerai, tėvams tereikėjo rūpintis, kad jie būtų sotūs ir aprenkti. Algirdas po pamokų žaisdavo stalo tenisą. Laukdavo atostogų. Jų metu darbų netrūkdavo. Vaikai, kiek galėdavo, stengdavosi padėti motinai, girėdavo, šerdavo kolūkio kumeliukus, laikomus Kliorių tvarte. Algirdas dažnai sukdavosi ir Linkaičių geležinkelio stotyje, kur budėtoju dirbo tėvas. Praleidinėti traukinius jis retkarčiais

patikėdavo savo paaugliui, besidominčiam eismo reguliavimu, net pažinojusiam kai kuriuos Šiaulių geležinkelių apygardos vadovus. Tada ir nusprendė, kad būsimam geležinkelininkui bus geriausia, jei, baigęs septynmetę, stos į technikumą.

Iš mokymosi Šeduvoje laikotarpio visam gyvenimui liko ir slogių prisiminimų. Tais sribų siautėjimo metais neretai milicijos kieme, miestelio aikštėje tekdavo regėti nužudytus, nukankintus, sudarkytus partizanų kūnus.

Kai 1951 metais Algirdas, tėvo lydymas, nuvyko į Vilniaus geležinkelių transporto technikumą laikyti stojamųjų, grupė, su kuria jis turėjo laikyti lietuvių kalbos egzaminą, jau buvo jį išlaikiusi, ir egzaminuotoja S. Eidžiūnienė ruošėsi palikti technikumo rūmus. Bet dėstytoją sudomino pavėlavėliai šeduviai, dviese atkeliavę šimtus kilometrų. Atidžiai iš klausė jų ketinimų ir, išgirdusi apie didelį paauglio norą mokytis būtent šioje mokymo įstaigoje, pakeitė savo dienos planus – ryžosi padėti jam peržengti pirmąjį slenkstį. Neapsiriko. Algirdas, kaip ji ir šiandien prisimena, buvo gana stropus, tvarkingas, net kiek kompleksuotas, visada stengėsis pasirodyti geriau už kitus mokinius, kuriam labai rūpėjo visi mokslai. Ir technikumo auklėtinis su dėkingumu minėjo dėstytojus Charitus, Eidžiūnienę, Čeplevskij, kitus. Mokymosi technikume laikotarpiu buvo apgaubtas tėvų rūpesčiu: tėvas dažnai į pravažiuojantį traukinį per pažįstamus įdėdavo sūnui jo mėgstamo kugelio. *Gimtajame technikume*, kaip parašė prisiminimuose, *praėjo ne tik profesinio augimo, bet ir bręstančios jaunystės, jaudinančios romantikos, pirmos meilės metai.*

Grįžęs iš technikumo atostogų, nevengdavo jokių darbų, padėdavo kolūkio darbuose motinai, pagelbėdavo ir tėvui, Linkaičių stoties budėtojui. Dabar jie jau daug kalbėdavo apie geležinkelio stoties darbą, sūnus pasakodavo tėvui, ką jis mokydamasis sužinojo apie konkrečias budėtojo pareigas, o šis – apie veiksmus, atliekant tas pareigas, apie pasitaikančius nesklandumus. Retkarčiais sūnus pavaduodavo tėvą.

Pirmūno mintį tęsti mokslą atitinkamoje aukštojoje mokykloje kurstė technikumo dėstytojai, apie tai svajojo pats Algirdas, galimybes svarstė tėvai. O į Leningrado (dabar Sankt Peterburgo) geležinkelių transporto inžinerijos institutą pateko visai apie šią mokymo įstaigą nesvajojęs, kaip pats teigė, – netikėtai. Apsispręsti ir kurtis šiame institute padėjo didmiestyje gyvenę giminaičiai. Kliorių šeima ►

tais metais vertėsi nelengvai, visi vaikai mokėsi, ir Algirdas studijuodamas kurį laiką uždarbiavo pragyvenimui. Tėvas pastebėjo, kad sūnus sublogęs, ir prikalbino bei padėjo atsidėti vien mokymuisi.

Mokymosi geležinkelių transporto inžinerijos institute metai buvo labai turiningi specialybės pažinimo prasme. Profesoriai – Melnikovas, Kraftas, Kerbedis, kiti – atskirų specialybių korifėjai. Praturtino smalsų studentą ir kultūrinė miesto aplinka, teatrai. Ir vis tiek ilgėdavosi savojo krašto, laukdavo atostogų, susitikimų su Leningrade karinę prievolę atliekančiais lietuvičiais. Kai 1955 metų lapkritį bendrabutyje gyvenusį studentą aplankė tėvas, brolis Stasys ir puipietis kareivėlis L. Digimas, kukliame kambarėlyje įsiplieskė šventinė nuotaika. Institutą, kaip ir technikumą, Algirdas baigė, gaudamas *raudonąją diplomą*.

Lietuvos geležinkeliuose anuomet savų aukštos kvalifikacijos kadru buvo nedaug, tad Algirdą Kliorę, sėkmingai baigusį aukštąjį mokslą, Lietuvoje sutiko išskėstomis rankomis. Ir jis pats skubėjo, nepasinaudojęs net priklausiusiomis atostogomis: nuvažiavo į Šiaulių geležinkelių valdybą, ten su mielu noru priėmė kadru tarnybos viršininkės pasiūlymą gelbėti Linkaičius, kuriuose dirbo tėvas ir kur labai trūko stoties budėtojo. Bet tose pareigose dirbo neilgai. Gal porą mėnesių. Nuvykęs į Vilnių, negalėjo neužteiti į technikumą. Direktorius, tas pats Viktor Ivanovič Čeplevskij, sutiko kaip laukiamą svečią ir, manydamas, kad Algirdas gavo jo laišką, kviečiantį dirbti technikume, be užuolankų prakalbo apie siūlomą pareigą bei darbo sąlygas.

Technikume įstrigo ilgam. Jam greitai buvo patikėtos atsakingos direktoriaus pavaduotojo pareigos, kuriose pasidarbavo trejus metus, o nuo 1964 iki 1973-ųjų vadovavo technikumui.

Pavaduotojas. Iš pradžių sunku buvo ir susivokti, kokią našą užsikrovė ant savo jaunų pečių: vadovauti kolektyvui dėstytojų, prieš kuriuos dar taip neseniai atrodė tik mažas žmogutis, būti reikiam margam moksleivių tūkstančiui, suprasti visus, padėti visiems ir būti teisingam. O akys, kas be ko, kryo į gražiausias moksleives. Įsiminė pirmosios paskaitos, kurioms stropiausiai, baimindamasis ruošėsi. Iš pradžių gyveno bendrabutyje Tauro gatvėje, buvo išrinktas jo pirmininku. Nelengva, bet, reikalui esant, padėdavo direktorius, o ir dėstytojais, technikumui patriotais, galėdavo pasikliauti, remtis. Ne visada padėdavo įgimtas žemdirbio uolumas, nesitaikstymas su blogybėmis, stokota diplomatijos, kurios anuomet labai



Su saviškiais Leningrado (Sankt Peterburgas) geležinkelių transporto inžinerijos institute bendrabutyje 1955 m. Iš kairės – tėvas Alfonsas Kliorė, Laimutis Digimas, Stasys Kliorė ir Algirdas Kliorė

reikėdavo santykiuose su partine organizacija, tautinėmis, partinėmis grupuotėmis, dorais ir nedorais, neatsakingais dėstytojais. Jau būdamas šiose pareigose, kaip prisipažįsta savo ranka rašytuose atsiminimų apmatuose, patyrė, kad yra daug gerų žmonių, bet netrūksta ir pavydžių, nepakančių, kerštingų egoistų, net niekšų. Reziumuodamas savo ketverių darbo technikumui direktoriaus pavaduotojo poste rezultatus, rašė: *dirbdamas technikume mokiau ir mokiausi, įtvirtinau teorines žinias, kurių prireikė gamyboje, susiradau daug nuoširdžių, artimų draugų, su kuriais teko vėliau gyventi ir dirbti*. Kaip ten buvo, bet per trejus darbo metus jis susiformavo kaip pedagogas ir vadovas, kaip asmenybė, sukūrė šeimą su technikumui auklėtine ir tapo pageidaujamas atsakingesnėms technikumui direktoriaus pareigoms.

Devyneri Algirdo Kliorės vadovavimo technikumui metai – galima sakyti, visa epocha vieno žmogaus gyvenime. Kaip mena jo buvusi dėstytoja ir vėliau trylika metų pavaldinė S. Eidžiūnienė, tai – retas žmogus. Jis mėgo savo darbą, nuolat gilinosi į visas specialybės sritis, buvo talentingas, sugyvenamo charakterio vadovas ir bendradarbis. Direktorius daug dėmesio skyrė jauniems kadrui ugdyti, kolektyvui stiprinti, aukštos kvalifikacijos specialistams rengti, rūpinosi jų bendruoju išsilavinimu, išjudino ugdytinių saviveiklą, sugebėjo suvienyti daug įvairių, neretai skirtingų žmonių. Buvo visiems labai jautrus, nuoširdus, atidus. Gaila, bet ne visiems patiko šio vadovo reiklumas, ne visi jį suprato, ne visi buvo patenkinti, neišvengta skundikų priekabiavimo. ►



Su savo išrinktąja Stase 1962 05 19

Algirdo Kliorės rūpestį technikumui, būsimų Lietuvos geležinkelininkų kalvės, prestižu rodo jo kvalifikuotas, aktyvus tos mokyklos propagavimas per įtakingiausią to meto periodinę spaudą. Informatyviuose straipsniuose *Geležinkelininkų kadru kalvoje*, *Geležinkelis ir geležinkelininkai*, *Ar gera kelininko profesija* ir kituose jis dalykiškai, kiek romantizuodamas, įtaigiai nušvietė šios specialybės įvairovę, svarbų vaidmenį šalies ekonominiame ir kultūriniame gyvenime, reikšmę asmenybės ugdymuisi, turiningus mokymosi technikumė šiokeidienius ir naujoves. Be abejonės, šie straipsniai daug prisidėjo prie specialybės propagavimo ir stojančiųjų kontingento gerėjimo.

Iš technikumui išėjo savo noru, planuodamas didelį specialybės žinių bagažą pritaikyti praktikoje, būti arčiau geležinkelių, jų darbų įvairovės. Darboviečių pasirinkimas buvo didelis. Eidamas į naują darbą, nebuvo per daug išrankus. Kaip mena žmona Stasė, jautėsi laimingas, nors ir žemesnėse pareigose, kad tik geležinkelyje. Ėjo ten, kur tuo metu labiausiai buvo reikalingas aukštos kvalifikacijos specialistas. Vienerius metus padirbėjęs Pabaltijo geležinkelio Vilniaus apygardos traukinių

tvarkdariu, trejus – toje pačioje apygardoje eismo skyriaus viršininko pavaduotoju, 1979–1990-aisiais ėjo vyriausiojo inžinieriaus – apygardos viršininko pirmojo pavaduotojo, o 1990–1991-aisiais – Lietuvos Respublikos Geležinkelių valdybos viršininko pareigas. Didžiausia atsakomybės našta Algirdui Kliorei teko, kai jam buvo patikėtas aukščiausias – VI „Lietuvos geležinkeliai“ generalinio direktoriaus – postas. *Pirmieji nepriklausomybės metai geležinkelininkams buvo tiesiog beprotiški*, – rašė jis savo atsiminimuose. – *Gavome apleistą ūkį, nebuvo reikiamo lygio kadru, teko kurti valdymo struktūrą, vargino finansiniai nepritekliai ir aibė kitų problemų. Išgyvenome, nesustojome. Netgi kai ką ir pasiekėme – pirkome keleivinius vagonus, lokomotyvus, paleidome greituosius traukinius į Kauną ir Klaipėdą, iki 100–120 km/h padidinome traukinių greitį, nuolat didinome geležinkelininkų algas.*“

Algirdui Kliorei vadovaujant, atlikta nemažai būtinai reikalingų ir svarbių darbų. Jų sąrašas netrumpas: pastatytos Visagino, Dūkšto, Alytaus geležinkelio stotys, Valčiūnų gyvenvietė, rekonstruotas Kauno geležinkelio mazgas, modernizuotos kelios stotys, iškeltas traukinių eismas iš Alytaus miesto, atidarytas eismas per Kauno HES užtvanką, įrengtas pietinis Vilniaus apvažiavimas. Jis vadovavo, statant ir modernizuojant Ignalinos AE, Jonavos azotinių trąšų ir Kėdainių chemijos gamyklų, Vilniaus TE–3 pravažiuojamuosius kelius ir juos aptarnaujančias stotis, atliekant kitus darbus. Svarbias problemas sėkmingai spręsti jam padėjo didelė darbo geležinkeliuose patirtis, visapusiškos žinios bei nuolatinės pastangos neatsilikti nuo pasaulinių standartų. Ir ne tik. Buvo labai komunikabilus, su visais rasdavo bendrą kalbą, jį mėgdavo eiliniai geležinkelininkai.

Tie treji Algirdo Kliorės darbo generalinio direktoriaus poste metai dėl jų politinio nestabilumo šalyje galėtų būti sudvigubinti. Ypač sunkūs buvo blokados, pirmieji Nepriklausomybės metai, kai Vilniuje dar siautėjo omonininkai, geležinkelininkams savo „taisykles“ kaišiojo Maskvos emisarai, ir tautiniu atžvilgiu margame jų kolektyve provokacijų būdavo per akis. Reikėjo toje dvilypėje situacijoje išsilaikyti, nesustoti, net progresuoti. Prireikė laviruoti, imtis ne visada oficialiai pateisinamų vienareikšmių sprendimų, tarptautinių sutarčių, bristi į skolas. 1994 metais, kaip konstatuota spaudoje, dėl sunkios finansinės padėties, kelių įtartinų sandėrių, oficialių Susisiekimo ministerijos pareigūnų nuomone, Algirdui Kliorei teko atsistatydinti. ►



Algirdas Kliorė 1987 m.

Lietuvos geležinkelių darbo, visuomeninės veiklos verpetuose neramūs kraštiečiai liko ir atsistatydinęs iš aukščiausio posto. 1994–1995 metais jis dirbo VĮ „Lietuvos geležinkeliai“ vyriausiuoju technikos inspektoriumi, 1995–2006-aisiais vadovavo VĮ Geležinkelių projektavimo institutui, 1997–2002-aisiais VGTU Geležinkelio transporto katedros studentams dėstė geležinkelio eismo saugą, 2001-aisiais subūrė geležinkelių transporto veteranus į VĮ „Geležinkelių veteranai“ ir jai vadovavo, 2002–2003 metais redagavo žurnalą „Lietuvos geležinkeliai“.

Algirdo Kliorės darbštumas, Lietuvos geležinkelių interesų pakitusių sąlygomis žinojimas, suinteresuotumas užbaigti pradėtus ir tęsti ankstesnius darbus neleido apsiriboti vien Geležinkelių projektavimo instituto vadovo pareigomis. Jis buvo labai reikalingas kaip atitinkamos profesinės spaudos organizatorius, jau iki tol pasireiškęs toje srityje neabejotinai gebėjimais, todėl kviečiamas sutiko užimti „Lietuvos geležinkelių“ žurnalo vyriausiojo redaktoriaus postą visuomeniniais pagrindais. Kad trečiasis šio žurnalo numeris, išleistas 2003 metais, atspindi pastebimą ūgtelėjimą profesionalumo, svarbiausių geležinkelio problemų suvokimo požiūriais, išsiskiria gausiu pačių autoritetingiausių autorių skaičiumi – didelis vyriausiojo redaktoriaus nuopelnas. Geležinkelininkai Mindaugo karūnavimo 750-ųjų metinių išvakarėse, Lietuvos integravimosi į euroatlantines struktūras metais, sulaukė informatyvaus ir aktualaus leidinio. Išliko jame ir tradicinės rubrikos apie iškiliausius Lietuvos geležinkelių darbuotojus bei vadovus, jubilatus, svarbesnius įvykius, rašyta apie Lietuvos geležinkelių tarptautinę veiklą, priimtus svarbiausius sprendimus.

Į VĮ klubą „Geležinkelių veteranai“ 2001 metais Algirdas Kliorė subūrė arti šimto aktyvesnių buvusių geležinkelininkų iš didžiųjų šalies miestų, o jų veikla, kaip minėta spaudoje, *per penkerius metus savišvietos ir informacijų keitimosi srityje padėjo sukurti taip reikalingą teigiamų emocijų lauką.*

Apie Algirdą Kliorę – darbuotoją ir asmenybę – daug tikrų prisiminimų išliko jo žmonos Stasės, tos pačios specialybės darbuotojos, atmintyje. Svarbiausiais vyro bruožais žmona mini jo labai gerą savo specialybės žinojimą, gebėjimą teorines žinias pritaikyti praktikoje, puikią orientaciją, nuovokumą, rėmimąsi faktais ir argumentais. Prieš pradėdamas bet kurį darbą, jis pirmiausia susidarydavo to darbo planą. Dėstydamas institute ar geležinkelininkų kvalifikacijos kursuose, labai rimtai ruošdavosi kiekvienai paskaitai. Su visais darbuotojais greitai rasdavo bendrą kalbą, jį mėgdavo paprasti geležinkelininkai. Dirbdamas atsakingose pareigose, buvo sąžiningas, atviras, nuoširdus, jam naiviai atrodė, kad visi žmonės yra geri, visais pasitikėjo. Nemokėjo padlaižiauti, nenutylėjo trūkumų darbe. Domėjosi politika, filosofija, mėgo grožinę literatūrą, klasikinę, operinę muziką. Pats grojo akordeonu. Ypač žavėjosi poezija, labiausiai – dainingais Pauliaus Širvio eilėraščiais. Turėjo auksines rankas ir jomis nesunkiai įveikdavo įvairius namų buitines darbus. Jo paskatinta, žmona neakivaizdžiai studijavo Leningrado geležinkelių transporto inžinerijos institute, ir sesijų metu rūpestingai tvarkėsi namuose, augino mažametes dukraitės. Savo rankomis Algirdas Kliorė pastatė sodo namelį, atliko apdailą, įrengė jame pirtį, pats susiremontuodavo nuosavą „Zaporožietį“ ar „Žiguliuką“. Daug keliaudavo ►



VĮ „Lietuvos geležinkeliai“ 75-erių metų sukakties progą Algirdą Kliorę sveikino ir monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas

su šeima. Retkarčiais su darbo draugais patraukdavo į medžiokles.

Daug pačių geriausių prisiminimų Algirdas Kliorė paliko ir savo dukroms, vaikaičiams, visiems artimiesiems. Paprašyta jais pasidalyti, dukra Aušra parašė stebėtinai turiningą ir šiltų emocijų kupiną laišką. Tikiuosi, ji nerūstaus, jei, negalėdamas panaudoti viso laiško, straipsnyje tik pacituosiu, kaip man atrodo, tai, kas svarbiausia.

Apie tėvą galėčiau pasakoti valandų valandas. Visas gyvenimas sukosi apie jį. Net kai jo nebėra, jis visada šalia. Jis buvo svarbus visiems – šeimai, artimiesiems, draugams, kolegoms. Kai galvoju apie tėvą, ilgiuosi jo šviesios, nepaprastos erudicijos, sąmojingumo ir begalinės energijos. Iki pat gyvenimo pabaigos jis intensyviai dirbo savo mėgstamą darbą, rūpinosi visais keturiais savo vaikaičiais, plušėjo sode, skaitė knygas, domėjosi menu, politika, keliavo. Buvo pilnas noro gyventi ir planavo didelius darbus. Jis mylėjo gyvenimą ir sunkiai sirgdamas labai troško gyventi. Kai prisimenu tėvą vaikystėje, iš vienos pusės matau jį be galo darbštą, pareigingą, reiklų sau ir kitiems, be galo griežtą mums, šeimos nariams. Bet kokią darbą turėdavome padaryti laiku ir tik labai gerai. Tačiau šalia griežto ir reiklaus žmogaus visada matydavau žmogų, be galo mylintį mus. Jis niekada nėra primetęs savo nuomonės, nenurodinėjo pasirenkant draugus, studijas, nors norėjo, kad eičiau jo keliais, studijuočiau geležinkelių transporto institute. Labai mylėjo savo kraštą, svajojo apie Nepriklausomybės sugrąžinimą, bet meilė Lietuvai nebuvo afišuojama, reikėsi per jo požiūrį į kalbą, istoriją gamtą. Tėvas buvo tiesiog autoritetas, šviesulys, ir mes sekėme jo pavyzdžiu. Daug sunkiai dirbdamas jis visada rasdavo laiko mums, vaikams. Mėgdavo su mumis pažaisti, pasivaikščioti, lankyti teatrus, parodas, koncertus, išmokė mus suprasti ir vertinti dailę, muziką, poeziją. Aš dėkinga jam už daug ką – už charakterio ugdymą, tikslo siekimą, išugdytą optimizmą, paveldėtą humoro jausmą. Ne kitokį senelį prisimena ir vaikaičiai, su kuriais buvo toks pat reiklus kaip ir su mumis, vaikais.



Artimųjų draugijoje 1999 m. Algirdas Kliorė – pirmas iš kairės



Su dukra Aušra, anūkais Goda, Greta ir Algirdu

Toks jis buvo vyras, tėvas, senelis, vadovas. Darbštus, reiklus, sąžiningas, pareigingas, labai punctualus, be galo sąmojingas ir labai geras. Tas vertybes, pirmiausia tikėjimą, sąžiningumą, pareigingumą, įskiepijo ir man, o svarbiausia – išmokė būti doru žmogum.

Algirdas Kliorė buvo ir savojo krašto, Šeduvos geležinkelio patriotas. Atkūrus Nepriklausomybę, jis dalyvaudavo įvairiuose šeduvių renginiuose, mielai bendraudavo su gimtosios stoties geležinkelininkais.

Už darbą ir veiklą Lietuvos geležinkeliuose Algirdas Kliorė apdovanotas Garbės geležinkelininko ženklu.

Pastarąjį dešimtmetį į Lietuvos geležinkelius atėjo nauja karta. Ar ji deramai domisi savo valstybės valstybėje praeitimi, savo iškiliausiais pirmtakais? Vargu... Straipsnių, prisiminimų knyga apie A. Kliorę galėtų būti iškalbingas Lietuvos geležinkelijos istorijos dokumentas. ■

(Iš spaudai rengiamos monografijos „Šeduva“)
Nuotraukos – iš Algirdo Kliorės šeimos albumo

Gimtosios žemės palikimas

Aleksandras ŠIDLAUSKAS, kraštievis, poetas, publicistas, kraštotyrininkas

KIEKVIENA ŽEMĖS PĖDA NUŽYMĖTA ISTORINE ATMINTIMI, O ŽMOGAUS KŪRYBINIS PALIKIMAS – DIDYSIS PAVELDAS. JAME – PASTATAI IR MENO DIRBINIAI, ŽODIS IR RAŠTAS, PAMINKLAS IR SODYBVIETĖ...

Asmeninėje bibliotekoje susikauptė nemažai įvairių albumų, žinytų, reprodukcijų aplankų, menotyros knygų, paminklų sąvadų, kurie ne dūlėja knygų spintose, o vis patenka rankas, kad primintų, prikeltų, vėl leistų pavaikščioti tėviškės takais, pakviestų apvažiuoti tą didįjį ratą, kuris visada toks savas ir pažįstamas. O jis – tai Pašūsvys–Grinkiškis–Baisogala–Šeduva–Karcėmos–Radviliškis–Daugėlaičiai–Nirtaičiai–Šiaulėnai–Kunigiškai–Šaukotas–Daužnagai–Gegužinė–gimtieji Giedraičiai. Dešimtis kartų ten būta, stebėtasi, atmintin dėtasi. Išvaikščioti Levikainiai ir Ginčiai, Balandiškis ir Medeliukai, Godai ir Pagomerčiai, Trakai ir Gulbinai, Bargailiai ir Pagojis...

Jau nuo seno menotyrininkų ir kraštotyros entuziastų domėtasi Radviliškio kraštu. Žinoma, kad Šaukote dvarioko vaikus auklėjo Šatrijos Ragana, o Pavartyčiai į gyvenimą išleido eiliuotoją ir iliustratorių Joną Martinaitį, „Šeimininkės“ bei „Jaunojo ūkininko“ komiksų autorių. Grinkiškyje mokytojauta lituanisto, patrioto Jono Ančerio, o sidabraviškis Jonas Linkevičius ir šiaudien vis tebevaikšto po Šeduvos, Baisogalos parapijas, lyg darbščioji bitelė apžiūrindamas gimtinės kraičio skryniais. Nelengva būtų išvardyti visus dailininkus, istorikus, literatus, teatralus, dainininkus, kurių pėdos pasiliko Radviliškioje, kurie laikas nuo laiko sugrįžta prie gimtojo slenksčio.

„Liaudies meno“ albumuose užfiksuotas Lietuvos liaudies menas: skulptūra ir keramika, audiniai ir kalvytė, kryždirbystė ir papuošalai, juostos, medžio drožiniai ir senoji kaimo architektūra. Tarsi aprėpta visa Lietuva. Šieji spaudiniai buvo leidžiami daugiau negu trisdešimt metų. Tenka pasidžiaugti, kad Radviliškio kraštui taip pat paskirta nemažai vietos. Prieš keliolika metų vartydamas kaimo architektūros knygą, pastebėjau iš vaikystės įstrigusį vaizdą. Tai buvo Gulbinų

kaimo vieškelio panoraminė išsklotinė su Juozaičio, Armono ir Adomaičio sodybų pastatais (kai kurie iki šiol išlikę). Mat pokario metais menotyrininkas Klemensas Čerbulėnas keliavo Vidurio Lietuvos keliais ir fotografavo savaimingesnes sodybas, pastatus, ornamentuotus gonkelius, palanges, viršlangius, dekoratyvines svirnų kolonėles, lėkius, durų pjaustinius, verpimo ratelius ir kitus medžio drožinius bei raižinius. Tokia kalba kalbėjo senoji Lietuva, kurios likę tiktai ataidai, fragmentai, detalės.

Pavartykime 1993 metų „Vagos“ leidyklos spaudinį „Lietuvių liaudies menas“. Tai 300 puslapių knyga. Viena iš šio vertingo albumo sudarytojų – ra- ►



Pakalniškių koplytėlė, J. Jankevičiaus 2002 m. nuotr.

dviliskėnė Stasė Bernotienė, kilusi iš Jankūnų kaimo. Šviesaus atminimo etnografe ir muziejininkė visą savo gyvenimą domėjosi lietuvių tautiniais drabužiais. Knyga skirta plačiajai visuomenei, pratarmė parašyta populiariai, daugelis nuotraukų yra spalvotos. Universaliam leidinyje – sodybvietės, kraičio skrynios, audiniai, verpstės, keramikos dirbiniai, margučiai, medinės bažnyčios, koplytstulpiai, kryžiai, akmens koplytėlės, šventukai ir „saulutės“. Kas iš radviliškėnų nežino Nirtaičių kapinaičių... Tai savamokslio akmentašio Juozo Gedminio (Gedmino) kūrinys, deja, šiandien gerokai nugrobtas, praradęs pirminį vaizdą. Šiame albume yra dvi nuotraukos su antkapiniais paminklais. Pirmojoje – bareljefinė figūra sunertomis rankomis, pražiota burna, giliomis akimis. Kūrinio papėdėje regisi akmeninės širdutės. Antrajame paminkle – dekoratyviai apkraštutas apvalus nedidukas akmuo, kuriame iškalta širdis su septyniais spinduliais (galbūt skaudesio kalavijais). Iš širdies kyla kryželis. Tai sakralinis simbolinis J. Gedminio kalinys. Gaila, albume nepažymėtas nei fotografas, nei objektų fotografavimo data. Galima spėti, kad tai – Balio Buračo darbas. Aišku, tada buvo metas, kai šio žmogaus pavardė niekur neminėta, nors jo nuotraukos sovietmečiu gausiai spausdintos anonimiškai. Kitose dviejose albumo nuotraukose matome „Pietos“ medžio rožinius. Vienas – iš Karčemų kaimo, išdrožtas Šiaurinio apie 1880 metus, kitas – anoniminis iš Alksniupių kaimo. Jaukaus ir išraiškingo veido Šv. Veroniką sukūrė Pranas Glieba 1841 metais. Jos būta Alksniupių kaipinėse. Visos trys skulptūros saugomos Kauno Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejuje.

1991 metais „Minties“ leidykla išleido dailininko Česlovo Kontrimo knygą „Lietuvos geležiniai kryžiai“:



Juozas Gedminas.
Antkapinis
paminklas

Šios knygos autorių visą gyvenimą domino memoria-liniai paminklai, jų formos ir ornamentų darna. Nuo jaunumės liaudies meno žinovą ypač traukė kryžiai bei jų puošyba. Česlovas Kontrimas daugiau kaip pusė amžiaus šiuos paminklus fiksavo akvarelėse ir piešiniuose. Leidinyje pabrėžiama, kad aukštaičių medžio ir geležies paminklai yra gausiausiai ornamentuoti. „Jiems būdingi smulkiai pjaustyti ažūriniai ornamentai: ratukai, puslankiai, pusračiai, dantyti tarsi pjūklai, supinti su kvadratais, rombais ir kitokiais geometriniais puošmenimis.“ Pabrėžiama kalto metalo įvairovė, stogastulpių formos darna. Grakšti piešinio linija, kilnūs išoriniai brėžiai, gyva nuotauka būdinga dailininko kūrybiniam braižiui. Pažymėtinas bažnyčių, koplyčių, varpinių, šventorių kryžių originalumas. Tarp beveik 400 autentiškų piešinių randame Radviliškio bažnyčios varpinės kryžių ir Šaukoto bažnyčios kryžių (p. 164–165). Šiems kalvystės šedevrams būdingas natūralus išraiškumas. Radviliškio „saulutėje“ yra žalčio motyvų, tulpės kalinių. Pati kryžiaus kryžma suapvalinta ir užbaigta grakščiomis trišakėmis kilputėmis. Šaukoto bažnyčios kryžius įpintas į stačiakampį, padekoruotą septyniais mažais kryželiais. Iš tolo spindi keturi šviesos pluoštai – spindulėliai. Tai nagingo kalvio darbas.

Ypač vertingas leidinys pasirodė 1912 metais Vilniuje. Tai – dailininko Antano Jaroševičiaus sudaryta knyga „Lietuvos kryžiai“. Albumą išleido Lietuvių dailės draugija. Įžangos žodyje dr. Jonas Basanavičius gana plačiame straipsnyje apžvelgia lietuviškų kryžių ypatybes. Pratarmės pabaigoje garsusis mokslininkas pabrėžia: „Visus šios rūšies paminklus, pilnus originalumo ir užimančius taip svarbią, taip žymią vietą visų kitų Europos tautų dailėje, reikėtų kiek tik galima apsaugoti, kad neišnyktų.“

Pats dailininkas Antanas Jaroševičius, bekeliaudamas po Lietuvą, piešė įvairiaformius kryžius, pateikdamas daug meninės ornamentikos detalių. Gabus piešėjas rašė: „Ne vienam gali pasirodyti, kad būtų geriau buvę tą darbą atlikus su fotografija, bet aš taip nepadariau dėl to, kad tie kryžiai aukšti ir kad tankiai aparatu negalima pasiekti jų koplytėlių, ypač ornamentų, kurie fotografijoje dažniausiai visiškai pranyksta.“ Pastebėtina, kad tekstas išverstas į prancūzų kalbą.

Perverskime šį unikalų piešinių albumą ir paieškime mūsų krašto paminklų. 10-ajame piešinyje – Radviliškio miesto dviejų koplytstulpių fragmentai. 12-asis lapas paskirtas Šeduvos koplytstulpiams. 22-asis piešinys vėlei nukelia į Radviliškį. Čia regime nepaprasto puošnumo koplytstulpio „saulutę“. Šeduvos kryžių arba jų fragmentų pastebėsime 44 ir 53 piešiniuose, o Radviliškio kryžių ornamentų – 58 ir 69 lapuose. Dailininkui ypač rūpėjo talentingų meistrų (dievdirbių) medžio drožyba, tuometiniai tautiniai ornamentai, sakralinių kū-

rinių formų įvairovė. Abejonių gali sukelti tik tai, ar visi minėtieji piešiniai yra iš pačių Radviliškio bei Šeduvos miestų. O tikėti, kad šie objektai, prabėgus šimtmečiui, yra išlikę, nereikėtų. Laikas ar piktavaliai žmonės galėjo juos sunaikinti, nors atidžiau patyrinėti gal būtų pravartu. Gal kruopščiam kraštotyrininkui pavyktų nustatyti ne tik minimų kryžių ar koplytstulpių tapatybes, bet ir išaiškinti meistrą (stalių, dievdirbį), kursai sukūrė XIX ir XX amžių sandūros mažosios architektūros šedevrus. Juolab kad Vidurio Lietuvoje jų būta ne per daug.

Mūsų žurnalo skaitytojas galėtų susidomėti ir dar trimis albumais. Pasklaidykime puošnų „Lietuvių liaudies meno“ (trečioji knyga) leidinį, skirtą mažajai architektūrai. Šią knygą 1992 metais išspausdino „Vagos“ leidykla. Štai ką rašo pratarinėje garsus istorikas, kraštotyrininkas, kalvystės meno tyrinėtojas Antanas Stravinskas: „Lietuvoje išliko dar gana daug stogastulpių, koplytstulpių, virš kurių šviečia saulės – geležinės jų užbaigos. Daug tų geležinių viršūnių sukaupta tyliuose Lietuvos muziejų fonduose. Daug tebekyla virš bažnyčių, koplyčių, varpinių ir šventorių vartų ar tebestovi kapinėse ir jau apleistose kapinėse.“ Šiame spaudinyje išspausdintos 684 fotonuotraukos. Tarp jų – 13 pozicijų, skirtų Radviliškijai. Tai Grinkiškyje, Baisogaloje, Šeduvoje, Šaukote, Pavartyčiuose, Spičiuose ir Šiaulėnuose esantys ar buvę liaudies meno objektai. Vieni iš jų pateko į kraštiečio, šviesaus atminimo tėvo Stanislovo rinkinį Paberžėje, kiti saugomi valstybiniame Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muziejuje. Kaip rodo iliustracijų sąrašas, Šiaulėnų mūrinis koplytstulpis fotografuotas 1987 metais, Šaukoto bažnyčios kryžius – 1964-aisiais. Pastarasis pripažintas tobulu kalvystės pavyzdžiu. Jame raitosi aštuoni ilgoki ir keturi trumpesni spindulėliai – žalčiukai. Kryžmose – netaisyklingo rombo galų užbaigos, o kryžavonės viduryje – didoka saulė, kaip visada liaudies meno kūriniuose simbolizuojanti šviesą, gėrį ir kilnumą. Puošyboje galima pastebėti keturių tulpių ornamentus. Ir kituose „Lietuvių liaudies meno“ albumuose (audiniai, keramika, medžio dirbiniai, juostos, architektūra) galima rasti vieną kitą objektą, kuris užfiksuotas Radviliškio rajono teritorijoje. Šie albumai šiandien – vertybė ir retenybė.

2004 metais Vilniaus dailės akademijos leidykla išspausdino puošnų ir vertingą spaudinį „Lietuvos mūrinės koplytėlės. Architektūra ir skulptūra“. Žinomos dailės, liaudies meno tyrinėtojos Algė Jankevičienė ir Marija Kuodienė apibendrino gausią ikonografinę, iliustracinę medžiagą. Pirmą kartą knygoje analizuojama mūrinių koplytelių architektūra. Teoriniuose straipsniuose aptariama liaudies tradicijų ir profesionalios kultūros įtaka koplytelių kompozicijai, savitam stiliui, įvairiems kraštų meniniams bruožams. Daug dėmesio leidinyje skiriama šventųjų figūrų meninei išraiškai, drožėjų kūrybiniam braižui apibūdinti. Knyga

gausiai iliustruota istorinėmis ir šiuolaikinėmis koplytelių nuotraukomis.

Ir šiame albuminio formato spaudinyje, kaip ir anksčiau minėtuose, nemažai puslapių tenka Radviliškio rajonui. Adomas Varnas 1927 metais nufotografavo Bebrųjų koplytėlę, o Balys Buračas 1929-aisiais – Radviliškio kapinių paminklą. Šiaulėnų miestelio ir Petrošių kaimo koplytėlės taip pat iš minėtojo tapytojo Adomo Varno rinkinio. Žinomas kraštotyrininkas, dievdirbių globotojas Juozas Petrusis 1943 metais fotoaparatu įmąžino Pakalniškių kaimo mūrinę koplytėlę. Fotografas J. Gramba 1967-aisiais – Šileikonių kaimo koplytėlę. J. Jankevičiaus spalvotomis nuotraukomis atskleista Skėmių, Baisogalos, Pakalniškių, Liaudiškių koplytelių formų įvairovė ir kūrybinis architektų bei skulptorių meistriškumas. Šie radviliškėnų liaudies meistrų kūriniai iki šių dienų puošia gamtovaizdį, įprasmina sakralinių papročių ir apeigų įvairovę. Juolab kad mūrinė koplytėlė nėra taip lengvai pažeidžiama vėjų, audrų, karščio ar šalčio. Ir piktavalei rankai sunkiau išgrobti, pasigviežti, kaip atsitinka su mediniais tokio tipo kūriniiais.

„Nukentėję paminklai“ – tai Mokslo ir enciklopedijų leidyklos 1994 metų leidinys apie sovietmečio niokotus, naikintus paminklus (skulptūras, kryžius, koplytėles, kapus, stogastulpius). Jie daugiausia susiję su Lietuvos Nepriklausomybės kovų ir jų dalyvių atminimo įamžinimu. Leidinyje pateikiama žinių ir apie kai kurių paminklų atkūrimą. Radviliškio kraštui knygoje tenka net dešimtys pozicijų. Platesnius aprašus apie naikintus paminklus pateikė Sigita Šerys, Juozas Bannionis, Egidijus Prascevičius ir Laima Laučkaitė-Surgailienė. Tekstas iliustruotas 16 nuotraukų. Daugiausia rašytinio teksto paskirta Baisogalos paminklui, skirtam žuvusiesiems dėl Lietuvos laisvės, tokios pat temos paminklui Grinkiškyje. Nepriklausomybės dešimtmečiui (1928 metais) buvo pastatyti paminklai Kauliniuose, Liaudiškuose, Radviloniuose ir Užuožeriuose. Niūriais pokario metais tie atminimo ženklai buvo sunaikinti.

Įdomi Adomo Mickevičiaus paminklo Burbiškyje istorija, plačiau jau aprašyta „Radviliškio krašte“ (2006, nr. 3 (5)). 1989-aisiais surastas, restauruotas ir atstatytas Vytauto Didžiojo paminklas Radviliškyje, Klaipėdos gatvėje (buvo nugriautas ir užkastas į žemę). Jis naujai pašventintas 1989 metų liepos 15 dieną, minint Žalgirio mūšio 579-ąsias metines. Vertingi daugelis kitų Radviliškijos paminklų.

Pavartęs tokio pobūdžio spaudinius (čia paminėjau tik kelis), įsitikini, koks savitas, įdomus ir neįkainojamas mūsų krašto paveldas. Mūsų priedermė juo domėtis, išsaugoti ir perduoti ateičiai. ■

Nuotraukos iš albumų „Lietuvių liaudies menas“ ir „Lietuvos mūrinės koplytėlės. Architektūra ir skulptūra“

Kaip seniau alų darydavo radviliškietėiai

Dalia BERNOTAITĖ-BELIAUSKIENĖ, kraštiečių, etnografe, Lietuvos dailės muziejaus darbuotoja

ŠIS RAŠINYS PRIMENA
SENAJĄ TIKRO NAMINIO
ALAUS DARYMO BŪDĄ,
SAVOTIŠKĄ RITUALĄ
IR SUTEIKIA PROGĄ
TAI PALYGINTI SU
ŠIANDIENA.



Antano Jankūno nuotrauka. Mėnaičių k.

Radviliškietėiai nuo seno darė alų. Gal ir nebuvo jie taip plačiai garsūs aludariai kaip pakruojiškiai ar biržiečiai, bet tikrai radviliškietėių alus ne prastesnis. Pasidarydavo po keletą *bačkučių* šeimos šventėms, kaip antai krikštynoms, vestuvėms, Žolinės, Škapliernos, Nevalnykų ar kitiems atleidams, žinoma, ir didžiosioms metinėms šventėms – Kalėdoms, Velykoms. Be alaus neapseidavo per rugiapjūtę ar kūlimą. Alaus tekdavo padaryti ir nelinksmų susiejimų progomis – per artimųjų, giminių mirties metines.

Alaus darymas nėra moteriškas užsiėmimas. Bet kartais moterys ne prastesnį alų nei vyrai padarydavo, ypač, jei tų vyrų dėl vieno ar kito priežasčių namuose nebūdavo. Šios temos imtis mane paskatino noras pasidalyti sukauptomis žiniomis. Žinoma, daryti alų, perskaičius straipsnį, galbūt niekas nesiryš, bet tikiuosi, kad vyresniems bus proga prisiminti tikro naminio alaus putos skonį, o jauniems sužinoti apie senelių užsiėmimus.

Šis straipsnelis rašytas iš keturių žmonių pasakojimų. Apie alaus darymą man pasakojo Jonas

Remeika (1928–2010), ilgus metus gyvenęs Radviliškyje, kilęs iš Radviliškio ir Šiaulių rajonų paribyje esančio Gudelių kaimo, pats išmokęs alų daryti iš savojo tėvo, irgi Jono, o patirtį ir žinias perdavęs sūnui Gintautui. Pasakojo mano mama Stasė Stulgytė-Bernotienė (1926–2001), kilusi iš Jankūnų kaimo, ilgus metus dirbusi Vilniuje, Istorijos ir etnografijos muziejuje (dabar Lietuvos nacionalinis muziejus), padėjusi savo tėvui, malūnininkui Jurgiui Stulgiui, anksti vienintelio sūnaus netekusiam, ne tik malūne dirbuotis, bet kartais *prikišdavusi* nagus prie *nekvalifikuotų darbų*, alų darant. Skanų alų (nors nesu šios srities žinovė) darydavo mano dėdė Pranas Danilaitis (1920–2007), kilęs iš Margių kaimo, gyvenęs Jankūnuose ir Mankiškiuose. Jei man tekdavo viešėti pas tetą ir dėdę, alų darant, leisdavo akies krašteliu pažvelgti, kaip kas vyksta, bet fotografuoti – gink Dieve, ne. O visų jauniausias mano kalbintas aludaris – Antanas Jankūnas (g. 1936 m.) iš Mėnaičių kaimo, savo tėvo Stanislovo pamokytas įvairių gudrybių, dar ir dabar kartais *bačkėlę* kitų pasidaro. 2009 metais ekspedicijos Grinkiškyje ►

metu pas jį užsisėdėjome iki pusiaunakčių, kol su visomis smulkmenomis buvo išaiškintas šio gėrimo darymo procesas. Visi tie žmonės daugmaž vienodai kalbėjo apie alaus darymą, todėl jų pasakojimus drįsau sudėti vienon vieton. Gal ką ir praleidau, nespėdama ranka užrašyti besiliejančią šnektą, tebūnie tai *užvedimas ant kelio* jauniems kraštotyrininkams papildyti pradėtą darbą. Kur leido galimybės, palikau tarminius pavadinimus ir išsireiškimus. Dėkoju radviliškietėiui Gintautui Remeikai, savo patarimais padėjusiam *išguldėti* visą alaus darymo procesą.

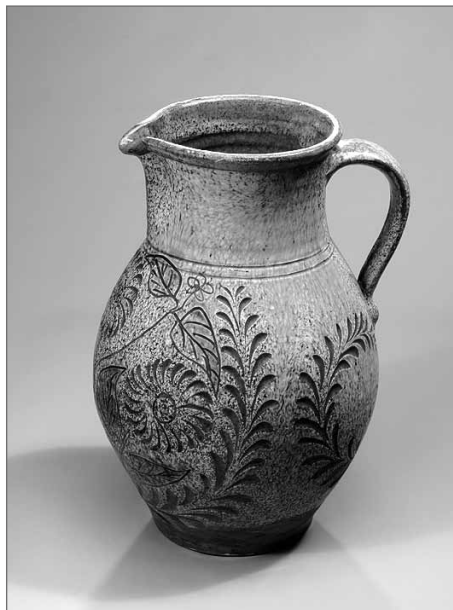
Alų mūsų kraštuose darydavo daugiausiai iš šešėlių miežių. Dvieilių miežių stambesni grūdai, bet jie salyklui ne taip tinka – mažiau sąla (turi mažiau saldumo). Salyklą pirmiausia sudaigindavo. Į medinį kubilą supildavo pusę, centnerį (50 kg) ar daugiau miežių, priklausomai nuo to, kiek norėdavo pasidaryti alaus. Užpildavo vandens, kad apsemtų ir per tris pirštus ant viršaus jo būtų. Kubilą uždengdavo drobe, kad ko neprikristų, palaikydavo maždaug pusantros paros. Nusunkdavo vandenį, grūdus specialiu samčiu supildavo į maišus (priklausomai nuo kiekio 2–3). Samtis – medinis, su rankena, bertuvės (vėtyklės) formos, su dugne išgręžtomis skylutėmis, per kurias vanduo ištekėdavo. Rankena – maždaug 20 cm ilgio, kaušas – apie 40 cm. Maišus su grūdais užrišdavo, padėdavo kur ant žemės – gražesnio žolyno, žiemą – gryčioje ant aslos, dar kartais perlėdavo vandeniui, kad labai neužkaistų. Grūdai į trečią dieną pradėdavo leisti daigus. Tada papildavo ant švarios aslos gryčioje ar klėtyje ant grindų, aukšto. Užklodavo. Suželdavo per tris dienas, anot pateikėjų, kaip plyta. Daigai – apie 0,5 cm dydžio. Tada reikdavo rankomis grūdus ištrinti, kad nebūtų sukibę vienas su kitu. Paskui pradėdavo *vaityti* (vytinti). Ant saulės, gink Dieve, negalima būdavo laikyti – ji saldumą ištraukia. *Vaitindavo* 3–4 dienas toje pačioje vietoje, kur ir daigindavo. Tada pakurdavo pečių jau-

joje ar duonkepį gryčioje. Karštai nekūrendavo. Supildavo ant skardų *kur bulkas kep* ir pakišdavo į *pečių*. Per naktį išdžiūdavo. Jei daugiau salyklo, papildavo ant mūrelio prie *pečiaus*. Kai kas džiovindavo pirty ant plautų (Kužių apylinkėse teko užrašyti apie ant pirties lubų įrengtus specialius aruodėlius salyklui džiovinti, vadinamas *aznyčias*, panašių įrenginių būta ir kitose vietovėse). Grūdai sukietėdavo, su pirštu nepergnybsi, perkančius jausdavosi saldumas. Per rėtį ar kitokį sietą nusijodavo daigelius, likdavo švarūs grūdai, juos supildavo į maišą. Tada veždavo į malūną malti. Maldavo stambiai, grūdą skeldavo panašiai į 2–4 dalis. Malūnininkai žinodavo, kaip malti salyklą. Jankūnuose Jurgis Stulgis turėjo 1922 metais statytą vėjinį malūną, Bačanskis – Šniūraičiuose. Sako, visas malūnas kvepėdavo, malant salyklą. Malūnininkai už salyklo sumalimą pinigų neimdavo, matyt, dėl vyriško solidarumo.

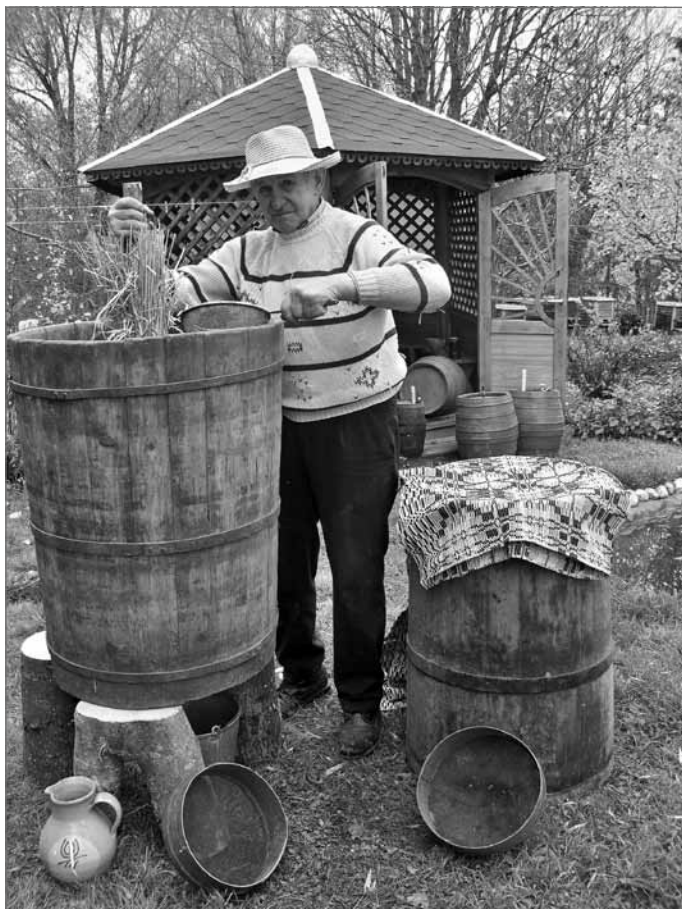
Alui daryti reikalingus kubilus, kubiliukus

laikydavo nedrėgnoje (kad nepripelytų), bet ir ne itin sausoje ar karštoje patalpoje, kad neperdžiūtų, kartais palaistydavo per vantą vandeniui. Tam tikdavo gerai vėdinamos jaujos, klėtys. Senesnieji kubilai (pateikėjų senelių palikimo) būdavo dar mediniais lazdyno lankais, vėlesnieji – geležiniais. Statinės – didelės, penkių–šešių kibirų talpos, ir mažesnės bei visai mažutės. Ažuolinės, metaliniais lankais. Būdavo ir mediniais, bet XX amžiaus viduryje į jas *pirmininko* alaus nebepildavo, bijodavo nuostolių apturėti. Smetonos laikais labai retas aludaris turėjo nusipirkęs ir iš Šiaulių *Gubernijos bravo*ro dideles, maždaug dešimties kibirų statines su kraneliais.

Prieš darydami alų pasiruošdavo indus, švariai išsiplaudavo kubilus, *bačkas*, *bačkelas*, patikrindavo, ar lankai neatsileidę, susirasdavo metalinius indus vandeniui virinti, kaušus samstyti, mentę salyklui pamaišyti. Vieni virindavo dideliuose ▶



Ašotis (uzbonas). 1928 m. Antano Lukšėno nuotrauka. Kleboniškių k. Lietuvos dailės muziejus



*Alaus darymas – sudėtingas darbas...
Antano Jankūno nuotrauka. Jankūnų k.*

puoduose, kiti turėdavo tiesiu dugnu katilus ar už vąškaro kabinamus katilus gaubtu dugnu. Didžiųjų vandeniui virinti katilų talpa būdavo apie 10–20 *viedrų*, vieną kartą užvirinus, *vandenio* pakakdavo visam alui. Priklausomai nuo indo dydžio, jį kaisdavo ant *liženkos*, kabindavo kamine ar dėdavo kieme ant plytų ir, pakūrę ugnį, virindavo vandenį.

Supiltą į nemažą medinį kubilą (*kubils saldymui*) salyklą užpildavo šiek tiek pravėsintu virintu vandeniui (maždaug 80–ties laipsnių), kad salyklas nesupliktų. Centneriui salyklo – maždaug 5 kibirai *vandenio*. Pamaišo mente (kotas – apie 1 m ilgio, gale – keturkampis išplatėjimas), jei trūkdavo, dar įpildavo *vandenio*, išbrinkus salyklui, ta masė turėdavo būti grietinės tirštumo. Uždengdavo drobe ir užklodavo kokia vilnone lovatiese, kad šiltai būtų. Pradengę pamaišydavo. Saldyda-

vos 2,5–4 valandas. Išsivirdavo apynius. Centneriui salyklo reikėdavo maždaug kilogramo apynių. Užpildavo vandeniui dideliame puode ir virindavo apie pusvalandį. Nukošdavo per rėtį. Apyniai reikalingi, kad alus *nepaimtų į rūgštį, be apynių barkščiai išeis, ne alus*. Per tą laiką, kol saldydavos salyklas, pasiruošdavo ir tekimo kubilą, kuris su skylė dugne, paprastai į viršų šiek tiek siaurėjantis. Padėdavo ant *ožiukų* ar ant trikojo, *ožiū* vadinamo, arba ant trijų kaladžių maždaug pusmetro aukščio, kad po apačia tilptų kubiliukas ar kibiras. Užkišdavo skylę vole (apvali kartis, kaip šluotos kotas), aplink dėdavo šiaudų vainikiuką (filtrą). Pasipjaustydavo alksnių (tokio ilgio kaip malkom), aptašydavo žievę, bet visai švariai nenuskudavo, palikdavo dėl spalvos, suskaldydavo į balanėles, *malkiukes/malkikes* (skaldydavo kirviu tokio dydžio balanėles kaip prakurams), dar jas palaikydavo saulėje, kad paruduotų, tada alus gražesnę spalvą gaudavo. Dėdavo kelias eiles kryžkryžiom ant kubilo dugno. Ant viršaus užklodavo šiaudų. Kiti dėdavo žirnių virkščių, kad alus putotų, ir tada dar sluoksnelį šiaudų. Volę aprišdavo šiaudų kūliu, šiaudų galus apačioje užlauždavo ir paskleisdavo ratu. Tada ant šiaudų dėdavo perkoštų apynių tirščius, drėbdavo iš saldymo kubilo salyklą, dar pildavo kelis kibirus *vandenio* (kiti jo įpildavo į išbrinkintą salyklą ir išmaišydavo). Palaikydavo porą valandų ir pradėdavo tekinti. Atsargiai sukiodami, kilstelėdavo volę, nuleisdavo pirmąjį kibirą ir supildavo atgal į tekimo kubilą. O tada pradėdavo tekinti. Nutekinto skysčio – misos – kiekis priklausydavo nuo to, kokio stambumo salyklas sumaltas. Jei per smulkiai sumaltas, kemšasi, misos nutekindavo mažiau. Pirmą kartą nutekinus, užduodamas *pirmininkas* – pildavo pusę apynių nuoviro (*ant penkių viedrų pirmininko* reikėdavo maždaug *viedro* apynių nuoviro), mieles pildavo, ataušinę skystį, kad jos nesupliktų. Temperatūrą matuodavo pirštu, o atšaldyti stengdavosi kuo greičiau, kad nepagautų rūgimo. Kad greitai atvėsintų misą, ją su kibirais leisdavo į šaltą vandenį. Mieleles į kubilą supildavo iš ąsočio paprastai arba leisdavo, per kubilo viršų permetę kartelę ir virvele pririšę pakreiptą ąsotį. Mielių turėdavo savo, paliktų *bačkelėje* iš ankstesnio alaus (*alų išgerdavo, mieles palikdavo*), pirkdavo *bravorskų* iš Šiaulių *Gubernijos bravoro* ar kitokių (pirtines kietas mieles išleisdavo, *užduod* pasėmę misos ąsotį ir įbėrę truputį cukraus). Uždengdavo. ►

Jei geros mielės, alus po pusvalandžio pradėdavo *gyvuot*. Tą patį procesą pakartodavo su *antrininku* – pildavo virinto, šiek tiek pravėsinto *vandeniu* į tekinimo kubilą, jei matydavo, kad per šaltas, ugnyje įkaitindavo keletą akmenų, juos su kačerga užsiritindavo ant *šiupeľiuoko*, dar pabarstydavo cukrum, kad tas padegtų, ir dėdavo į skystį. *Antrininko* būdavo mažiau, jį užduodavo kitam kubile. Dar pasidarydavo ir *tretininko*, tas silpnas, skirtas atsigerti. Smetonos laikais šešiams–septyniems kibirams alaus dėdavo stiklinę ar dvi cukraus. Sakydavo, kai kas dėdavo medaus, bet nuo jo, anot pateikėjų, galvą skaudėdavo.

Alus rūgdavo parą ar dvi, visaip būdavo. Uždengdavo drobe, lovatiese, žiemą pastatydavo gryčioj, vasarą – klėtyje ar kokioj kitoj patalpoj. Kitą sykį alus greit *jamas*, kitą sykį – palengva. Priklausydavo nuo salyklo, mielių. Alus vaikščiūt pradėdavo, užkaidavo, reikėdavo žiūrėti, kad neperkaistų. Geriausias termometras – pirštas, dar paragaudavo su samčiuuku pasisėmę. Jei puta stambiais burbulais kyla, vadinasi, gerai, jei smulkučiais, – alus per karštas. Atvėsindavo leisdami bidonėlių su šaltu vandeniu. Kai parūgdavo alus kubile, paviršinę putą papūsdavo ar su samčiuuku praskleisdavo; jei nebenori puta suseit – alus jau košiamas, *skaitos, laikas pilti į bačkas*. Košdavo per sietelį ar drobę, semdavo mediniu skobtu kaušu viena rankena arba *palivuotu rindeliu* (emaliuotas maždaug pusantro ar dviejų litrų indas viena ran-

kena; netolimose Kairių apylinkėse teko matyti iš šulelių dirbtą maždaug trijų litrų talpos viena rankena ažuolinį kaušą). Kai pripildavo artipilnę *bačką* ir norėdavo, kad ji pūstų, reikdavo įdėti truputį cukraus. Sklidinos statinės niekada nepildavo, visada palikdavo šiek tiek vietos. Užkaldavo voles ir suguldydavo statines šaltai, pavyzdžiui, viralinėje ant *ožių* ar ant suolo, medžgaliais parėmę. Kai kas kreida ant statinių užrašydavo, kur kuris alus supiltas. Dėdavo visada ant šono, kad prieš leidimą jau nereikėtų judinti. O leidžiant iš statinės į kibirą alų, volę reikėdavo laikyti net keliu įsirėmus, kad jos neišmuštų. Per šventes paprastai būdavo vienas leidėjas: *jei visi, kas užmanęs, eis alaus leisti, tvarkos nebebus*. Jei numatydavo kokią statinaite ilgiau pasilaikyti, įleisdavo pririšę *lenciūgu* į šulinį stačią, vole aukštytyn.

Anot pateikėjų, seniau (prieš karą) kitaip švėsdavo. Per susiejimus kitokių gėrimų nei alus beveik nebūdavo. O ir gerdavo kitaip. Išgeria stiklinę, *užsveikin kaimyną*, kol apeina stiklinę ratu aplink stalą, svečiai dainuoja, valgyt įsideda. Ir valgiai kitokie būdavo – kumpio išvirta, sūrio papjaustyta, pyrago. Jei daugiau svečių, *paleisdavo aplink stalą ratu kaip saulė teka* dvi stiklines, ir tik vėliau kiekvienam padėti pradėjo.

Pas mus priimta visada užsveikinti žodžiais į *sveikatą*. To ritualo reikšmę labai gražiai pakoomentavo Jonas Remeika: esą alus tikrai eina į sveikatą, *jei pervirš normos negeri. Pirmininkas* alus, anot pateikėjų, stiprus būdavo, užtekdavo penkias ar šešias stiklines išgerti. Tokių, kad po stalu gerdami nuvirstų, seniau beveik nebūdavo. Jei jausdavo, jog galva sukasi, kojos nebeklauso, nueina, ant šieno numiega, kad neprisidarytų sarmatos nei sau, nei artimiesiems. Bet kartais ir seniau visaip pasitaikydavo. Ne veltui sukurtas anekdotas apie tris girtumo laipsnius: jei vyras dar savo kojom eina, nors vingiais, svirduliuodamas, vadinasi, jis smagume; jei du veda, o trečias kojas statinėja, vadinasi, jis įkaušęs; o jei pagriovy guli ir šuva nosį laižo, vadinasi, jau girtas. O kiek dainų dainuškų pridainuodavo apie alutį... Sunkiai žmonės dirbdavo, bet ir linksmi mokėdavo būti.

Šiais laikais šventimo ir linksmybių samprata pasikeitusi. Pakitę papročiai: nunykę seni, atsiradę nauji. Gaila, bet beveik niekas kaime nebedaro gero, tikro alaus. Ir vien ansamblicius išgirsi bedainuojant „Alutį gėriau, raudonas buvau...“ ■



Prie alaus gsočio. 1957 m. Petro Bernoto nuotrauka

Mokytojas, dailininkas, tremtinys

Vytenis RIMKUS, menotyrininkas, profesorius, habilituotas mokslų daktaras

MOKYTOJAVO. SUKŪRĖ PER 500 TAPYBOS DARBŲ, APIE 200 AKVARELIŲ LAKŠTŲ, BEVEIK 300 PIEŠINIŲ, IŠBANDĖ JĖGAS SKULPTŪROJE, NUO 1926 METŲ DALYVAVO PARODOSE, PRIKLAUSĖ LIAUDIES MENO DRAUGIJAI. FOTOGRAFAVO. BUVO MENO SAVIVEIKLOS ŽYMŪNAS, GROJO, VADOVAVO MĖGĖJIŠKOS KŪRYBOS BŪRELIAMS. IŠGYVENO TREMTĮ, PATYRĖ SKAUDŽIŲ PRARADIMŲ IR NETEKČIŲ, SUNKUMŲ, BET VISADA MYLĖJO GYVENIMĄ, BRANGINO SAVO GIMTINĘ IR JOS ŽMONES... TAI VIS APIE ŠVIESAUS ATMINIMO KRAŠTIETĮ BOLESLOVĄ PLUNGĘ, NEDAUG KUR GARSINTĄ, APRAŠYTĄ, VERTINTĄ.

Boleslovas Plungė gimė 1908 metų birželio 7 dieną Žibartų kaime, Radviliškio rajone, daugiavaikių valstiečių šeimoje. Pradinį mokslą įgijo Rozalime, po to, 1925–1927 metais, mokėsi Panevėžio mokytojų seminarijoje, 1927–1929-aisiais – Kauno meno mokykloje. Nuo 1930 metų mokytojavo Debeikiuose, Andrioniškyje, Stripeikiuose, Kirdeikiuose, Utenoje. 1941-ųjų birželio 14-ąją šeimą ištrėmė į Sibirą, Boleslovą – į Krasnojarsko kraštą, žmoną su sūnumi Rimantu ir dukryte Nijole – į Altajų. Sibire praleisti 23 metai, ten teko išgyventi badą, sunkias ligas, mažosios dukros mirtį. Į Lietuvą su šeima grįžo 1963-aisiais. Apsigyveno Vilniuje, mokytojavo. 1968-aisiais išėjęs į pensiją, ketverius metus Kultūros ministerijoje dirbo fotografu. Tačiau daugiausia laiko praleisdavo prie molberto. Dalyvavo liaudies meno parodose, suruošė daugelį personalinių parodų. Mirė 1995 metų spalio 6 dieną, palaidotas Šeduvos kapinėse.

Už tokių trumpų faktinių žinių slypi ilgas, dramatiškas darbštus, kūrybingo žmogaus gyvenimas. Pats dailininkas jaunystę apibūdina kaip itin varganą: „Vaikų buvome aštuoni, du pirmieji mirė mažyliai. Tokiai didelei šeimai pragyvenimas buvo labai var-

ganas, todėl ir man, dar visai mažam, teko ganyti bandą, paaugus, jau mokyklą lankant, per atostogas, arti, akėti laukuose ir visokius darbus dirbti...“ Jau ankstyvoje jaunystėje Boleslovas pradėjo groti, piešti, bet mokantis seminarijoje pirmenybė atiteko piešimui. Tai ir nulėmė tolesnes dvišimtis studijas Kauno meno mokykloje.

Po mokytojavimo daugelyje miestelių ypač kūrybingas pasirodė Utenos laikotarpis. Čia Boleslovas šalia pedagoginio darbo įsteigė styginių instrumentų orkestrėlį, pabandė kurti skulptūras. Iki šiol ten tebestovi jo 1934 metais sukurtas paminklas Jonui Basanavičiui.

Ir štai 1941-ųjų tremtis. Kodėl ištremtas iš nepasiturinčių valstiečių kilęs mokytojas? Būta spėlionių, kad tam pasitarnavęs jo – atsargos karininko – statusas, o gal lėmė skundai... Bet šiandien drąsiai galima teigti, kad Boleslovas ir jo šeima tik pailiustruoja bendrą okupantų nuostatą sunaikinti nepriklausomos Lietuvos tautinį, intelektualinį branduolį, paruošti dirvą pasaulinei pseudokomunistinės imperijos plėtrai. Pagrindinis smūgis ir teko mokytojams ►



Gėlės. 1972 m.

bei karininkijai, visiškai neatsižvelgiant į jų socialinę kilmę. Panašaus likimo susilaukė ir daugiau piešimo mokytojų, tarp jų – Jonas Švėgžda, įžymiojo dailininko Algirdo Švėgždos tėvas.

Dviejų dešimtmečių gyvenimas Sibire – ištisa epopėja su išsiskyrimais, netektimis, badmečiais, ligomis. Ir vis tiek nebuvo iš rankų paleistas pieštukas. Pamažu situacija gerėjo, Boleslovas Plungė pradėjo mokytojauti Krasnojarsko krašte, Kazačinsko miestelyje. Čia vėlgi atsiskleidė dailininko universalumas:



Autoportretas. 1981 m.

jis steigia muzikos ansambliukus, ruošia moksleivių kūrybos parodėles, piešia ir pats, tapo aliejumi. Taip atsirado įamžintų Krasnojarsko, Jenisiejaus pakrančių vaizdų.

Boleslovo Plungės kūryboje vyrauja peizažai. Tam įtakos turėjo jo mokytojai dailės mokykloje Antanas Žmuidzinavičius, Petras Kalpokas, kurių kūryba Boleslovas Plungė domėjosi visą gyvenimą. Beje, skulptūros pagrindus gavo iš Kajetono Skleriaus. Be gamtovaizdžių su miškų, laukų, medžių motyvais, kaimų ►



Tėviškė - Žibartų kaimas. 1980 m.



Malūnas Alksniupiuose. 1984 m.

panoramomis, tapomi urbanistiniai Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių, Talino vaizdai. Jie byloja apie tapytojo pastabumą, pastangas tikroviškai perteikti objektą.

Grįžęs į Lietuvą, Boleslovas Plungė ypač jautriai lyg ir prisiglaudė prie tėviškės vaizdų, pajautė jų dvasią, bandė ją atskleisti savo paveiksluose („Tėviškė – Žibartų kaimas“, 1980 m., „Malūnas Alksniupiuose“, 1984 m.). Įdomu palyginti paveikslą „Dubingių ežeras“ (1939 m.) su vėlesniais darbais. Pirmajame aiški

A. Žmuidzinavičiaus, J. Buračo įtaka. Vėliau dailininkas siekia skambesnių spalvų, didesnio dekoratyvumo. Paminėtini ir puikūs jo naturmortai („Gėlės“, 1972 m., „Sode“, 1980 m.).

Boleslovas Plungė sukūrė ištisą galeriją portretų – artimųjų, pažįstamų žmonių. Meniniu požiūriu raiškiausiais galima laikyti poeto Jono Graičiūno, dailininko Igno Piščiko – kalėjimus ir tremtį patyrusių menininkų – portretus. Į tų įdomių ir vertingų ►



Prie Dubingių ežero. 1985 m.



Vilnius, Trakų pilis. 1985 m.

kūrinių sąrašą reikia įtraukti ir autoportretus bei šeimos atstovų portretus.

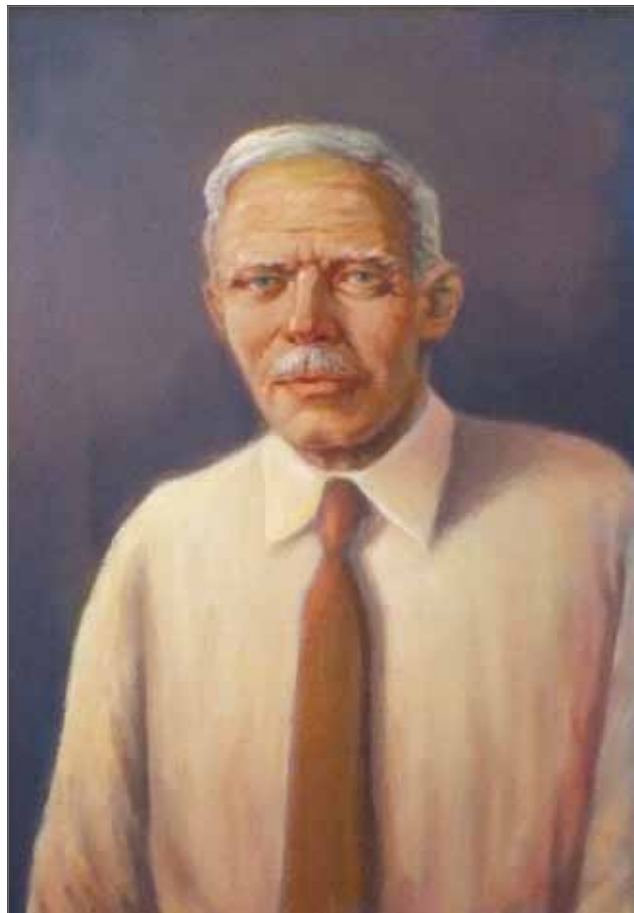
Boleslovo Plungės kūryba susilaukė teigiamų įvertinimų spaudoje. „Boleslovo tapyba, tai autentiška teptuko daina apie gimtinės gamtą, jos grožį, žmones. <...> Gera, kad savo paveikslais gali padovanoti nors krislelį džiaugsmo kitiems“, – rašė Feliksas Marcinkus, knygelės apie dailininką („Boleslovas Plungė“, Vilnius, 1988 m.) autorius. Palankiai apie jo kūrybą atsiliepė dailininkai Ignas Piščikas, Aldona

Trečiokaitė, žurnalistė Nijolė Blaževičiūtė. Pats dailininkas sakė, kad „mano temos – visas mūsų gyvenimas. Aplink tiek daug gražaus, gero, ką norisi išsakyti savo paveiksluose. Tik kurk...“

Boleslovo Plungės gyvenimas ir kūryba – ryškus pavyzdys tos plejados Kauno meno mokyklos auklėtinių, kurie pagrindine savo veiklos sritimi pasirinko dailės pedagogiką. Dirbdami provincijos mokyklose, jie tik fragmentiškai dalyvaudavo parodose, kaip dailininkai liko mažai žinomi ar visai nežinomi. Šalia jau minėto Jono ►



Poeto Jono Graičiūno portretas. 1980 m.



Dailininkas Ignas Piščikas. 1980 m.

Švėgždos galima įrašyti tapytojo Viktoro Verbicko tėvą Jurgį Verbicką, Kretingos dailės mokytoją, tik dabar, jau po mirties, pagarsėjusį dailininką Fabijoną Šulčą, šiaurietį Teofilį Petraitį, emigravusį į Vakarus ir tik nūnai pradendantį garsėti ne vien savo kūryba, bet ir paties įsteigta premija Lietuvos dailininkams. Dažnai jie tik antrojoje savo gyvenimo pusėje vėl aktyviau ėmė reikštis jau kaip Liaudies meno draugijos, Tautodailininkų sąjungos nariai. Į šį būrį įsiterpia ir Boleslovas Plungė.

Dauguma iš Radviliškio krašto kilusio Boleslovo Plungės kūrinių, taip susiklosčius likimui, sėkmingai nusėdo jo gimtosiose vietose: Alksniupių mokykloje, Šeduvoje, Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio Burbiškio dvare, jų yra ir Lietuvos muziejuose. ■

Viešosios bibliotekos nuotraukose – Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio Burbiškio dvaro istorijos skyriuje saugomi Boleslovo Plungės paveiksiai

Ilgaamžė kraštietė

Nijolė ŠIDLAUSKIENĖ, kraštietė, Kauno radviliškėnų bendrijos valdybos narė

EMILIJA BUTKAITĖ ŠIŲ METŲ LAPKRIČIO MĖNESĮ ATŠVENTĖ 103 METŲ SUKAKTĮ. JI, DAUGIAU KAIP 70 METŲ GYVENANTI KAUNE, IKI ŠIŲ DIENŲ NEPAMIRŠO SAVO GIMTOJO KAIMO – RAGINĖNŲ, KUR LEGENDOMIS APIPINTAS PILIAKALNIS, PILKAPIAI, KUR SENELIŲ IR TĖVŲ ŽEMĖ.



Emilija Butkaitė. 2011 m.

Gausi Butkų giminė nuo senų laikų buvo žinoma Raginėnuose. 1922 metais ją ypač išgarsino baisi legenda. Plėšikai, Grabnyčių naktį įsibrovę į nuošalią sodybą, išžudė keturis Butkų šeimos narius: motiną, du sūnus ir dukterį. Piktadarių iš Šeduvos tikslas buvo pagrobti vieno iš Butkų Amerikoje uždirbtus pinigus. Šią tragediją ir dabar prisimena prie keliuko, vedančio į tuščią sodybą, stovintis kryžius. Sovietinės okupacijos metais čia įvyko dar viena tragedija: Vinco Butkaus šeimos tremtis į Sibirą. Grįžus iš ten nebuvo leista apsigyventi Raginėnuose...

Emilija ir dar trys seserys gimė, augo netoli tragedija paženklintos senelių sodybos. Tėvai Povilas ir Agota Butkai norėjo, siekė, kad dukros mokytųsi, įgytų profesijas. Vieną pasiliko prie savęs ūkyje, kaip išgalėdami rėmė besimokančias. Kolektyvizacijos laikotarpiu praradę žemę, persikėlė į Šeduvą, čia pasistatė namą. Vyriausioji dukra Emilija kuri

laiką darbavosi Šeduvos kooperatyve, vėliau išvažiavo mokytis į Vilnių. Po dvejų metų tapo akušere. Iš Vilniaus persikėlė į Kauną, kur mediciną studijavo sesuo Liucija. Emilija buvo priimta į Kauno klinikų Akušerijos ir ginekologijos skyrių. Pats Klinikų tuometinis direktorius Petras Jačinskas pasirūpino, kad Emilija galėtų gyventi penktame Klinikų pastato aukšte. Beveik 40 metų Emilija dirbo akušere Kauno klinikose. Sunku būtų suskaičiuoti, kiek jos rankos priėmė į šį pasaulį atėjusių naujagimių, kiek jėgų, širdies šilumos atidavė jų motinoms...

Šiuo metu, kaip ir anksčiau, Emilija gyvena kartu su seserimi Liucija, buvusia ilgamete Kauno klinikų gydytoja, žinoma endokrinologe, Dietologinio skyriaus vedėja.

Stebėtina gražus seserų bendravimas. Visos keturios visada gerai sutarė, rūpinosi vienos kitomis bei senais tėvais. Kai seserį Bronę, pedagogę, parkirto sunki Alzheimerio liga, Emilija ir Liucija, ►



Jaunos medikės Emilija ir Liucija

pačios būdamos garbaus amžiaus, apgaubė ją meile, su didžiausiu atsidavimu bei kantrybe globojo ir slaugė. Prieš dvejus metus mirusi sesuo Agota paskutinius gyvenimo metus taip pat praleido pas seseris. Visos jos viena kitą vadino tik mažybiniais vardais. Emilija (Milytė), kaip vyriausia, visada buvo didžiausias autoritetas.

Tokia ji liko iki šiol: fiziškai ir dvasiškai stebėtinai stipri. Kiekvienais metais giminaičiai ją nuveža į Šeduvą bei Raginėnus. Emilija pati rūpinasi nuomojamos žemės reikalais, apžiūri Šeduvoje stovintį namą, jo aplinką. Savo 100-ojo jubiliejaus proga Raginėnuose, prie senelių sodybos, visų Butkų atminimui jos iniciatyva buvo pasodinta 100 ąžuoliukų. Ji tai padarė savo lėšomis, be jokių rėmėjų ar fondų paramos. Nesenai ten atsirado ir stendas-lenta su užrašu: „Butkų ąžuolynas“. Toks buvo Emilijos noras. Jį, kaip ir kitus, dažniausiai padeda įgyvendinti Emilijos pusbrolio sūnus, kaunietis Gediminas Butkus bei jo mama, gyvenanti Radviliškyje. Jie yra pagrindiniai ryšinininkai su gimtine.

Liucija (88 metų) šiuo metu sunkiai vaikšto. Emilija, nors turi padėjėjų, pati verda pietus, skalbia, vadovauja visam

namų ūkiui. Ateinančiai socialinei darbuotojai nurodo, ką nupirkti paroduotuvėje. Labiausiai seserys džiaugiasi giminaičių atvežtais Butkų žemėje išaugintais vaisiais, daržovėmis ir grūdais. Emilijai smagu iš jų gaminti valgių. Ji beveik nevarato vaisių. Ir dabar ją bei seserį aplankius, Emilija pati pasitinka, palydi, būtinai įdeda lauktuvių. Niekad nesiskundžia, mėgsta pajuokauti. Nulipdama iš trečio namo aukšto į pirmą, pati atsineša spaudos. Seserys domisi pasaulio ir Lietuvos įvykiais. Žiūri televiziją, visada laukia žurnalo „Radviliškio kraštas“, norėtų sulaukti jame daugiau rašinių apie gimtinę. Emilija prisimena, kad Raginėnų pilkapiams domėjosi net Jonas Basanavičius.

Abi seserys neturi savo palikuonių. Visą gyvenimą jos aktyviai palaikė ryšius net su tolimesniais giminaičiais, padėjo jiems sutrikus sveikatai. Tad ir į Emilijos 100 metų jubiliejų buvo sukviesta, atvyko daugybė giminių. Emilija jautėsi tokia laiminga...

Seserys pasakoja, kad jų tėvai visada bendraudavo su giminėmis. Prisimena, kaip dažną sekmadienį tėvas pėsčias eidavo penkis kilometrus į Alksniupius aplankyti savo sesutės Elžbietos. Grįžusi iš Sibiro brolio Vinco šeima kurį laiką glaudėsi jų namuose Šeduvoje.

Emilija ir Liucija, kaip ir jų tėvai, iki šiol brangina ir puoselėja žmonių tarpusavio ryšius, meilę gimtinei. Tai liudija ir „Butkų ąžuolynas“:

Kaune gyvenančių radviliškėnų bendrijos atstovai nuoširdžiai pasveikino ilgaamžę Emiliją Butkaitę jos 103 metų gimtadienio proga ir pasidžiaugė šia savo kraštiete. Šviesuole, galinčia dažnam būti pavyzdžiu, kaip reikia mylėti savo gimtinę, laikyti ją širdyje ir atminty, net ilgus dešimtmečius gyvenant kitur. ■

Vėriškių žemė ir žmonės

Aleksandras DIGIMAS, kraštiečių, kino operatorius ir režisierius

SPAUSDINAME IŠ VĖRIŠKIŲ KILUSIO AUTORIAUS DOKUMENTINĮ PASAKOJIMĄ APIE SAVO KAIMĄ.

Vėriškiai, anot enciklopedijų ir kitų šaltinių, – kaimas Radviliškio rajone, nuo Šeduvos 5 kilometrus nutolęs į pietvakarius, prie Šiaulių–Jonavos geležinkelio. Vėriškių pakraščiu teka Sriautas (Daugyvenės intakas), iš šiaurės kaimą siekia Margavonių miškas. XVII amžiuje Vėriškiai priklausė Šeduvos seniūnijai. 1738 metais gyveno 8 šeimos, 1923 metais buvo 209 gyventojai, 1942-aisiais – 246, 1959-aisiais – 165, 1970-aisiais – 256, 1979-aisiais – 313, 1987-aisiais – 398, 2001-aisiais – 430. Pradinė mokykla įkurta 1922 metais, 1953–1961-aisiais veikė septynmetė, vėliau kurį laiką – aštuonmetė mokykla, kultūros namai, biblioteka (nuo 1954 metų), ryšių skyrius, felčerių ir akušerių punktas.

Br. Kviklys savo enciklopedinės knygos „Mūsų Lietuva“ (USA, Boston, 1965) II tomo 606 puslapyje rašė: „... Į pietvakarius, prie kelio į Vėriškių kaimą, yra Ekečių (Margavonių) miškas, žinomas savo tankumynais. Savo vardą gavo nuo jau užaugusių pelkėtų ežerėlių, kurių gylį nelengva išmatuoti. Pagal padavimus Ekečių miške buvusi senovinė lietuvių kulto vieta. Pasakojama, kad Lietuvos krikšto metu Jogaila su palydovais čia paklydė...“

Pasiklydo Margavonių miške ar ne Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pusbrolis Jogaila, Lenkijos karalius, ne taip svarbu. Padavime yra tikra tiesa, kad Vėriškių kaimą beveik iš visų pusių juosė sunkiai įveikiamos gamtinės kliūtys. Nuo Šeduvos pusės – upelis Ringužis, nuo Puipių kaimo – Margavonių miškas. Tarp Vėriškių ir Gimbogalos kaimų telkšojo Sriautbala – pelkė, iš kurios išteka upelis Sriautas. Nuo Vaidulonių ir Dargužių pusės – Vaidulonių ežeras ir liūnas, vėliau kaimiečių vadinamas Ežerbala. Istoriniai šaltiniai tvirtina, kad aplink Vėriškius išsidėsčiusiuose kaimuose žmonės gyvena gana seniai. Tai liudija V–XII amžių pilkapiai.

Žygimantų Augustų (Senojo ir jo sūnaus) laikais Šeduva jau buvo valsčius ir seniūnija, kuriai priklausė

sė aplinkiniai kaimai. Tie abiejų valstybių (Lietuvos–Lenkijos– Žečpospolitos) valdovai pradėjo ir baigė Valakų (žemės) reformą. Tad Šeduvos apylinkės XVI amžiaus antrojoje pusėje buvo suskirstytos valakais.

Vienas Tarybų Lietuvos enciklopedijos straipsnio autorius (*LTE*, IV t., V., 1988, p. 487) rašo, kad 1738 metais Vėriškių dirbama žemė jau buvo padalyta valakais. Įvesta rėžių sistema ir trilaukė sėjomaina. Žemės ūkio naudmenų Vėriškių kaime buvo kur kas mažiau negu dabar. Didžiulį plotą užėmė Sriautbala. Atviri jos vandens telkiniai skalavo Rapokalnio krantus. Pats Sriautas pavasarį ir rudenį plačiai išsiliedavo. Pavasarį jo vandenys nuplukdydavo ledus į Vaidulonių ežerą. Taigi tos aštuonios Vėriškių kaimo šeimos 1738 metais žvejojė atviro vandens plotuose, o po pusantro šimto metų vieta pavadinta Ežerbalos vardu. XVIII amžiuje Margavonių ir Liaudiškių miškuose būta apstu žvėrių. Be kiškių, lapių, stirnų, briedžių ir vilkų bei šernų, pasitaikydavo rudųjų meškų.

Po Lietuvos–Lenkijos trečiojo padalijimo 1795 metais Lietuvos teritorija atiteko Rusijai. Žemėlapyje mes tapome dalimi *Severo zapadnogo kraja*. Šeduvos valsčius atiteko Kauno gubernijai. Rusijos carai valakų (valakas – 21,38 hektaro) sistemos nekeitė.

Vėriškių kaimo valakininkai ėjo lažą Margavonių palivarke. Galėjo atsipirkti pinigais, mokėdami didesnę činšą. Panaikinus baudžiąvą, rusų priespauda dar labiau sustiprėjo. Po 1863-ųjų sukilimo sustiprėjo rekrutų (naujųjų caro kariuomenei) gaudymas. Vėriškių kaimas kasmet į rekrutus dvylikos metų tarnybai privalėjo atiduoti po vieną jauną, stiprų bernelį.

Vėriškių kaimo gyventojai į vienkiemius persikėlė iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios. Dar 1940-aisiais, iki Tarybų Sąjungos kariuomenės invazijos, buvo galima nustatyti senojo Vėriškių kaimo centro ribas. ►

Vėriškių valakinio kaimo gyvenvietė buvo glausta. Prasidėjo nuo Dargužkelio (kelio į Dargužių kaimą), ėjo pro kryžkelę Liaudiškių link. Ties Gimbogkelio (kelio į Gimbogalos kaimą) pradžia buvo tik viena sodyba. Valakinio kaimo gatvės ilgis – apie 500 metrų. Iki kolektyvizacijos dar buvo išlikusi senelio kalvio Palucko sodyba, statyta XIX amžiaus pabaigoje, taip pat to paties laikotarpio P. Valantino viena klėtis ir tvartas. Ilgai buvo galima grožėtis puikia J. Skiauterio (statyta Dumšaitės prieš Pirmąjį pasaulinį karą) sodyba: didžiulė gryčia su kaminu (mėsai rūkyti), klėtis, tvartas, dvi daržinės ir didžiulis kluonas (klojimas). Gaila, neprižiūrimi istoriniai pastatai sudegė be ugnies (apleisti supuvo ir sugriuvo).

Bet kokį atvykėlį iš Šeduvos ar šiaip pravažiuojantį keleivį pasitikdavo *bilijusų* (jubilejinis) kryžius, pastatytas Vėriškių kaimo bendruomenės lėšomis 1900 metais ties gyvenvietės pradžia – Dargužkelio kryžkele. Paprastas, 10 metrų aukščio, be ornamentų ir be žaibolaidžio krikščionių simbolis veik pusę šimtmečio atlaikė audras, perkūnijas, Pirmąjį ir Antrąjį pasaulinius karus. Ir dar kita tiek būtų stovėjęs, jeigu ne stribų dvirankis pjūklas. Iš pašaknų nudzirino kryžių, nuvertė ir paliko gulėti pakelėje. Kitą dieną susirinkę vėriškiai raudodami surinko kryžiaus nuolaužas ir, kaip priderėjo šventam daiktui, sudegino.

Iki kolektyvizacijos buvusių sodybų vietose prie kelio augo keli dideli ažuolai, kaštonai, šimtamečiai klevai ir vinkšnos. Pats seniausias medis, pradėjęs augti gal 1738 metais, kai, pasak istorinių šaltinių, Vėriškių kaime gyveno aštuonios šeimos, – didžiulė tamsiašakė liepa su gandrailzdžiu. Kerojo kitoje kelio pusėje, netoli Sriauto, priešais Valantinų gryčią, kurioje laikinai veikė Nepriklausomos Lietuvos pradžios mokykla. Tarp keliolikos mokinių joje pirmąsias raides pažino kunigas, poetas Antanas Valantinas.



Elziutės Skiauterytės vestuvės

Didingiausias Vėriškių kaimo statinys – vėjo malūnas, iškilęs ant kalnelio, pietinėje kaimo pusėje. Statybininkai, dengdami malūno kepurę, matė, kaip keitėsi prieš Pirmąjį pasaulinį karą Vėriškiai. Nyko ilgi ir siauri valakų žemės rėžiai, lyg grybai po lietaus dygo vienkiamiai. Ten, kur buvo mažiau derlingos žemės, pakrūmės, virte virė darbas. Jaunos šeimos, gavusios apleistus plotelius, rovė kelmus, rinko akmenis, pradžiai statėsi mažas pirkeles ir tvartukus gyvuliams. Patys darbščiausiai įsikūrė vienkiamiuose, o tinginiai gana pigiai paskirtą žemę pardavinėjo tiems, kurie ją dirbo ir sumaniai ūkininkavo. Daugėjo stambiųjų ūkininkų.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Šeduvos aplinkinių kaimų gyventojai jau buvo išsiskirstę į vienkiamius. 1915 metų rudenį Vokietija, iš Lietuvos išvijusi rusus, elgėsi kaip įprasta okupantams. Jeigu carinė Rusija panaikino Lietuvos vardą pavadindama Šiaurės Vakarų krašto dalimi, tai kaizeris Vilhelmas II tą pačią teritoriją įvardijo *OBEROSTu*. Lietuvos žmonės turėjo slėpti nuo vokiškųjų okupantų rekvizuojamą turtą – gyvulius, maisto produktus, drabužius, net arklių pašarą. Ir susidarius palankioms politinėms aplinkybėms, galimybei praktiškai įgyvendinti 1918-ųjų Vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės aktą, iki 1921 metų Lietuvos savanoriai (tarp jų ir vėriškiai) kovojo su išorės priešais bermontininkais, Raudonąja armija, atrėmė lenkų invaziją, nors ir prarado senąją sostinę, atkovojo Klaipėdos kraštą. Tada Lietuvoje buvo jaučiamas didžiulis dvasios pakilimas, Atgimimas!

Vėriškių kaimas, kaip ir visa Lietuva, entuziastingai ėmėsi kurti naują gyvenimą. Štai faktai. Iš 47 į vienkiamius išėjusių kaimo gyventojų 41 pasistatė erdvius naujus gyvenamuosius namus, dengtus cinkuota skarda, molinėmis bei cementinėmis čerpėmis, gontais (suleidžiamomis lentelėmis). Šiaudiniais stogais liko tik šešios pirkelės kaimo pakraščiuose. Kiekviena žemdirbių šeima stengėsi gyventi patogiai. Visi pasistatė po svirną, kiti net po du.

Ketvirtadalį visų pasėlių ploto užimdavo rugiai – duona kasdieninė. Kitą ketvirtadalį – avižos, arklių kasdieninis pašaras darbymečio laiku. Kviečiai užderėdavo geriausiai, bet nežinia, kodėl jų sėdavo kelis kartus mažiau negu rugių. Užtat miežiai užimdavo bene vieną dešimtadalį viso pasėlių ploto. Kaipgi be alaus?! Likusį grūdinių kultūrų plotą apsėdavo žirnių mišiniu kiaulėms šerti. Visų javų iš hektaro prikuldavo vidutiniškai 1–1,5 tonos.

Po nederlingų, sausros ar kitokių gamtos nelaimių metų smulkieji ir vidutinieji valstiečiai, pritrūkę duonos, skubėdavo kirsti jau prinokusius rugių plo- ▶

telius, veždavo į klojimus (kluonus) ir blokšdavo. Iš vežimo kraudami pėdus, varpas daužydavo į paversto kubilo dugną ar kitokią kietą daiktą. Dalis grūdų išbyrėdavo. Apkultus pėdus kraudavo į galus ir laukdavo rudens kūlės. Naujojo derliaus pirmuosius grūdus išvėtė, padžiovinę saulėje ar duonkepėje, tučtuoju su maldavo malūne ar rankinėmis girmelėmis. Oi, kokia skani būdavo pirmųjų rugių plikytą duonelė!

Ką jau ką, o rūkytus lašinius, kumpius, dešras kiekviena šeima tausodavo vasaros laukų darbams. Kiaules augino sau ir eksportui. Kiekviename vienkienyje greta tvarto buvo pastatyta kiaulidė. Stambesni ūkininkai dar buvo atskirai pasistatę karvides ir arklides. Smulkieji bei vidutiniokai po vienu stogu laikė porą karvių su prieaugliu ir arklius. Visi augino bekonus (75–100 kilogramų specialiai nušerta kiaulė), kurių mėsa, ypatingai apdorotą druskos skiediniu, pirkdavo Didžioji Britanija. Šeduvos geležinkelio stotyje iš anksto paskelbtomis dienomis veidavo bekonų supirkimo punktas. Kai kurie vėriškėčiai bekonams į stotį vežti dirbdino specialius narvus, jų aštresnes vietas aprišdavo skudurais, kad, gink Dieve, nesusižeistų. Supirkėjas, pamatęs menkiausią įbrėžimą, bekonu nepirkdavo. Tai jau bėda. Paprastai iki kito supirkimo bekonas peraugdavo. Tokią griežtą tvarką buvo nustačiusi valstybė, nes eksportuotojas mokėjo gana padorius pinigus – vieną litą už kilogramą gyvo svorio. Už tris bekonus V. Skačkauskas savo sūnui Tomui nupirko naują „Wander“ firmos dviratį.

Žemės mokesčiams sumokėti, padargams įsigyti būdavo skiriamos pajamos už parduotą pieną. Prie pat Vėriškių kaimo ribos veikė Gimbolgalos pieno supirkimo punktas, kurį aptarnavo broliai Ignas ir Vincas Stumbrai. Beveik visi vėriškėčiai rytais su kelių litrų talpos bidonėliais, kibirais, stambesni ūkininkai – su dideliais bidonais pristatydavo pieną į punktą, kur separuodavo, o nugriebtą grietinę kasdien veždavo į Šeduvos pieninę.

Nuo pat Vėriškių kaimo įsikūrimo pradžios gyventojus nuo šalčio gynė, rengė, puošė avys ir linai. Daugelis laikė avių ir sėjo po nemažą plotelį linų savo reikalams bei pardavimui. Avys – mažiau pasiturinčių vėriškėčių išsigelbėjimas. Rudenį, kai dar anksti skersti kiaules, aviena – kūlimo pabaigtuvių vaišių pagrindinis patiekalas. Vilnos – ir veltiniai, ir kojinės, ir pirštinės, ir įvairūs pusvilnoniai audiniai, avikailis – šilti ir minkšti kailiniai, lajus – ir maistas, ir šviesa. Prie lajinės žvakės arba šiaip sau spingsulės, kai nebūdavo žibalo, žmonės sakydavo: „Lajaus turėsi – bulvių pasikepinęs, iš bado nedvėsi.“



Digimų šeima su savo gyvuliukais prieš kolektyvizaciją. 1948 m.

Vėriškių kaimas, kaip ir bet kuris kitas, turėjo labiausiai mėgstamas sueigų vietas. Rytais naujausių žinių, ypač dėl Vilniaus krašto likimo, išgirsti vyrai rinkdavosi į Juozo Digimo kalvę kaimo viduryje. Mat vyresnysis Digimų vaikas, taip pat Juozas, buvo aistringas radijo mėgėjas, ir tėvas jam nupirko tais laikais brangų keturių lempų „Philips“ aparatą. Kalvė tapo spontaniškai susikūrusiu informacijos centru.

Vėriškėčiai garsėjo gegužinėmis. Rapokalnyje geležinkelininkai įžymesnių švenčių progomis rengdavo pasilinksminimus. Iš pat ryto į ažuolą iškeldavo trispalvę, kuri visus nuteikdavo šventiškai. Grodavo dūdų orkestras arba šiaip samdyti muzikantai. Kai nusileisdavo saulė, stodavo vakaro tyla, dūdų plerpsėjimo aidas atsišaukdavo kitame kaimo krašte, prie Margavonių miško. Jaunimas mėgdavo rinktis didelėje, dviejų galų Skiauterių troboje. Liberalių pažiūrų šeimininkas Jonas, jaunystėje pabuvęs Petrograde, pasakodavo savo atsiminimus, sūnums ir dukroms leisdavo rengti gegužines pamaldas, po kurių šeštadieniais būdavo vakaruškos. Kai pabosdavo šokti, besiskirstydamas jaunimas, sustojęs kryžkelėje, labai gražiai dainuodavo – kartais iki ryto.

Pagrindinis ir vienintelis švietimo bei kultūros židinys Vėriškiuose tiek prieš karą, tiek vokiečių okupacijos metais buvo pradžios mokykla. Kaimo jaunimas, vadovaujamas mokytojo Vaclovo Radenio, vaidino trumpas, nesudėtingas Žemaitės komedijas, kitų autorių pjeses, komedijas. Dekoracijų nebūdavo, tik stalai, kėdės, kartais pastatydavo suolą. Apšvietimas – žibalinė lempa. Visa tai tikdavo, kai vaizduodavo kaimo gryčios vidų. Jau tarybiniais laikais, prieš pat kolektyvizaciją, brandžiausias mokytojo-režisieriaus V. Radenio darbas buvo J. Baltušio „Gieda gaideliai“.

Kaimo kultūros lygis nebuvo aukštas. XX am- ▶



Izabelė Vilimaitė-Stirna

žiaus pradžios karta, ragavusi kaimo daraktorių mokymo, be vargo galėjo skaityti, skaičiuoti, užrašyti reikalingus atsiminti įvykius, parašyti laišką. Tarpukario metais Vėriškių kaime nebuvo nė vieno, kuris vietoje parašo dėtų tris kryželius. Gimusieji Nepriklausomoje Lietuvoje buvo baigę mažiausiai pradinį mokslą. Pasiturintys leido savo atžalas (tokių buvo penkios) į gimnazijas. Kaimo kultūros lygis priklausė ir nuo Lietuvos kariuomenėje tarnavusių jaunuolių, kurie,

atlikę karinę tarnybą, mokė namiškius įgytų higieninių, buitinių, elgesio manierų ir reikalavimų. Šiokios tokios įtakos turėjo ir *amerikonai*, grįžę į gimtinę, parsivežę sutaupytų dolerių, nusipirkę ūkius ar atėję į Vėriškius užkuriais. Jie atsivežė kitokį kasdieninio gyvenimo būdą, pasižymėjo dalykiškumu, kiekviename menkniekyje ieškojo naudos. Taip mokė ir savo vaikus. Iš JAV parsivežti suaugusiųjų drabužiai, avalynė atrodė prašmatniau negu vietinių. Tuo pavyzdžiu pirmiausia stengėsi rengtis moterys, kai kurių jų nebetenkino pagrindinė kaimo siuvėja E. Digimienė, ir suknelės jos ėmė siūdinti pas Šeduvos ar kitų miestų siuvėjas.

Vienintelė kaimo moteris, kurį laiką gyvenusi JAV, buvo našlė Vilimienė, grįžusi iš užjūrio 1931 ar 1932 metais su dviem vaikais – dukterimi Izabele ir sūnumi Viktoru. Nusipirko ji vidutinį, tvarkingą ūkį prie kelio į Liaudiškius. Ūkininkavo pati. Visus darbus nudirbdavo samdiniai. Prieš pat Antrąjį pasaulinį karą Vilimienė ištekėjo antrą kartą. Užkuriu atėjo subrendęs, ties senbernio riba, gražios išvaizdos Matas Jelinskas. Po kaimą nuvilnijo kalbos, kad apveidus vyras vedė ne našlę su dviem vaikais, o neblogai sutvarkytą ūkį. Iš tikrųjų taip kalbėję perdėjo. Vilimienė buvo pasitempusi *amerikonka*, visų nuostabai, pagimdė dar du gražius vaikus. Pokario metais jos duktė Izabelė buvo partizanė, Prisikėlimo apygardos vadų patikėtinė. Ji žuvo 1952-aisiais.

Pačioje aukščiausioje Vėriškių kaimo vietoje stovėjo tais laikais modernus dviejų girnų su pikliumi vėjo malūnas, anksčiau priklausęs tragiškai žuvusiam Prikockui, palikusiam dvi dukras ir žmoną. Vyresniąją dukrą Ievą vedė po Pirmojo pasaulinio karo

iš JAV grįžęs Domas Savickas. Be malūno, jis dar pirko gal penkis hektarus geros ariamos žemės kaimo pakraštyje. Pabuvęs *biznierių* šalyje, praktiškas ir viską apskaičiuojantis *amerikonas* išnuomojo malūną kitiems, o pats daugiau ėmėsi žemės ūkio darbų. Ieva pagimdė jam penkis vaikus. Vyriausias Savickų sūnus Pranas, gimęs 1926 metais, buvo paimtas į Raudonąją armiją ir negrįžo. Tėvai negavo net *pachoronkos* (pranešimo apie žuvusįjį). I. Savickienė mirė, nesulaukusi *kolchozų* gadinės. Vaikai išsilakstė. *Kolchoze lengvesnius darbus* dirbo tik tėvas D. Savickas. Buvo revizijos komisijos pirmininkas arba narys. Tikrindaavo, ar teisingai tvarkoma pieno fermos, grūdų sandėlių ir kitų ūkio padalinių dokumentacija.

Pačiame Vėriškių kaimo pakraštyje, krūmuose, mažoje pirkelėje, gyveno Skačkauskai: Petras, visų vadinamas Kaimo Dėde arba Bolšet, jo sesuo Veronika ir jų brolio sūnus Jonas, kurį jaunimas vadino Alksniuke. Jis grojo armonika ir buvo visų gerbiamas. Dėdė Petras prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo emigravęs į JAV. Sugrįžo po 1918-ųjų Vasario 16-osios. Parsivežė labai gerų staliaus įrankių: įvairių profiliuotų oblių, leistuvų, kaltų, gražtų, drožtuvų, veržtuvų medžio detalėms klijuoti. O pjūklų pjūklelių buvo nukabinėta visa gryčios siena! *Fuksų* (vienarankių pjūklų) galima buvo priskaičiuoti iki dešimties. Kiekvieno vis kitokie dantys: stambūs, pavirtę į vieną pusę išilgai medžiui pjauti, smulkūs dantukai skersiniams kampams suleisti. Pačių keisčiausių formų įrėminti pjūklai figūriniais ornamentams iš lentų išpjaustyti buvo sudėti gale varstoto, ant grindų. Kita siena buvo nukabinėta *utarnikais* (įrankis su į pjūklą panašia geležte *utarams* – grioveliams-įpjovoms – išrėžti medinių kubilų, apvaliam statinių dugnui, šulams išprausti ir laikyti). Daugybė skriestuvų, *štraimužų* linijoms ant medienos užbrėžti, lekalų elipsėms pažymėti kabojo ant lentinio skydo.

Visas Dėdės gryčios galas, paverstas dirbtuve, kvepėjo stalių klėjais ir dvelkė savotišku rūgščiu dvoku. Mat Dėdė meistravo spintas, stalus, komodas, kitus baldus tik iš ąžuolo bei uosio. Sakais kvepiančios medienos nepripažino. Sakydavo, *atsiduoda, Bolšet*. Jeigu kas nors paprašydavo padaryti kubilą arba *ušėčką* (žemą, lyg nupjautą kubilo dugninį galą su dviem išsikišusiais šulais – rankenomomis arba ausimis), Dėdė siūsdavo pas Kazį Butkų, kuris mokėjo statyti namus, dirbo puikius medinius namų apyvokos daiktus. Tiesa, kai kas prisiprašydavo Dėdę pagaminti duonkubilį iš juodalksnių ir keturių ąžuolinių šulų duonos raugui išlaikyti.

Po karo brangių baldų paklausa visai išnyko. ►

Dėdė ėmė gaminti ažuolines *bačkas* (statines)alui ir pagarsėjo net visame Šeduvos valsčiuje. Į *kolchozą* „Nemunas“ Dėdė, vienintelis iš kaimo, nebuvo įrašytas. Gal kad organizatoriai bijojo užėti pas atokiai krūmuose gyvenantį stalių. O gal, kad jis oficialiai neturėjo žemės. Nežinau, bijau spėlioti. Bet tikrai žinau, kad Dėdė labai nekenė komunistų ir Stalino. Kiekvieną vakarą eidavo pas kaimo centre gyvenantį kalvį J. Digimą pasiklausyti žinių. Taigi nagingasis Digimukas sugalvojo ir ant gryčios aukšto įtaisė kryptinę anteną, taip beveik netrukdomai galėjo pasiklausyti BBC, „Amerikos balso“ laidų rusų, vėliau ir lietuvių kalba. Dėdė laukė tos dienos, kada amerikoniai mes atominę bombą ant Maskvos Kremliaus. Bet visa jų propaganda buvo *Bolšet*.

Patys stambiausieji Vėriškių kaimo ūkininkai Kazys Jotautas, Jonas Paluckas, Jonas Džiugas, Jonas Valinevičius nesiėmė pigių priemonių gerai opinijai pasiekti. Jų puikūs derliai, gerai įdirbta žemė, arkliai, pastatai kalbėjo už save.

Už J. Džiugo iki Vaidulonių kaimo tęsėsi gražūs, derlingi, gerai įdirbti J. Valinevičiaus laukai. Didele garine mašina javus kuldavo dvi dienas. J. Valinevičius buvo vienas iš pabrėžtinai gerbiamų Vėriškių kaimo stambiųjų ūkininkų. Ne veltui jis buvo išrinktas maršalka, Šeduvos katalikų bažnyčios atstovu, kuris metų pabaigoje, prieš Kalėdas, pasikinkęs geriausių ir gražiausių arklius į briką ar roges, vežiodavo po kaimą kunigą, vargonininką, zakristijoną. Toks bažnyčios tarnų apsilankymas, kada gyventojai pajausdavo parapijos dvasininkų dėmesį, buvo vienintelis per metus. J. Valinevičius anksti ryte, dar su patamsiu iš Šeduvos bažnyčios paimdavo Kalėdos dalyvius ir pradėdavo lankyti Vėriškių gyventojus, gyvenusius kairėje kelio Šeduva–Vėriškiai–Baisogala pusėje. Iki pietų apvažiavę pusę kaimo, sustodavo pradžios mokykloje. Kartais pietaudavo pas mokytoją, kartais pas K. Jotautą. Po pietų aplankydavo likusius kaimo gyventojus ir sutemus vakarieniaudavo pas Petrą Valantiną.

Įspūdinga buvo Kalėda ir vaikams, ir suaugusiesiems. Paprastai prieš kunigo apsilankymą gana kruopščiai apsitvarkydavo: nusišluodavo kiemą, dailiai sukraudavo į rietuves malkas, susidėliodavo rudenį paliktus daiktus, apsišvarindavo trobą. Kalėdininkus sutikdavo seklyčioje. Toks trumpas apsilankymas baimėn įvarydavo paauglius ir vaikus. Kartais kunigas paklausdavo poterių, pasiteiraudavo, ar dažnai eina į bažnyčią. Pats bažnyčios tarnų atėjimas iš šalies atrodė gana efektingai. Vargonininkas, zakristijonas, kunigas pagiedodavo trumpą lotynišką maldą. Maršalka J. Valinevičius irgi neatsilikdavo – unisonu

pridėdavo savo stiprų ir gana gražų balsą. Toks vizitas trukdavo gana trumpai, nes per neilgą ikikalėdinę dieną reikėdavo aplankyti visus kaimo kiemus. O jų buvo per penkiasdešimt.

Vokiečių okupacijos metais prasidėjo nelaimės Valinevičių šeimoje. Tėvas, kūlimo metu užlipęs ant mašinos, neatsargiai eidamas į leidėjo vietą, pasviro ir įkišo koją į kaukiančių kultuvų ryklę. Pasekmės buvo baisios: gydytojai iki rietų amputavo dešinę koją. Po karo enkavedistai ir sribai ėmė persekioti sūnų Joną, kuris kažkur dingo. O 1948-ųjų pavasarį invalidu tapusį J. Valinevičių, jo žmoną ir sūnų Petrą ištrėmė į Sibirą.

Vėriškių kaimas sparčiai keitėsi, modernėjo. Daugeis kaimiečių statėsi patogesnius ūkinius pastatus, naujas gryčias. Švartuotų sienojų, lentų, kitokios medienos paklausa buvo labai didelė. Natūraliai A. Plungė buvo priverstas rekonstruoti ir plėsti savo lentpjūvę. Montavimo darbus atlikti pakvietė J. Digimą su sūnumi. Jie, padedant darbininkams, įrengė transmisiją, kurios skriemuliai suko gaterį, *obliarką*, dviejų pjūklų *zeimerius* lentoms švartuoti, skiedrinę mašiną stogo lentelėms pjauti. Patobulinę perstatė garo variklio pakurą. Liko tik pastatyti geležinį, šešių sekcijų per 30 metrų aukščio kamina. A. Plungė sugalvojo: iš dviejų milimetrų storio, vieno metro pločio ir pusantro metro ilgio standartinio geležies lakšto iškirto „arkliuką“ – vytį, kurį sumontavo vėtrungės vietoje, ant kamino viršūnės.

Suregulavęs visus A. Plungės lentpjūvės mechanizmus, J. Digimas su sūnumi sugrįžo į kalvę, nes kaimynas senukas Paluckas galėjo atlikti tik būtiniausius darbus: pakaustyti arklius, pasmailinti žagrę ar akėčkuolį. O gyvenimas reikalavo daugiau. Prieš pat aneksiją Tarybų Sąjunga verste užvertė labai pigiomis ir pakenčiamos kokybės arklinėmis šienapjovėmis. Bet vidutiniokui ūkininkui reikėjo ir javus nupjauti. Nežinia, kieno buvo sukonstruotas paprastas agregatas. Prie šienapjūvės slankiojančio dantyto dalgio sumontuotos pedalu pakeliamos geležinių virbų grotos nupjautiems javams sulaikyti. Greta vadeliootojo rato įtaisyta dar viena sėdynė darbininkui, kuris, specialiu grėbliu atleidęs pedalą, nustumdavo susikaupusį dviejų pėdų dydžio plaką. Tokius paprastus pridėtinius mechanizmus J. Digimas gamino ne tik savo, bet ir kaimyninių kaimų ūkininkams.

Statybų tempai buvo tokie dideli, kad A. Plungės lentpjūvė nespėdavo pagaminti statybinių medžiagų, dirbdavo dvi darbininkų pamainos. Ankstesnės A. Digimo kalvės kieme remontuotos javų kertamosios grėblinės javapjūvės, kuliamosios, garo mašinos, ►

dyzeliniai motorai. Iš šalies žiūrint, kaimas klestėjo.

Pavyzdgingiausias ūkininkas Petras Valantinas prieš 1940 metų šienapjūtę skubėjo baigti statyti naują didžiulį kluoną. Vyriausias sūnus, irgi Petras, naktimis padėjo kalvėje nukalti vyrius būsimo pastato durims. Mat tų metų birželio 16 dieną laukė sūnaus kunigo Antano primicijos. Vadinasi, po jo pirmųjų šv. Mišių Šeduvos bažnyčioje į Vėriškius suvažiuos ne tik Valantinų giminės, dvasininkai, bet ir visi kaimo žmonės, dalyvaus primicianto garbei suruoštosė vaišėse. Kokia gi salė galėtų sutalpinti apie tris šimtus žmonių, jeigu išskilmės vyktų žiemą? Dabar, vasaros pradžioje, naujas tūkstančio kvadratinių metrų klojimas pavirto nepaprasto banketo sale. Vietoj parketo – lygi kaip stalas molinė asla. Jeigu kas norėtų, galėtų susukti valsą ar pasiutpolkę. Susirinko kvietiniai svečiai. Pasimeldė, pavalgė, išgėrė vieną kitą stiklinę alaus, bet atrodė prislėgti, lyg atėję į šermenis, tylėjo. Negrojo ir *armonikierius*. Sėdėjo, tyliai maukė alų. Dauguma dar nespėjo suvokti per Kauno radiją pasakytų žodžių, kad žmonės nelįstų arti pravažiuojančių Raudonosios armijos dalinių. Kad, gink Dieve, nebandytų priešintis ar dar kitaip trukdyti Tarybų Sąjungos ginkluotosioms pajėgoms, draugiškai važinėjančioms po Nepriklausomos Lietuvos teritoriją.

Štai tokiu lemtingu laiku vyko kunigo, poeto A. Valantino primicijos jo tėviškėje. Temstant visi vėriškiai, šiek tiek pasivaišinę, iškiūtino namo. O naktį iš birželio 16-osios į 17-ąją per kaimą Liaudiškių link nužlegėjo tankų kolona. Važiavo be šviesų. Slinko atsargiai geležinių pabaisų siluetai...

Kitą dieną, kaip paprastai būdavo kaime, vėriškiai vėl susirinko į Valantino klojimą. Išgėrė alaus, paragavo skanių patiekalų ir vėl be dainų, be šokių tarpusavy kalbėjosi. Atrodė visai nepanašu į antrąją vaišių dieną. Tai buvo paskutinė visų vėriškių suėiga. Pabrėžiu – visų vėriškių, nes nuo tos dienos Vėriškių kaimą pradėjo naikinti.

1941 metų birželio 14–15 dienomis enkavedistai sugauna lėtpjūvės savininko A. Plungės žmoną ir išveža ją į Sibirą. A. Plungei su vaikais pavyksta pasislėpti. Jis lieka Vėriškiuose.

Pirmoji okupacijos auka – kunigo A. Valantino brolis Povilas. Patys Valantinas nežino, kur dingo jų sūnus. Aiškinama taip. 1941 metų birželį Panevėžyje enkavedistai suėmė grupę gimnazistų ir uždarė į sandėlį ar daržinę. Į tą pačią patalpą pakliuvo ir Povilas Valantinas, Panevėžio gimnazijos moksleivis. Tų metų birželio 23-ąją, tik prasidėjus Vokietijos–TSRS

karui, Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) nariai nuėjo NKVD sandėlio sargybinius ir išlaisvino suimtus gimnazistus. Visi išsilakstė, o Povilas nuėjo į NKVD būstinę ieškoti teisybės: kodėl jį nekaltai buvo įkalinę ir kelias dienas badu marinę? Kur dingo Povilas, niekas nežino. Aišku tik, kad nebegrižo į namus.

Vokiečių okupacinė valdžia mažai kišosi į lietuvių kultūros bei švietimo reikalus. Kaimo susirinkime seniūnas A. Tamoliūnas reikalavo, kad kiekvienoje gryčioje būtų pakabintas fiurerio ar kokio kito fašistų veikėjo portretas. Vokiečiai nevaržė ūkininkų, tik griežtai kontroliavo, kad laiku ir tiksliai Trečiajam Reichui būtų atiduotos mėsos, pieno, kiaušinių, avikailių bei vilnos prievolės. Žmonės bijojo vokiečių, vengė juos sutikti. Jie matė žiaurų vokiečių elgesį su rusų kareiviais. Šeduvoje dislokuotus vokiečius apšėdė šaudymo manija. Vietinei Šeduvos policijai buvo įsakyta visus palaidus ir pririštus šunis iššaudyti. Vėriškiai buvo Šeduvos žydų naikavimo akcijos liudininkai. Dvi dienas per kaimą sunkvežimiais į Liaudiškių mišką buvo vežami myriop, guldomi į duobes ir šaudomi nekalti žmonės. Kaimo išminčiai spėliojo, kodėl jie nebandė bėgti: sunkvežimyje pusšimtį vyrų saugojo du ir dar du kabinoje ginkluoti vokiečių kareiviai. Pritrenkę kėbule sargybinius, atėmę *mašinpistoles*, galėjo visi išsilakstyti. Bet kur pasidėti pabėgus? Ir prie kaimo kalvės vyrai nusprendė: „Žydai nebėga, nesipriešina todėl, kad neturi Tėvynės...“ Apie pietus kaimo žmonės išgirdo automatinių ginklų papliūpas. Visiems paaiškėjo, kas dėjosi Liaudiškių miške. Dvi dienas vėriškiai jautėsi kaip nesavi. Kas galėjo iš anksto pasakyti, kokia lemtis ištiks lietuvius?

Nors fronto linija buvo toli Rusijoje, Ukrainoje, Vėriškių kaime jautėsi karo baimė. Sklido gandai apie realius ir pramanytus pavojus, apie artėjimą Raudonosios armijos, kurios gretose – *kinžalais* ginkluoti mongolai, žudantys žmones. Todėl kaimo bendruomenė nutarė pastatyti kryžių, kuris visus, pirmiausia jaunimą, apgintų nuo visokiausių negandų. Kaip tarė, taip ir padarė. Vietiniai meistrai išpjaustė gana sudėtingus augalinius ornamentus. Pati kryžiavonė priminė metalinių kryžių saulutę, nors buvo pagaminta iš medžio. Apatinę dalį puošė ornamentuota tvorelė. Visas paminklo ansamblis buvo nudažytas keliomis šiltai rusvo atspalvio spalvomis. Vieta – Vėriškių pradžios mokyklos kiemas, prie kelio į Liaudiškus. Po kryžiaus pašventinimo buvo organizuotos paskutinės kaimo žmonių sudėtinės vaišės – jau be Sibiran išstremtos Plungienės ir į enkavedistų nagus pakliuvusio Povilo Valantino, kurio tebelaukė artimieji ir visi kaimo žmonės. ►

1944 metų vasarą per Vėriškius į Vakarus traukėsi visi tie, kurie nenorėjo likti Tėvynėje ir ginti ją ginklu – buvę Smetonos laikų valdininkai, kariuomenės karininkai, kai kurie ką tik išsibėgijusios P. Plechavičiaus Vietinės rinktinės kariai. Jono Skiauterio sodyboje tąsyk apsisusto dešimt arkliais traukiamų vežimų su bėgliais ir manta. Paskelbė komendanto valandą. Įsakė aplinkiniams tūnoti namuose. Naktį, žvangindami ginklais, po kaimą šmirinėjo patruliai. Ryte karininko uniforma apsirengęs bėglių vyriausiasis įsakė seniūnui sušaukti visus jaunos kaimo vyrus. „Karininkas“ išrėžė trumpą patriotinę kalbą ir įsakė visiems pasiimti ginklus (jei turi), apsiauti naujais batais, apsirengti, geresniais drabužiais. Aišku, nepamiršti kuprinės ir maisto atsargų. Atseit Žemaitijoje organizuojamas lietuvių karių pulkas apginti Lietuvą nuo artėjančios raudonųjų armijos. Iš J. Skiauterio kiemo kai kurie vyrai nuėjo namo pasiruošti kelionei. Didžioji dalis užsuko į kalvio J. Digimo kiemą ir pamatė ten Antaną Česnaką, kuris buvo atitarnavęs Lietuvos kariuomenėje, kaime turėjo didelį autoritetą. Jo ir paklausė, ką daryti. Antanas patarė *dingti krūmuose* ir nesusidėti su iš kažin kur atsibasčiusiais besitraukiančiais nepažįstamaisiais. Kryžkelėje stovėjęs „karininkas“, pamatęs besiskirstančius kaimo bernus, įsakė patroliams juos sulaukyti. Pastarieji sugavo Joną Skačkauską-Alksniukę, abu Jono Griniaus posūnius Petrą ir Kazį Česnakiukus ir, atkišę automatus, išsivarė, įsodinę į briką nuvežė Vakarų link. Kiti suspėjo pabėgti. Po karo Česnakiukai, pakliuvę į amerikiečių zoną, pasiprašė leidimo grįžti į Lietuvą. Vietoj Tėvynės iki 1956 metų kentėjo Gulage, o Skačkauskas-Alksniukė nebesugrįžo.

1944 metų liepos 25 dieną atsitraukdami vokiečiai išsprogdino geležinkelio ruožą Panevėžys–Šeduva–Linkaičiai. Kitos dienos ryte į vakarų pusę Gimbogkeliu nuvažiavo gal trys vokiški sunkvežimiai. Paskui per Vėriškių kaimą ėmė švilpti ir Gimbogalų miško pakraštį sproginėti rusų patrankų sviediniai. Keliu nuo Šeduvos atvažiavo pirmieji Raudonosios armijos tankai. Susišaudymo nebuvo, nė vienas kaimietis nenukentėjo. Fronto banga nusirito tolyn be mūšio, laimingai. Sugrįžo Tarybų valdžia. Tuos metus reikėtų laikyti Vėriškių kaimo nykimo pradžia.

Tik spėjo užėiti sovietai, tuoj ėmė vyrus mobilizuoti į kariuomenę. Nuo neteisėtos karo prievolės Vėriškių, Dargužių, Liaudiškių kaimų vyrus gelbėjo A. Plungės lentpjūvė. Reikėjo greitai karo tikslams atstatyti susprogdintą geležinkelį Panevėžys–Linkaičiai. Trūko pabėgių. A. Plungės lentpjūvė tam reikalui labiausiai tiko. Minėtų kaimų vyrai laikinai buvo atleisti nuo karo



Viso kaimo gerbta senolė Brigita Česnakiė apie 1952 m.

tarnybos. Vieni kirto čia pat esantį Liaudiškių mišką, kiti vežė rąstus, tretį lentpjūvėje gamino pabėgius.

Kai tik geležinkelis buvo atstatytas, beveik visi Vėriškių vyrai buvo paimti į Raudonąją armiją. Visi dalyvavo kautynėse. Mūšiuose, o gal kitaip žuvo patys jauniausieji, 1926 metais gimę vėriškėčiai: Pranas Savickas, Juozas Kranauskas, Kazys Valantinas.

Karui pasibaigus, prasidėjo represijos. Suimamas visai nekaltas seniūnas A. Tamoliūnas, enkavėdistai priverčia pasitraukti iš kaimo Joną Džiugą ir Joną Valinevičių. Per ketverius abiejų okupacijų metus Vėriškių kaimas neteko vienuolikos žmonių. Bet tai buvo tik pradžia. Kibiai buvo persekiojami žmonės, net Nepriklausomos Lietuvos reliktai. Valdžios funkcionierius ypač erzino ant A. Plungės lentpjūvės kamino iškeltas „arkliukas“ – vytis. Pravažiuodami pro šalį, sribai bandė iš šautuvų numušti visiems brangią vėtrungę. Kulkų suvarpytas Lietuvos nepriklausomybės simbolis išsilaikė net iki 1956 metų. Iki tol, kol lentpjūvė buvo likviduota, o jos kaminas nuverstas.

Žmonių persekiojimai ir represijos tęsėsi. Į Sibirą buvo ištremtos K. Jotauto, J. Valinevičiaus, M. Jalinsko, P. Samulevičiaus šeimos. A. Plungė su vaikais nuvežtas į Karagandos sritį pas 1941 metais ištremtą žmoną. Už tai, kad Skiauterių Jonas pasakė, jog prie Smetonos buvo geriau, dešimt metų iškentėjo Norilsko šachtose.

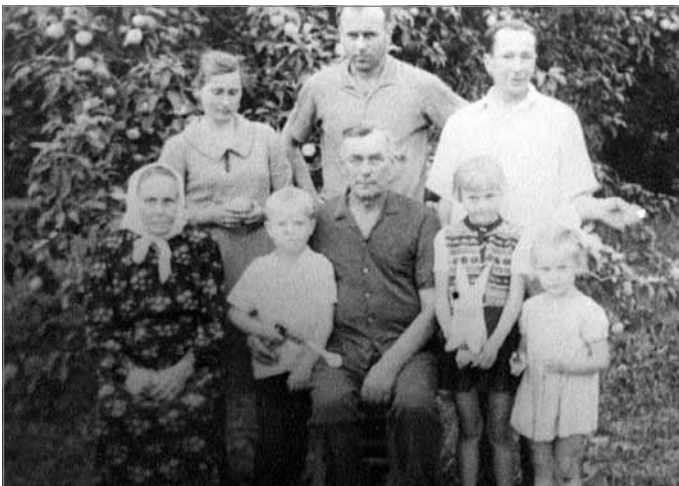
Ypač sunkūs vėriškėčiams buvo 1949-ieji, kaimo žmonių suvarymo į *kolchozą*, kurį pavadino „Nemunu“, metai. Pati pradžia buvo dar gana naši. Iš rudens ūkininkų pasėti žieminiai javai byrėjo labai gerai. Už vieną darbdienį davė net po šešis kilogramus ►



Juozas Digimas,
„Tarybinio partizano“
kolūčio kalvis

įvairų grūdų. O jau kitais metais, sujungus tris kaimyninius *kolchozus* į vieną ir pavadinus „Tarybinio partizano“ vardu, viskas virto aukštyn kojom.

Per ketverius Vėriškių *kolchozo gyvavimo* metus žmonių uždėtis nukrito iki nulio. Tėvas, vienintelis kalvis Digimas, visus žemės ūkio padargus remonavęs už 449 darbdienius, gavo 49 rublius ir 90 kapeikų arba du kilogramus dešros. Maitino tik 60 arų sodybinis sklypas. O tuo laiku kaimuose tebeslankiojo generolo Vetrovo diviziono smogikai, užsimoję nužudyti kiekvieną dar užsilikusį tėvų žemės gynėją ir jo kūną pamesti ant Šeduvos gatvės grindinio. Nedavė ramybės naktimis nesiliaujantis gailingas šunų ambrijimas. Dauguma Vėriškių kaimo gyventojų ruošėsi tremčiai. Niekas nežinojo, kada ir už ką gali atsidurti už poliarinio rato.



Matas ir Agota Jalinskai, Viktoras Vilimas, partizanės Izabelės-Stirmos brolis, su šeima ir kaimynas Klemas Bagdonas

Penktaisiais Vėriškių *kolchozo* metais dėl pašarų stygiaus didesnė pusė darbinių arklių nebegalėjo pastovėti ant kojų. Ruginiais šiaudais maitinami, jie, sulaukę pavasario, pajėgė tik kojas išvilkti iš tvarto, o apie žemės arimą, kitus lauko darbus negalima buvo net svajoti. Tad iš Šeduvos rajono valdžios buvo gautas nurodymas šaudyti nusilpusius arklius ir jų virta mėsa šerti kiaules. Didžiulis galvos skausmas užgulė pirmininką – iš kur gauti budelį? Nė vienas *kolchoznikas* negalėjo nušauti arklio, atlikti tokį darbą ir už didžiausią atlyginimą. Juk kartais vėriškėčiai naktimis eidavo į kolūčio tvartą savo nusavintų arklių pašerti, vasarą paganyti, nes tikėjosi, kad kada nors gal galės juos atsiimti. Po gąsdinimų ir ilgų dvejonių nelauktai pasisiūlė Ignas T. Savo apsisprendimą jis paaiškino taip: šiaip negalėtų, bet jeigu toks reikalas, gal geriau pribaugti nekaltą gyvulį, negu kankinti. Jis atsisakė to papildomo mokesčio už vieną pribaugtą arklį, nes būtų didžiausia nuodėmė pasipelnyti iš visų žmonių nelaimės.

Kiaulėms sušėrę arklius, traktoriais palaidojo derlingą žemės sluoksnį, tris kartus giliau ardami. Ant išversto į paviršių smėlio nederėjo nei rugiai, nei kviečiai, nei vasarojus. Kaimiečiai, žemdirbiai, liko be duonos. Užtat kaime sovietai įsteigė kultūros židinį.

Vėriškių kaimo klubo-skaityklos vedėju pradėjo dirbti mano krikšto tėvas Aleksandras Kliorė. Labai įdomus žmogus. Tarnavo carinės Rusijos kariuomenėje kavaleristu. 1917 metais jo pulkas perėjo į raudonųjų pusę. A. Kliorė vadovavo eskadronui, į kurį savanoriu atėjo Konstantinas Rokosovskis, Varšuvos geležinkelinko sūnus. Taip taip! Tas pats Sovietų Sąjungos maršalas, du kartus Sovietų Sąjungos didvyris Antrojo pasaulinio karo metais. Jis iš pradžių nesugebėjo (neįstengė) pasigirdus pavojaus signalui žaibiškai apsiauti ir stoti į rikiuotę. A. Kliorei pagailo inteligentiško vaikiną ir ėmė jį globoti, išmokė būsimąjį maršalą būtiniausių kavaleristo veiksmų. Po poros metų K. Rokosovskis jau vadovavo pulkui. 1920 metais K. Rokosovskio išduotas pažymėjimas A. Kliorei padėjo netrukdomai sugrįžti į Lietuvą. Iš pirmo žvilgsnio paprastas popiergalis, kurį A. Kliorė, tik praėjus frontui 1944 metais, visada nešiodavosi su savimi, padėjo apsiginti nuo raudonųjų savivalės.

A. Kliorė, matęs šilto ir šalto, atėjo į Vėriškius užkuriu. Jis pavyzdinai tvarkė nedidelį ūkį, prumeravo „Ūkininko patarėją“, vienintelis kaime žinojo teisybę apie sovietinę politiką ir pranašavo Lietuvai SSRS okupaciją. *Kolchozui* A. Kliorė atidavė žemę, o pats įsitaisė klubo-skaityklos vedėju. Jį gerbė vėriškėčiai. Klubo-skaityklos vedėju jis nebūtų ilgai dirbęs, ►



Vėriškietė
Agota
Jalinskienė su
savo vaikais

jeigu ne saviveiklai vadovavusio mokytojo V. Radenio, tautinių šokių vadovės K. Mikalajūnaitės, vietinių moksleivių parama. Jie vedėjui parašydavo darbo planus, įvairias ataskaitas rajono Kultūros skyriui, leido sienlaikraštį. Ilgais žiemos vakarais vyko šioms toks kultūrinis darbas. Kol dar nebuvo išbėgiojęs į miestus kaimo jaunimas, Vėriškių saviveiklininkai garsėjo Šeduvos apylinkėse.

Per dvejus metus po J. Stalino mirties Vėriškių kolchoze jokių teigiamų permainų neįvyko. Žmonės dirbo veltui. Tik 1955-ųjų rugsėjo 25 dieną Šeduvos rajono komunistų partijos sekretorius Vytautas Astrauskas į ekonomiškai merdintį Vėriškių kolchozą „Tarybinis partizanas“ atvežė nepartinį Joną Balsevičių – trisdešimtūkstantininką (pagal TSKP CK ir TSRS MT nutarimą) – ir paskyrė pirmininku. Aišku, visi kolchozinkai už jį privalėjo pakelti rankas (išrinkti). Ką galėjo naujas, iš Grinkiškio atkeltas žmogus padaryti? Ogi nieko. Tik kitais metais, kai N. Chruščiovas demaskavo J. Stalino asmenybės kultą, pirmininkui J. Balsevičiui pavyko prikelti iš vargo kolchozą, padėti žmonėms. Vėriškiai jau turėdavo iš ko išsikepti ragaišio, kuo pašerti gyvuliukus, palesinti paukščius.

1956–1957 metais iš Sibiro sugrįžę tremtiniai nebegalėjo apsigyventi savo namuose. Petras Valinevičius, maršalkos sūnus, radęs tik gimtųjų namų pamatus, išėjo į Radviliškį. A. Plungės lentpjūvė buvo nugriauta, o gyvenamasis namas paverstas aštuonmetės mokyklos klasėmis. Jam teko su dukra persikelti į Vaidulonius. A. Jalinsko (Vilimienės) sodyba buvo užimta, ir sugrįžusiesiems teko prisiglausti pas gimines. P. Samulevičius visai nebeapasirodė Vėriš-

kiuose. Tik K. Jotauto šeimai buvo leista apsigyventi viename namo gale, o kitame gyveno iš kitur atsikėlusį jauna šeima.

N. Chruščiovas nepakeitė sovietinės totalinės santvarkos esmės, bet, panaikinęs koncentracijos stovyklas (lagerius), paleido milijonus nekaltų žmonių. Siekdamas įveikti maisto produktų trūkumą, visiems Tarybų Sąjungos kolchozams leido laisviau organizuoti žemės ūkio darbus. Tokia lengvata pasinaudojo Lietuvos žemdirbiai.

J. Balsevičius kelerius pirmuosius metus buvo ir agronomas, ir zootechnikas, ir veterinarijos gydytojas. Finansus ėmė tvarkyti labai protingas ir doras žmogus M. Vaišvilas. Po dvejų metų pradėjo dirbti veterinarijos gydytojas Žukauskas ir agronomas, susidarė komanda. Subūrus gabesnius kolūkiečius, įsteigtos mechaninės dirbtuvės, kurioms vadovauti patikėta J. Digimui (kalvio sūnui). Vėriškiuose prasidėjo statybos – iškilo sandėliai ir kiti pastatai. Praėjus metams, kolūkiečiai jau gavo už darbadienį po rublį ir po kilogramą ar daugiau grūdų. Apie 1957-uosius jiems buvo paskirtos ganyklos, o vėliau kiekvienai šeimai bendrame plote ėmė sėti po keliolika arų miežių.

J. Balsevičiaus pirmininkavimo laikais Vėriškiuose pastatyti kultūros namai. Apsirūpinus žemės ūkio technika, mechanizatoriai galėjo tobulai įdirbti žemę. Javų derlingumas susilygino su rajone pirmaujančio Alksniupių „Draugo“ kolchozo. Jau ne visas derlius buvo išvežamas valstybei. Dalis likdavo ir kolchozinkams – už darbą. Žmonės pradėjo nuoširdžiau dirbti. Pirmininko žmona T. Balsevičienė savo atsiminimuose geru žodžiu atsiliepia apie brigadininką A. Aglinską, jo žmoną, paukščių ►



Vėriškių liaudies šokių ratelis su savo vadove K. Mikalajūnaite ir mokytoju V. Radeniu



Iš straipsnio autoriaus susitikimo su vėriškietėmis 2010 m.

fermos vedėją Kazimierą, melžėjas Burbienę, E. Mončiauskaitę, B. Mončiauskienę, arklininą K. Žilinską, ūkio eigulį L. Puodžiūną, lauko darbininką J. Skiauterį, grįžusį iš Norilsko lagerio, vairuotoją A. Daujotą ir daug kitų darbščių, pavyzdingų *kolchozinių*.

1963 metais, pašlijus sveikatai, J. Balsevičius atsisakė pirmininko pareigų. Jį profesorius Petras Vainauskas pakvietė į Lietuvos žemdirbystės mokslinio tyrimo institutą, kuriame apgynė socialinių mokslų daktaro disertaciją.

Pasikeitus vadovams, *kolchozas* „Tarybinis partizanas“ degradavo ne iš karto, o smuko pamažu. Tas smukimas iš dalies sutapo su dviem veiksniais: melioracija (ariamos žemės laukų didinimas) ir *kolchozinių* varymas į gyvenvietes. Grįžo XVI amžiaus kaimo modelis, tik be valakų sistemos, nes žemė priklausė valstybei. Beatodairiškas vienkiamų naikinimas varė iš kaimo visus čiabuvius. Aiškumo dėlei galima pasakyti: Jalinskų Edita, grįžusi iš tremties, subrendo ir ištekėjo už vėriškietės P. Tendziogolskio. Jauna pora nėjo į Vėriškių gyvenvietę, o vargais negalais pasistatė namą Šeduvoje, nes *kolchoze* pragyvenimo lygis buvo daug žemesnis negu mieste. Kitas pavyzdys: iš D. Savicko atimtas vėjo malūnas *kolchozui* tarnavo gal vienerius metus. Tol, kol nereikėjo remontuoti.

Kam daryti naujus sparnus, jeigu galima sumalti pašarui ir Šeduvos malūne... D. Savicko gryčia ir irstantis besparnis malūnas su prakiurusiais šonais it vaiduoklis stovėjo iki tol, kol plakė jo buvusio savininko širdis. D. Savickas mirė, o jo dukros nepaliko gyventi Vėriškiuose. Toks pat ir K. Jotauto šeimos likimas. Labai greitai buldozeriai išstumė buvusių vienkiamų namų pamatus, sulygino žemę. Dabar jau labai sunku nustatyti, kur stovėjo Vėriškių kaimo akcentas – D. Savicko vėjo malūnas. Kur buvo dar mažiausiai keturiasdešimt vėriškietiškių sodybų, šiandien – platūs laukai.

1975 metais galų gale panaikinamas gremėzdikas *kolchozo* pavadinimas „Tarybinis partizanas“ ir įkuriamas Vėriškių eksperimentinis ūkis, priklausantis Gyvulininkystės ir veterinarijos institutui. Centrinė gyvenvietė stosi pagal kelią į Liaudiškius. Greta kelių keturbutių dviaukščių namų išdygsta ir nevietinių, atėjusiųjų iš kitur, sodybos.

Penkiolika metų Vėriškių eksperimentiniam ūkiui vadovavo K. Andrijauskas. Javų derlius, palyginus su prieškarinio laikotarpio, iš hektaro padidėjo daugiau negu tris kartus. Karvės davė pieno keturis kartus daugiau negu smetoniniais laikais. Naujieji Vėriškių gyventojai uždirbo neblogai. Beveik kiekvienas nusipirko lengvąjį automobilį.

Atkūrus Lietuvoje Nepriklausomybę, visi vėriškietės atgavo tėvų, senelių ir prosenelių anksčiau valdytas žemes. Tik nė vienas nesugrįžo iš miesto ir nebeatstatė vienkiamų buvusios sodybos. Per 50 okupacijos metų žmonėms kažkur išdulkėjo meilė savajai žemei ir gimtajam kaimui.

Vėriškių derlingą žemę dabar dirba pragmatiški žmonės, suprantantys nūdienos reikalavimus. Jeigu nebūtų išlikusi Petro Valantino gryčia ir apleistas, didžiuliais medžiais apaugęs pradžios mokyklos pastatas, galima būtų drąsiai sakyti, kad Vėriškių kaimas radikaliai pasikeitė. Liko tik senasis pavadinimas... ■



Vėriškių kaimas

Prosenelių išminties lobynai.

Vaikų gydymas senovėje

Emilija BRAJINSKIENĖ, etnografinio ansamblio „Šeduva“ vadovė

TOLIAU SPAUSDINAME (PRADŽIA – „RADVILIŠKIO KRAŠTAS“, 2010, NR. 2 (13) ŠEDUVĖS EMILIJOS BRAJINSKIENĖS (VISIEMS GERAI PAŽIŠTAMOS KAIP ŠEDUVOS BABA) SURINKTĄ, UŽRAŠYTĄ TAUTOSAKĄ – ŠIKART APIE VAIKŲ GYDYMĄ SENOVĖJE. MEDŽIAGA PATEIKIAMA ŠIAURĖS LIETUVOS PANEVŽIŠKIŲ AUKŠTAIČIŲ, TAI YRA ŠEDUVIŲ, TARME. PASIRINKTAS VARIANTAS YRA DALINĖS TRANSKRIBCIJOS BŪDAS, KAI TEKSTE NAUDOJAMA TAM TIKROS RAIDĖS, APOSTROFAI, ŽYMINTYS PRIEBALSIŲ MINKŠTUMĄ, IR KIRČIO ŽENKLAI, RODANTYS NUKRYPIMĄ NUO BENDRINĖS LIETUVIŲ KALBOS (PAVYZDŽIUI, VAIKES – VAIKAIS, AMŽ² – AMŽIŲ, JÒS – JIS).

<...> **V**aiks gydydava naminės vaistes. Vės' žmón's daugiaūs' gýdydavas naminės vaistes. Vaistų atnėšdava valerijònčiks – žmògs.

Jei pàrsipjovė piòršto a kojo, ont žaizdos dėdava voratinkl'. Tuoj sustabda krauj'. Užded lapel' gyslálape, užriš su drubèn' škurliok, i žaizd práded gyt'. Ont žaizdos dėdava kravávníkų. Làps sútrin terp rónkų i úžded ont žaizdos. Gyslálp's – gèrė, šaltopūsis – kad kàršt' trauktų. Pyldava žibala.

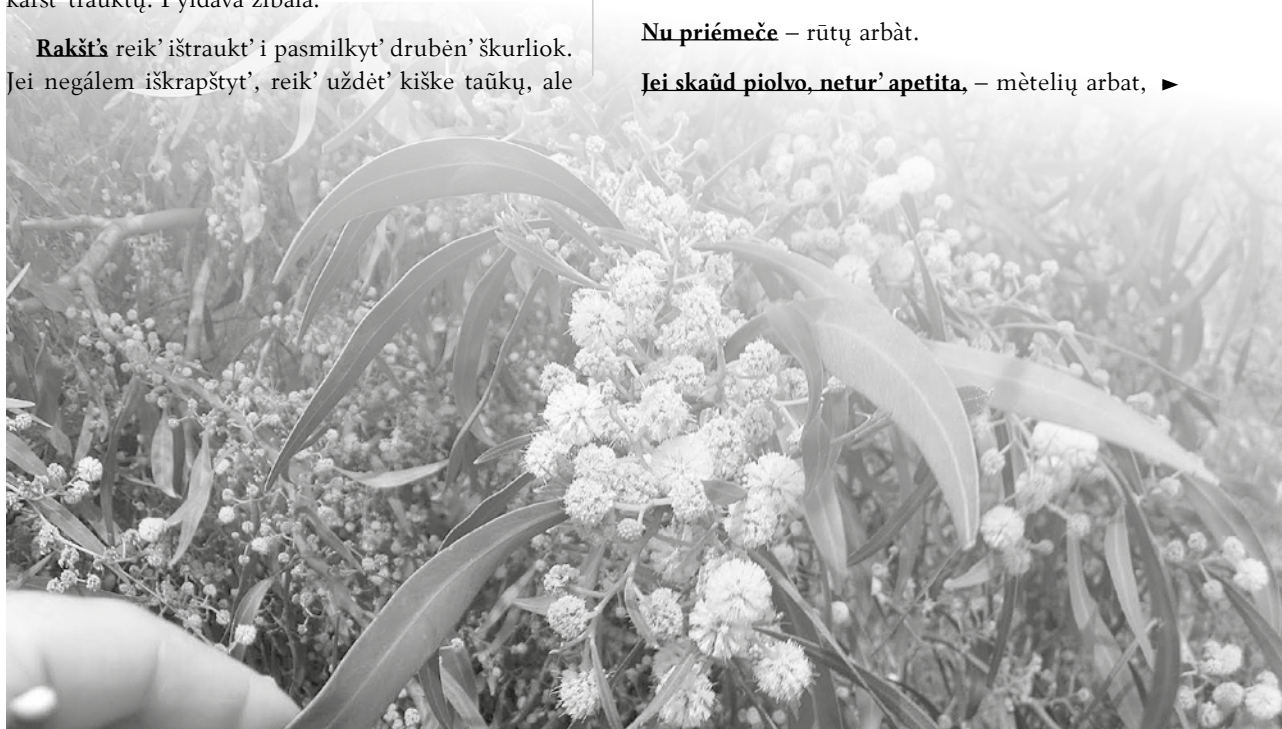
Rakšt's reik' ištraukt' i pasmilkyt' drubèn' škurliok. Jei negálem iškrapštyt', reik' uždėt' kiške taūkų, ale

dėt' ne ont tos vietos, kor rakšt's (bu da giliau įvargys'), ale ont priešingos pusės. Rakšt' išvara laūk.

Nu išgusčė. Raudónos pinavijos šaknų sutarkuot', užpilt' vérdunč' vánden' i palaikyt', kad pritrauktų. Gert' gálem i su vioses tirštýmes. Kèt' saka, kad reik' báltos pinavijos, da kèt' – bėli pinavij. Nu išgusčė gèrė žažiūkų grūdėlių arbát. Da gèrė – pūkuotų dubiliūkų arbát. Jie aug aukštòs' viétos', šiluòs' – tukie màrg', pūkuòt'.

Nu priėmečė – rūtų arbát.

Jei skaūd piolvo, netur' apetita, – mètėlių arbat, ►



laukinių mėtų, kor aug ravuōs, arbāt, da čemeryčios taisa apetito i nu piolva skaudėjima – jos lābe kārčios.

Nu kėrmelių – vaistinė būdava lisniks. Čyžme, padegintos plunksnos pėlane – i tas kvāps kaip dēg plúnksn – stābda kėrmel's. Tēp terpetion duobēle pu paširdžēs, pu kākł duobēle, rónkų plāštaks i kojų pāds. Gēre i česnāks su piēn virint. Neduot' valgyt' mėsos, duonos. Kai vaiku būn kėrmeles: būn šaltos ausytes, nosyte i užpakaliuka bundytes.

Skrandže uždegims – karvele mēs i sriob.

Jei laisv' vidurē, džiuviōntų milynių arbāt, kmýnų arbāt, sausa krākmola i užgert' vanden'. Jei nesitvar-ka, reik' gert' drėngelia-kundrota šaknų arbāto. Jei netor' jų, tād – arkliarūgščia šaknų arbāto.

Nu blugúma – ramunėlių arbāt, beržiukų pumpu-ry arbāt, mėtų arbāt. Juos gālem gert' i kaip skaūd pu paširdžēs.

Skrand skaūd. Jei skrandỹ maže rūgščių abu nevirškin, reik' išgert' vieno stiklinē išrūgų prieš valg'. Gēre búlbeb's skistims. Sutarkuot' búl'b's, nusōnkt', duot' nusistót' krākmolu i gert' pusē valundos prieš valg' pusē stiklinēs – iki trejų kartų, i prain.

Nu rūgštinguma. Šermukšnē kel' rūgštingumo, muš spaudimo. Juos reik' sudžiuvint', nuplikyt' i virt' arbāto.

Alises – labe gēre nu skrandže. Gālem jo valgyt' i žal', i be mēdos. Ont tuščios šėrdēs. Aliso gēre dēt' pri žaizdų.

Pėlane beržinių malkų – reik' parsijot' i gert' vie-to sodos. Šaukšto pėlanų i užgert' vanden'. Pėlane – vaiste, kai ēd rēma. Išgert' triōs karts, i prais. Geriau pėlane negu sod. Teip pat' gēre pėlane, kai smaug' gombs. Saka: „Gombs votį judinėj“ – tad skaūd lābe skrand'. Lābe gēre beržiukų pumpure, užpėlt' degtēn'.

Nu kruvinių i dizenterijų – šānse (panašios i me-liso, ale kits skon's.) Neskāns kvaps, aukštos, žydž' kaip mētos i centūrijos.

Jei užsiviētrije, dēt' kėpta cibule, duonos su lašiniukes abu vienų lašiniukų. Reik' duono su lašiniukes sukrumtyt', tō košēle dēt' unt drubine škurliuka i dēt' ont skaudamos viētos. Jei jau riēten api nāgo, reik' kišt' triōs karts i verdont' vanden' – staigē įkišē i išraukt', i teip triōs karts.

Tronde – kai susimoš kolno i užsiviētrij. Lābe skaūd, bu kad od stor, negal' pratrūkt'. Reik' dēt' par-stapa uogų, nasturkų lapų susmulkytų, a teip klot' nasturklapēs. Saka, gēre įlipt' i karvės mēšlo. Mes bijodavam trondžių pukuotų, manydavam, kad jon įlend i kolno. Ale čē ta tronde nieka biondra netur'. Ta liog būn, kaip susimoš kolno i užsiviētrij. Šutidava kolno terp šiena pābiorų, kad od suminkštētų. Nebe-

istvėrē pjaudava odo, ale gal' da labiau užsiviētryt', jei papols koks nešvarums.

Jeigu vaiko išgozdina šova, reik' pasmilkyt' ta šonēs plaūkes vaiko. Jei išgozdina žmōgs, reik' pasmilkyt' tā žmōgos plaūkes. Jei išsigonda vaiks a suaugēs, reik' triōs karts nusispjaut' i tuoj nusišlapit'. Prais išgust's.

Nu plaučių uždegima. Virt' arbato iš rūtų, dēt' miėlių, mēdos i šlapima sveika vaika i piena par puse. Galem tik šlapima su piēn, galem i su arbāt.

Nu kosule – puplaiškių arbāt, mēds, kiaušine tryn's su cokr i virit kāršt piēn. Ont krūtinēs dēt' kompre-sis. Terpetina įlašit' i kiauiliēn's táuks, gēre išmaišyt' i ištept' krūtinē. Uždēt' drubin' škurliuko, da vilnon', kad šildytų i ont viōršos – cerato abu celofano.

Koklišis – kumeles pieno atvirin i sugirda. Puse litra par viso laiko. Į pieno ded mēdos pu šaukšto. Krūtinē reik' ištept' žosēs taūkes su terpetiōn ont naktēs i šiōlte aprišt' krūtinē. Vaiko reik' kuo daugiau laikyt' lauk'.

Bronchits. Taūke su terpetion, ištrynt' gēre i dēt' kompresis pri krūtinēs. Liepos žiėvė nulupt' i išgran-dyt' tō šlapio balto masē. Jo užplikyt' i palaikyt' kol' pasidara klējē. Reik' tō košēle užpilt' virit vanden', pāronkt', pridēt' mēdos i gert'. Skystims būn toks ružāv's. Lābe gēre nu bronchita i nu kokliša.

Nu anginos i gerklės skausma – raschodniks. Reik' jį užplikyt', palaikyt' i skalaut' gérklē. Galem i gert'. Jei išbėrimē gerklē, lābe paded raschodniks. Jōs išvarinėj ligo. Jį reik' rēnkt' gegužēs mēnes', kai jōs žydž'. Da teip darydava – įkaitin kel's akmen's, sūded į prasto bliūdo, ūžded ont jų rschodnikų, užpil vanden'. Reik' užsidēngt' gālvo paklod', įsižiot' i laist' gars į gérklē. Pārsto j dont' skaudēt'. Nu gérklēs gēre išviōrtų búlbių su lúpenom sugrūst', sudēt' j škurliuko i aprišt' kaklo. Karštuma kiek pakēt'. Da gēre pripilt' kojine kārštų pėlanų i uždēt' ont kakla kiek pakēt' karštumo.

Pri anginos reik' pajēmt' pasūdita vandene, sumir-kyt' drubin' škurliuko i dēt' ont kaktos. Lābe nūmuš temperatūro. Ont kakla dēt' ko nors su vanden' nega-lem. Nu gérklēs gēre džiuviont rupūže. Reik' išvirt' arbāto i gargaliuot'. Rupūže gēre i pri škarletinos. Nu anginos tepdava gérklē žibal.

Nu tymų virdava arbāto iš àvės spiriukų.

Nu differita gerdava žibala lābe māže. Su šaukštel' tepdava vaiku gérklē.

Jei vaiks šlapinas i lovo, – barškučē. Pievos' aug tokē žem' barškučē, geltone žydž'. Kai sudžiūst, lābe baršk.

Nu slōgų – liepžiedžių i aviečių arbāt. Išprakaituot' reik'. Išgērs tokios arbatos, negalem išeit' lauka, bu gal' suparaližuot'. ►

Nu visokių liogu – činčibera šakn's.

Nu šėrdės – konvalijų arbāt.

Ramin valerijonų arbāt.

Jei skaud ak's, dėt' ramunelių kompresis i bora rūgštės kompresis.

Jei apžiūrėje (reik' saugot's žvaira, kaire i ruda), reik' smilkyt' su Devėntine vainikėl'. Reik' padėt' vainikėl' ont onglių, katros sudėtos į bliūdo. Pāržegnot' vaiko i palaikyt' už kojų ont tų dūmų triòs syk's. Tik biškėl' palaikyt' i vė nutraukt', vė palaikyt' i vė traukt'. Teip triòs karts. Prais apžavėjims.

Pykvotės. Verd mostė: vaška, āgles sākų, lajos i ded ont pykvotės. Gėrė ont pykvotės uždėt' parstapa uogų. Jos tokios žalios i gailios, lābe gėrė nu ronkų juodumo nūim. Ronkos paliek baltos nu parstapa. Kėt' į mostė dėdava da mėdos, smāles, vaška, lajos. Dėdava kepta karšta cibule.

Jei tarpupirščė abu kolne sutrūkinėjė, reik' užlašit' karšta lajos.

Vot's. Reik' išraut' pykto, āstro dagil' i atžagar' parvėlkt' namo. Par nakt' tegu padžiūv' ont pečios. Ryto pajėmt' prasto kibiro, pridėt' onglių, uždėt' ont tų karštų onglių to dagil' i nuogam pasismilkyt' ont tų karštų dūmų tuos viets, kor dygst votės. Iš likuse dagile išsivirt' arbātos i gert' viėto vandene.

Dėt' pri votės tuos pač's vaists, kaip i pri pykvotės. Vot's skaudesne, jon atžagar' i be viršūnes. Reik' valgyt' miėlių abu gert' nu ālos miėlių.

Rožė nu išgusčė, i jei negyde – sukiūr. Pėrm' vaiste – milyns pōper's i rugiėn' milte. Da geriau, jeigu pajėmt' ievos šako, nuskūst' juodo žiėvė, u balto sumulkyt' i padėt' ont milyna popere i dėt' ont rožės. Gėrė dėt' i rūgšto pieno. Ale jòs gyda visok's žaizds: i šonės įkondimo, i pri žaizdų. Uždėt' ont drubine škurliuka rūgšta piena i dėt' ont žaizdos. To piėno sutrauk' i reik' keist' kiòt. Jei netor' piena, gėrė i išrūgos, i pasmetonė. Jei nepagyddava, važiuodava, kad užkalbetų. Ne vės' mokėdava to daryt'.

Jei genel's kojs sukapoje, plaut' su išrūgom. Vaike abu piemen's bas' braidyddava pu vanden' i suskyl kos i blauzdos: saka, genel's sukapoje.

Pri žaizdų gėrė dėt', jeigu jos neužgydomos, liėpos karnos tos košėles. Nulāužto, nupjaut' liepos šako, nulupt' žiėvė i grandyt'. Prisigranda tok' slyd' koše. Jo užplikyt' i palaikyt', pasidara kaip kiesel's. Sumirkyt' drubin' škurliuko i dėt' ont žaizdos, kòk' jon būtų – vis tiek užgiòs. Kėt' tuoj pat' išgranda i ded ont žaizdos.

Dedėrvine. Jo pagydyddava su rās nu langa. Reik' ryta rāsos. Braukt' pār lango su bevardž' piòrst' i ve-

džiot' api dedėrvinė triòs karts apliònk. Į vieno pusė triòs karts i į kito pusė triòs karts.

Karpos. Kai pirmo karto pamāte minul', reik' susot' viėto i nejudėt', prašyt', kad kas atneštų vandene. Su tuo vanden' reik' nupilt' par karmo i sukalbet' „Sveika, Marija“, vė nupilt', vė sukalbet' „Sveika, Marija“. Teip triòs karts. Jei lika vandene, išpilk par kair' pet' atgal' i aik' į gryčio – karp praniòks.

Radauskiene saka to pāt', tik saka, reik' susot' i pačiam nusidzidziot' i su tuōj šlāp' žēm' patrynt' karmo – prais. Kėt' saka, kad reik' nabašnika kaul patrynt'.

Aš žiono, kad reik' pajėmt' žirn', apvėst' api karmo i mest' į ugn'. Pajėmt' siūla, geriau spalvota, vilnone, i užrišt' to karmo. Jei neužsiriš, nevark – bile mėzgo surišė. To siūlo reik' nunešt' ont kryžkeles i išmest'. Karp išniòks. Galem dėt' žalių bұлbių ont karpas.

Da yra tok' žolala kaip rėčiuke, kaip nuskin', piėns bėg. Su tuo piėn pātept' to karmo.

Muzuolė. Yra toks augals – kambarin's senbern's. Reik' tā senberne lapo uždėt' ont nupjauta muzuole i laikyt' triòs diėns. Pu trejų diėnų padaryt' vonele su sod. Pamirkyt', pagrandyt' i jòs iškriòs.

Jei susimoš kaulo abu lūžės kauls, – kaulāzola. Reik' to šakn' sumušt' su kėrviapėnč', pridėt' kiauiliėnų taikų i, uždėjs ont drubine škurliuka, dėt' ont skaudamos vietos. Jei gyj, – tvinksi, jei niežt', – blōge, viėtrijes.

Gyvātės įkondims. Unksčiau iščioldpava to vieto, kor įkonda gyvate. Ale reik', katras čiòlp' tuos nuods, kad būtų dončė sveik' i burnō nebūtų žaizdų. Iščiòlp' i išspjaun. Jei įkonda gyvate, negalem tā žmōgos guldýt' kambarỹ, pu stog. Reik' gydytoje.

Žmón's mokėdava užkalbet' nu gyvatės įkondima. Pajòmdava duonos, jò supjaustydava kūbelės i ont jos ded raid's. Kok's tuos raid's dėdava, nebežina. Ne kiekviens mokėdava i ne kiekviens tikdava išmokt' burts. Tur' būt' iš šėimos trėč's. Sužinojės jòs negal' kitam sakyt', bu prapòls jā gal'. Tiek rožė, tiek gyvatė užkalbedava.

Gyvate – vaiste. Juos išvirdava kiauilem su bulbėm – kiauules kaip ont miėlių augdava.

Gỹvo gyvatė įkišdava į būtele i užpil degtėn'. Jon tē nugaišt, u tā degtėn' – vaiste. Pu savaitės galem gėrt' nu pėnkių ligi dvidešėmt' pėnkių lašukų. Jei žmōgs prāded nykt', džiūt', nėra ramybės, reik' gert' gyvatės. Gėrė i vaikam. Buva toks vaiks, sudžiūvės, sunykės. Pradėje jam duot' gyvatės. (Tik vaikam reik' įlašit' į virinto vanden' dróngno). To vaiko teip išbėre i vios sòsn išėje. Vaiks pasidare gražiaus'.<...> ■

Parengė Vilma Merkytė, etnomuzikologė, Radviliškio viešosios bibliotekos renginių organizatorė

Šaukoto krašto legendų keliais

Marijona Birutė NAVAKAUSKIENĖ, pedagogė, muziejininkė,
Šiaulėnų garbės pilietė

ĮVAIRŪS TAUTOSAKOS KŪRINIAI PRATURTINA ŽMONIŲ
GYVENIMĄ. SAKMĖS, DAINOS, PASAKOS IR KITA
SMULKIOJI TAUTOSAKA PERDUODAMA IŠ KARTOS Į KARTĄ.

Kiekvienas pasakotojas tą pačią legendą papasakoja savaip, praturtindamas vaizdingais žodžiais, posakiais, mimika, gestais. Dėl šios priežasties kartais labai nutolstama nuo paties įvykio, lėmusio legendos atsiradimą. Legendose atsispindi žmogaus požiūris į gamtą, bandymas paaiškinti keistus, paslaptinius gamtos reiškinius, žmonių tarpusavio santykiai. Pastebima auklėjamoji pasakojimo pusė, magiška ir pažintinė reikšmė.

Apie tai byloja Šaukoto vietovėse išgirstos legendos. Žmonės nuo senovės gyveno, glaudžiai susiję su gamta, ją akylai stebėjo. Pamatyti nežinomi reiškiniai

buvo aiškinami savaip, suteikiant žmogiškąsias savybes. Pelkėtos vietovės apgaubtos mistika, žmonių vaizduotė nupiešė pasakojimus apie vaikščiojančius dvišakius medžius, baltas ar spalvotas šviesas.

Be to, legendoms gimti padėdavo ir žmogiškasis faktorius – pajuokauti mėgstantis kaimynas ar kaimo jaunimėlis. Tokių istorijų teko girdėti Daužnagių, Žemųjų Levikainių ir kituose kaimuose. Žmonės savaip linksmindavosi tamsiuoju paros metu, taip įvairydami baimės senesniems ar jautresniems kaimynams. Aplink plačiai pasklisdavo legendos apie velnius, kipšus ir kitus *vaidenykus*. ►



Legendos, vietovardžių aiškinimai užrašyti Šaukoto seniūnijoje 2008–2010 metais, paimti iš naujos knygos „Šaukoto kraštas“:

Legendomis apipintos daugelis Šaukoto apylinkių vietovių. Yra tokia Alksnos pelkė, kitų vadinama ir Dvaro laukais, ir Giltinės kupstu. „Dvaro laukai ten buvo. Gyveno Tokiai. Alksnos – žemos, šlapios vietos, kur kipšai tupiejo. Ten i Giltinė ant savo kupsto tupiejo, rankoj knygą laikė, o joj surašyta eilės tvarka pavardės tų, kas tuoj mirs. Ta žmogysta su dalgiu ant Giltinės kupsto sėdėdavo. Alksnos pelkė yra tarp Papušynio ir Reksčių kaimo. Liūliavo ji, burbuliavo, o gyvuliai šonais vos neplaukdavo.“ (V. Dobrovolskis, J. Volbikienė.)

Adomaitienė pasakojo, kad buvo „seniau pilna veikėjų: kipšų, vėlių prie šventyklos. Seniau Šaukoto kapinėse vaidenosi: vėlės stovi, kaip gyvos stovi! Girdėjau apie vėlių vartus. Reik žinoti, kaip kapinėsi elgtis. Vėlės gali kerštauti, pasiimti pas savi. Atsitiko taip. Iš kai kurių panų eidavo naktis, litus (lietus) uždavo. Kai negeros mergos, taip gali būt. Kartą taip atsitiko. „Vidury kapų aš stakt, krūmai trata, baugu, – taip sakė viens. – „Kas esat? Šausiu!“ Vėl ramu, tyli. Aš vėl: „Šausiu!“ Vėl krūmai trata. Arklys suprunksė žabarykščiuose. Oi, kas! Arklys! Vos jo nenušoviau.“ Va kaip buvo! Už kapų juk arklius ganė, viens in kapus papuolė. Naktigonė, laužai... Ten Pajotpjaunys, naktigonių laužai. Kai užmiega piemenys, tai laumės a raganos – ant arklių. Nujodo juos. Kartą taip atsitiko. Mato – nu Valatkiškių kapų pakyla balta šviesa ir čė jau pri Šaukoto kapų. „Pribačiai! Pribačiai!“ – taip girdi. „Kas čia?“ Tyli, priėjo prie vyrų, prie piemenų, tiems plaukai stojasi. Girdi: „Nubačiai, nubačiai...“ Apsisuko šviesa. Vis *nubačiai, nubačiai*, vėl į Valatkiškių kapus. Ten vaidinukas buvo, taip arklių piemenys sakė. Viens kitą gąsdino įvairiais monais. Eidavo naktim pėsti, vis monai, vis vaidenasi. Monų kraštas, vaidenykų kraštas, ypač link Valatkiškių, pri Burniukų kalnų. U pelkėsi kipšiukai gyveno. Iš Mumšelio miškų su karieta ir Liuciperis atidardėdavo. Pri Cigonkalnio y nedidelis kalniuks. Ten Raganų kalniuks. Jų veselijos ten. Su šluotom atleikia, baliavoj su biasais.

Loma Mančiupys – Šaukote, šiaurėje, link Tamošiškių. Vaidenasi, oi, vaidenykai tup tenais! Naktim jie vaidenosi. Ko ten nebuvo: arkliai stoji piestu, vežimai vis vietoj, kažkas vis chi chi, už kojos temp... Arklius i tuos temp už kojų pu žeme. Žmones tempė pu žeme. Už kojų kažkas čiupt, temp. Nu to – *man čiupo, man čiupo* – Mančiupys. Kipšų kampas, vaidenykų kampas.“

Misiai Dildos iš Šaukoto pasakojo: „Daug padavimų y. Mamos baba pasakojo. Paklausk! Kaimai keturi – Kunigiškiai, Zansaičiai, Piktoniai, Liekiai. Iš čia Kunigiškių (a kunigų) žansys piktos lėkė. Kitas atsitikimas Šaukoto bažnyčioj. Zakristijonas ir vargonininkas Vėlinių dienos išvakarėse nutarė bonkiuką išgerti. Prie bažnyčios yra priesklepis. Sklepai pu bažnyčia. Priesklepy dėjo kiaušinius vištaitės. Sako viens kitam: „Užkandžių reik. Eik į prierūsį, atnešk kiaušinių.“ Ain, kiš ranką į priesklepį pro plyšį. O ten šalta ranka čiupt už jo rankos. Vai, išsigando! Sumėmė jo ranką, veda. Kur veda? Įvedė į bažnyčią, ten tuščia. Liepė zakristijonui uždegti žvakes, paruošti altorių Mišioms. Paruošė bažnyčią, išėjo kunigas, prasidėjo Mišios. Jam liepė neatsigręžti į žmonių pusę, o tik tarnauti. Ale rūpi, kas už nugaros, kas? Zakristijonas neiškentė – žvilgt per petį. Jėzau! O ten pilna bažnyčia galvų. Vėlės! Iš Šaukoto kapų sukilę visi gyventojai! Po Mišių šalta ranka čiupt už jo rankos ir veda prie kiaušiniavimo angos. Pasakė, jog Vėlinių dieną reikia melstis, bu pats gali vėle tapti. Dingo nematoma ranka. O tie jau balti stovi, žado netekę stovi. Dui namo, persigandę namo!“

Akivarai, Alksnynė, Gomertos šlaitai, Gomertos pelkės, Šaltiniai, Šaltinių akys, Vandens gyslos, Tabūnai, Pajotpjaunys, Viganis, Naktigonių žemė, Senelių žemė, Pievų žemė, Kipšų buveinė, Kipšų kelmai, Kipšynė, Marmalynė, Cudaunas vanduo, Cudaunas šaltinis – tokius teko užrašyti žmonių išvardytus vietovardžius prie Gomertos, šiaurinėje Šaukoto miestelio dalyje. Paklauskime žmonių pasakojimų. „Vyrai jodavo naktigonėn, kūrėdavo laužus. Skambėjo nuo dainų Gomertos slėnis, šlaitai, Naktigonių vietos... Žemę vadinome Senelių žeme, nes dalį šlaitų valdė seneliai... Ai, tikra kipšynė! Jie žmones klaidino, akivaran viliojo. Akivarų pilna, vandens gyslos ten, šaltinių pilna... Deg rūdys, šaltinių akys blizg... Kipšai Marmalynėje tup. Už kojos tuoj įtrauks, laukia, kas įklimps... Arklius ganė, tai kažkas su baltom paklodėm prieš akis stakt! Iš sopulio žmogus vos nenuimirė. Alksnynėje klampokos vietos. Eidavome šieną grėbti, bijojome akivaran patekt. Pelkėtos vietos, nedideli pelkikių ploteliai, o vietom baisoka. Gąsdino velniais, visokiai biasais... Subėga kipšų būrys, ir arkliui už kojų, uodegos temp išsišiepė akivaran. Ot, laikai!.. Kipšų kelmai. Tupi mažieji, rizena, kike-na, sąmokslus ruošia. Galvoja, kokią šunybę padaryt, kaip paklaidinti, kaip vežimą paversti... Gomertos šlaituose žemuogiavome, grybavome. Bėgo keli šaltiniai šlaite, vandenį pasisemdavo atėję. Cudaunas ►

vanduo.“ (Vietovardžius, legendas pateikė Ivinskienė J., Ženkar ir kiti šaukotiškiai.)

Mančiupys, Marčiupys, Šaukoto loma, Loma, Palomys, Tamošiškių loma, Velnių keliai, Šaltinių akys, Vandenių akys, Akivarų vieta, Užburtas ratas, Vaidenykų kampas, Kipšynė, Kipšų kampas. „Link Tamošiškių yra ta vieta, kur už kalniuko gan žema vieta, loma. Ten – kelias į Tamošiškį... Už kalno y ta loma. Velniai vedžiojo žmones tenai. Velnių kelias, o kaip kitaip pavadinsi? Mančiupys tekėjo. Velniai ateina per pelkes, klaidina žmones. Eini, važiuoji, atrodo, toli nuvažiavai, atsisuki, i vis toj pačioj kelio vietoj, – kaip užburtas ratas! O taip atsitinka. Jauti – aina kažkas, brūkšt per kojas, atsisuki atgal – liepsnos tik kyla iki dangaus. Kaip če y? Bangu pro tas vietas aiti, važiuoti.“ (Dildienė V., Ženkienė J.)

„Gyvenau prie Šaukoto palomio. Aplink kalnai, o čia žema. Vadino Šaukoto loma, palomiu. Kalbų apie tą vietą daug.“ (Kuokštienė V.)

„Senais laikais dalis žmonių Gomertą vadino Mančiupiu... Į Gomertą įtekėjo Mančiupys, jis – Šaukoto šiaurėje. Senoliai taip kalbėjo, kad prie to Mančiupio didelius, mažus klaidindavo velniai. Maži kipšiukai jau pratinosi suvedžioti mažus vaikus, o dideli kipšai – suaugusius. Senelė taip pasakojo. Vaidendavosi ten, o mes, maži, lėkdavome pro tą vietą paknopstom. Griūdami lėkėm, niekad lėtai nevaikščiojome prie Mančiupio. Pagalvoju, gal suaugę taip apsaugodavo vaikus nuo vandenių? Nuo Šiaulėnų atvažiuodavo pro tą vietą į Šaukotą. Mažas upeliukas, tiltukas. Pervaziuoja, atsisuka, vėl stovi visi prieš upelį. Kas juos grąžindavo atgal kelis a keliasdešimt metrų?“ (Ženkus P.)

„Mančiupio akys tenai. Šiaulėniškiai žegnodavosi, važiuodami pro tą vietą į atlaidus, į Šaukoto turgų. Kalbėjo, jog negalima žiūrėti į tas akis. Vandenių dvasios a dievai gyvena. Atseit *mani pačiups*, – iš čia *Mančiupys*. Tėvai kalbėjo važiuodami į Šaukotą, žinau. Prie to mažo upiuko matėsi daug šaltinių, ten tikri liūnai. Kipšynė tenai, bu kipšai arkliaus tempdavo už kojų pu žemėm. Mama sakydavo: „Važiuosma prū vaidenykų kampą. Vaidynasi ten, vaidenykų pilna.“ (J. Žinevičiūtė.)

„Sakydavo, jog upiuke visokie vandens veikiajai tup, laukia kuoke žioplis. Vandens dvasios tup, traukučiai, sūkuriukai, undinės. Jie dugne gul, laukia grobio, laukia jaunų vyrų. Vandens dvasios permatomos, pailgos, melsvos spalvos. Uodega kaip žuvies,

gali plaukti, galva – panos. Panašiai vundenės atrodė, tik jos jau nepermatomos. Kaip graži pana, u jau uodega žuvies... Išlipa iš vandenių tos vundenės a undinės i aida pu pievas – šuok, šuok! Plaukai ilgi vis dzan, dzan, plaukai žibsi, žibsi, kaktoj kaip saulė švieč, jagu tamsoka. Nu plaukų skambesio gali vyrukai pruoto netekti, pas tas gražuoles naina. Paliek savo mergeles, šeimas, i pas jas! Jergutėliau, taigi nu pruoto nušuoka! O kitą dieną, žiūrėk, – guli negyvs upėj. Sakydavo – vundenių nubučiuoti. Pamyslyk tik! Girdiejau da taip. Tia Marčiupys, Marčios upė. Kai važiavo veselnikai, marčios baltas valiumas vandenin krito, ji puolė valiumą traukt, tai pati įpuolė vandenin.“ (Žinevičienė)

Milžino kapas, Milžino kalnas, Milžinkapis, Kapmilžis, Zansaičio kalnas, Alkakalnis, Aukų kalnas, Zansaičių (Ząsaičių) piliakalnis, Piliakalniukas, Pylimukas, Šviesų kalnas, Auksinio karsto kalnas, Legendų kalnas, Daubos. Kalva yra dešinėje kelio Šiaulėnai–Šaukotas pusėje, nutolusi nuo kelio apie 1,5 kilometro. Apie šią kalvą daugybė žmonių pasakojimų: „Sutkiškės – kaimas išnykęs, tad kalva priskirta prie Ząsaičių kaimo. Ant kalniuko stovėjo didžiulis milžinas. Beidamas per pelkėtas vietas pavargo, sustojo, iš batų purtė lauk žemes, purvus, tad ir supylė kalnelius. Taip atsirado Milžinų kalniukas. Seni žmonės kalba, jog kipšai a biesai kratė batus ir supylė tą kalniuką. Tai – pagonių vieta, ten senovės žmones laidojo. Kolūkinėje santvarkoje pastatė paminklą, kuris bylojo, kad čia Ząsaičių piliakalnis. Nugriuvo tas stulpas su užrašu. Puolėm visi, atstatėme“; – sakė Ant. Bitis.

„Gyveno milžinas didelis. Vaikščiojo su klumbiais, o jie pilni žemių. Pakėlė milžinas Zansaitis koją, išpylė iš klumbių žemes. O jei rimtai, tai ten Alkakalnis. Seni taip kalbėjo, mama sakė. Prieš karą matėsi dideli akmenys. Ežerai šalia greičiausiai tyvuliavo, nes pelkėtų vietų yra, netoli Upytė. Milžinas auksiniame karste guli, tad Auksinio karsto kalnas, Legendų kalnas. Mama sakė, jog ten – Kapmilžis (gal Kapmilžiai?), Milžinų kapai, nes juos čia laidojo. Jie mūsų kalnus supylė, po to linksminosi, šoko, susilaukdavo mažų milžinukų, savo vaikų. Pačias turėjo, virė, kepė, valgė. Vyriausias, Zansaitis, kirvį didelį turėjo, paskolindavo broliams: šast kirvį per kalną Kalnugaliui, savo broliui, tas padirba, padirba – atgal kirvį. Taip permesdavo ir per upes, ežerus tą kirvį.“ (J. Kasilauskas.)

„Gyveno Milžinas, jo vardas Zansaitis. Žmona – deivė a kokia tai dievybė – mandra kaip laumė, graži, labai graži! Su paukščio kojom, žąsies kojom. Kai mirė jos vyrs, pylė, pylė žemes i supylė. Ten ir ji palaidota. Šventa žemė. Kapai, kapai, labai seni.“ (E. Virbukienė) ►

„Ten laidojo milžinus, senovės mūsų žmonelius, u jie labai aukšti. Šventas kalnas. Nevalna rėkauti. Griekas, jei garsiai šūkausi, labai garsiai kalbiesi. Ten degdavo laužai, matėsi šviesos. Vaidilutės, žynys stovėjo, degė amžina ugnelė. Taip seniai kalbėjo. Per kūną garbino senais laikais. Alkos kalnas ten. Aukakalnis. Aukas nešė.“ (A. Girdauskas)

„Šviesos lakstydavo per kalną. Mums draudė lasktyti, bu milžins guli ilgas kaip troba. Toks jis. Žmonų turieje. Kai ansai mirė, i jo grabą daug aukso pridėjo. Visas jis aukse paskendęs, ty tia ir laksto šviesos, baido mus. Temegie tas milžins. Mama liepdavo tenais tykiai vaikščioti, nerėkauti.“ (O. Girdauskienė) Šie pasakojimai mums kalba apie mūsų protėvių laidojimo vietą, kurią „melioracija sudarkė“.

„Jis yra ant aukščiausios Zansaičių kaimo kalvos. Žmonės teigė, jog ten gyveno Alkos gyventojai a kokie stabai, stovylos. Ant Alkakalnio, po dideliu akmeniu, guli palaidotas milžinas Zansaitis. Šį kalną supylus milžino pati, na, gražuolė Laimė (a laumė), kuri sugeba pavirsti į žąsį. Gali jos kojos būti kaip žansies. Ant Alkakalnio aukodavo smulkius paukštelius, kaip žanses, kiškelius... Ir dar sakė, kai užiaje kryžiokai a švedai, tai užgargsejo Kunigiškių, Zansaičių kaimų žansys. Pakilo vyrai, puolė į mūšį. Tai jos išgelbėjo šventą vietą, bu būt ana išterliota.“ (K. Mikalčius) Apie šį alkakalnį rašė V. Urbanavičius, J. Šliavas, kiti tyrinėtojai. Prie Alkakalnio rasti du dubenuoti akmenys.

Trykstančių šaltinių žemė, Amžinas šaltinis, Laumės šaltinis, Laimos šaltinis. „Ji yra buvusiam Sutkiškio (dabar Žąsaičių) kaime. Šaltiniai trykšta Milžinkapio papėdėje. Tuo vandeniui naudojosi senovėje čia gyvenę žmonės. Vanduo trykšta viršun, burbuliuoja, maža srovikė nubėga šalin. Jei nėra srovės, kalta laumė: koją ar ranką deda ant srovikės, tad kažkas mirs. Sakydavo, jog ten laumės šaltinis, o kiti – Laimos. Ten Amžinas šaltinis, nes kyl kyl iš žemelės. Kalbėjo, jog ten nešdavo kažką valgomo. Ten, a kažkur šalia, giedojo. Prie šaltinio galima pasveikti. Viens mirkė koją (o gal ranką) ir pasveiko. Prie jo vis vaikšto šviesos, kokios žmogystos su baltom paklodėm suk, suk ratas. Per Kunigiškus, Diktariškius eina prie Upytės, vis šviečia, eina atgal“; – sakė J. Miknienė.

Melskymes vieta, Piktos dvasios vieta, Neramios dūšios vieta, Alksnių vieta, Alksna, Juodos varnos medis, Piktos dvasios medis, Čerų medis. Apie šias vietas žmonės pasakoja tokias istorijas: „1. Gyveno netoli Uliokas. Ten vaidenasi. 2. Šalia gyveno senukas Petras Motiečius, o kaimo bernai, kaip tos neramios dūšios,

vis šalia, gąsdina. 3. Per aną karą netoli Gomertos stovėjo jauja, klojimas. Ten grūdai, ten vaidenasi. Viens iš bernų palenda po pečium, o senis: „Oi, oi! Štiš! Štiš, nerami dūšia! Lįsk lauk iš savo vietos.“ O tas po pečium keičia savo balsą: „Ainam! Ainam! Lauk! Dūšia kažko reikalauja. Ten pasakys!“ Senis bindzi, bindzi lauk, o lauke kiti bernai, jie apsitaisę (gal baltai?). Senis klausia, ko jie reikalauja. Anie reikalauja pasimelsti, pu tam klausia: „Ar seniai, seneli, neramios dūšios tavi kotovoją? Ar seniai kenti?“ Senelis: „Ai! Ai! Ugi nuo to Pirmo karo, tad melskymes.“ O anie: „Melskymes, melskymes. Mes po pietų, o tu daba! Mes daba negalim!“ Senis klypt: *melskymes, melskymes!* Pradeda poteriauti, o kaimo bernai šalin. Griūva iš juoko, vis kartoja – *melskymes, melskymes*. Nu to Melskymes vieta. 4. Gyveno senelis. Jį, nabagą, gąsdina kaimo bernai, susitarę tvirtina, jog nieko nemato, nieko negirdi, tik senelis mato, girdi. Tas senasis: „Ui, ui... Kas su manim y?“ 5. Buvo taip. Vyrukai apsirišo šiaudais ir pas senuką, lamdo jį, tas rėkia: „Ginkit mani!“ Kiti piemenys šalia: „Ką ginti? Mes nieko nematom, nieko negirdim!“ Kartą tie piemenys vos nelaimę neprišaukė – šiaudai ant jų užsidegė. Išsigandę į krūmus, purtosi, trauk šiaudus nu savi. Ugnim apsipylė. 6. Prie Gomertos Alksnių vieta, kur Alksnos pieva, medis, jį vadino Juodos varnos, Piktos dūšios medžiu. Buvo taip. Karksi varna, o piemenys senam žmogui: „Va karksi varna. Tai pikta dvasia į paukštį pavirto. Čerų medis, Piktos dvasios medis. Seneli, ko ta varna, na, ta juoda dūšia, nori?“ Senelis tik pečiaus trauko, žegnojasi nuo nelabos dūšios, kuri į varną įlindo. Iš kur jam žinoti...“ (Parengta pagal K. Žičkaus, P. Žičkaus, T. Jankauskaitės pasakojimus)

Vaiduoklių vieta, Vaiduoklių kampas, Velnio kampas, Dvišakas medis. Vietovė netoli Gomertos, Varno kalno. Girdėti pasakojimai: „1. Vaidenasi tam kelyje. Eini į priekį, o atsiduri 200 metrų atgal. Velnias kilnoja žmogų. 2. Vaiduokliai ten cipen pirmyn atgal. Tikriausias vaiduoklių kampas! Jie vis *chi chi, cha cha!* 3. Jei trenksi su botagu prie dvišako medžio, atsiras ožys. 4. Močiutė sakė: „Mes prie upelio, o dvišaki medžiai tepu tepu į mus! Valiai bėgti iš tos baimės, pametėm andarokus.“ 5. Eini, priekyje puikus jaunikaitis – išsišiepęs, lipšnus, tik čiulba, tik ulba, ypač jaunoms mergikėms! Reikia patikrinti: pasilenk, gali kanopas a uodegą pamatyti. O jei ilgas apsiaustas, tai gali i nieko nepamatyti. 6. Prie dvišako medžio visokie kipšai, visokie velniai tupi. Reikia žinoti, kaip su jais apsieiti.“ ■

Parengta pagal P. Žičkos, B. Vėžio, O. Rančienės pasakojimus

Artūro Gaidelio nuotrauka

Su tylos poezija

Aušra ANTANAČIENĖ, Kauno miesto savivaldybės Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos Žaliakalnio filialo bibliotekininkė



Elena Romana Cemnolonskienė

Likimas Elenai Romanai Adomaitytei lėmė gimti Radviliškyje, nuo mažų dienų domėtis poezija, rašyti eiliuotus laiškus klasės draugėms tremtinėms, kurti eiles sau.

Baigusi gimnaziją, studijavo lituanistiką Vilniaus valstybiniame universitete. Įgijusi filologės lituanistės diplomą, atvyko į Kauną ir beveik tris dešimtmečius redagavo daugiausia pedagoginę literatūrą bei organizavo jos leidybą „Šviesos“ leidykloje. Kiek trumpiau įtemptai dirbo vadovaujantį mokslinį muziejinį darbą respublikiniame Literatūros muziejuje.

Dirbdama Elena Romana Adomaitytė-Cemnolonskienė išsiugdė kritinį požiūrį į savo ir kitų kūrybą. Sovietmečiu nesispausdino, nors tylos valandomis kūrė ir vis bendravo su poezija. Po Atgimimo kai kurie eilėraščiai buvo išspausdinti gimtojo miesto ir respublikinėje spaudoje, pasiūsti į literatūrinę interneto svetainę. Susilaukė kompozitorių dėmesio, skambėjo Šiaulių miesto filharmonijoje. Už eiles, skaitytas per Lietuvos radiją, autorė gavo LRT apdovanojimą.

Ilgus metus vadovavo Kaune, Profsąjungų kultūros rūmuose, įsikūrusiam miesto moterų klubui, organizavo ir vedė kultūrinius-literatūrinius renginius, kūrybos vakarus. Dalyvavo „Šviesos“ leidyklos visuomeniniame gyvenime bei saviveikloje.

Sužinojusi apie gimtajame mieste leidžiamą žurnalą „Radviliškio kraštas“, įsijungė į jo veiklą. Tapo šio žurnalo redkolegijos nare, rajono literatų klubo „Jonvabalio“ dalyve. Yra Kauno aukštaičių klubo ir Kauno radviliškėnų bendrijos valdybos narė, Kūrybinės raiškos asociacijos „Kauno branduma“ valdybos narė. Dalyvauja poezijos knygų pristatymuose, rengia įvairias publikacijas, rašo atsiminimus. ■

ŽODIS EILĖMS – TYLOS VALANDŲ DRAUGĖMS

*Neskyriau jums viso gyvenimo,
tik trupinius savo būties,
bet kerinčio lyros plazdenimo
ilgėjaus nuo pat mažumės.
Ilgėjaus ir lyros stygas
tylos valandėlėm pati plazdenau...
Deja, valandėlių tylos
vis mažiau ir mažiau...*

EILĖS GIMTINEI

*Su pirmu kūdikio riksmu,
džiugiu šypsniu
ir vaiko ašara tyra,
karšta malda,
širdies daina
išpažinau
aš meilę Tau,
šalie gimta.*

*Per laikmečio audras,
grėsmingas ir baisias,
lemties kančias,
iš nevilties – klaidas,
išsaugojau jausmus,
nesutryptus, tyrus,
ir meilę Tau
vis dainavau.*

*Nelaisvėje, varge
jaugau į Tave
ir Baltijos keliu
veržiausi žengt kartu.
Dabar graži, laisva,
Tėvyne mylima,
Tu laisvės džiugesy
Brangi brangi esi!*

NAKTIES EKSPROMTAS

*Mūsų gyvenimas –
amžiaus srovenimas:
vaiko čiauškėjimas,
jauno čiulbėjimas,
artimui savo
gero linkėjimas,
įsiliepsnojus – rožės žydėjimas,
įsidieniojus – bitės dūzgimas,
po kruopelytę
medaus rinkimas,
po šapelytį
naštos kėlimas –
vis nesiliaujantis
skruzdės skubėjimas,
į Amžinybę
lėtas artėjimas,
atlikus misiją –
Atsidūsėjimas...*

O DANGAU!

O dangau, o žvaigždėtas pasauli,
pasilenkęs prie žemės gimos!
Tu pailsusių širdį pasaugok
nuo vakarės žaros lig aušros!

Žvaigždžių blyksniai vis įžiebia mintį
paskrajot Paukščių tako ūkuos,
bet prie žemės sparnai prirakinti,
sunkiai sunkiai, per jėgą iriuos...

O tos jėgos vis senka ir senka –
silpsta, tilsta upokšnio versmė.
Žvaigžde – sese, paduoki man ranką,
gal likimo našta palengvės.

O naktie, tu išskleisk miglų skarą
virš įkaitusios mano galvos.
Nuramink, išklausk, Dieve geras,
leisk nurimus panirti sapnuos.

O dangau, dieviškasis pasauli,
budėk amžius prie žemės gimos!
Tu pailsusių širdį pasaugok,
leisk, o leiski sulaukti aušros...

MIŠKO BROLIAMS – „ŽALIOSIOS“ PARTIZANAMS

Jūs kritot nelygioj kovoje jauni
už gimto krašto laisvę.
Išniekinti – nuogi, basi,
Jūs šiurpinot miestelių aikštes...

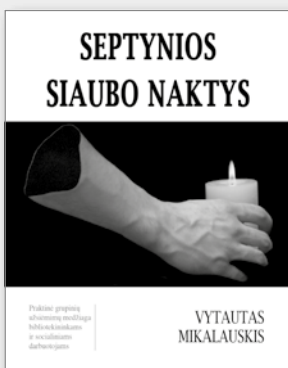
Gedėjo, kentė Lietuva,
tvirtai dantis sukandusi.
Vaitojo motina sena,
brangių sūnų netekusi.

Kai žuvo kapitonas Radvila,
rinktinės įkūrėjas, vadas,
žūt būt kovoti su narsa
prisiekėt, partizanai!

Be galo daug šventų aukų
ant laisvės aukuro sudėjot!
Dėl Lietuvos žalių laukų
gyvybių savo negailėjot!

Dabar, kai esame laisvi,
neturime pamiršti Jūsų žygių.
Tegu kiekvienoje širdy
neužmiršimo gelės žydi!

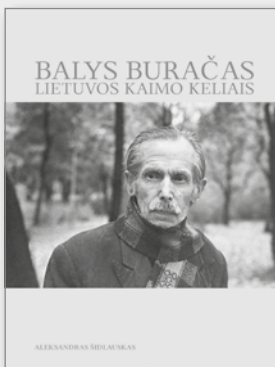
Nauji radviliškėnų leidiniai



„SEPTYNIOS SIAUBO NAKTYS“: Vytautas Mikalauskis.

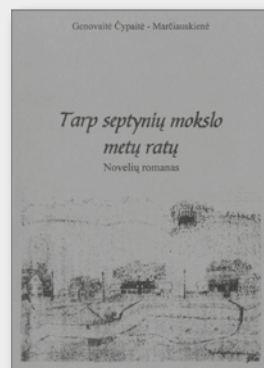
Tai pirmą kartą Lietuvoje sukurtų siaubo pasakų, skirtų ugdyti atsparumą stresui, rinkinys.

Išplėsta, teorine dalimi papildyta medžiaga yra skirta bibliotekininkams, pedagogams, psichologams, socialiniams darbuotojams, tėvams, vaikams ir visiems, kurie domisi pasakų terapija.



„BALYS BURČAS LIETUVOS KAIMO KELIAIS“: Aleksandras Šidlauskas.

Knyga supažindina su garsiojo Lietuvos fotografo ir kraštotyrininko Balio Buračo gyvenimu, atskleidžia svarbiausius jo aktyvios veiklos ir kūrybos puslapius. Autorius atveria duris į jo fotolaboratoriją, kartu pakeliauja Lietuvos kaimo keliais. Paaiškėja, kas gi vertė įžymų kultūrininką penkiasdešimt metų ieškoti grožio kiekviename gimtojo krašto kampelyje. Pažinti ir supažindinti – toks buvo svarbiausias fotografo tikslas. Knyga – langas į senąjį kaimą, kuriame Balys Buračas gimė, gyveno ir dirbo.



„TARP SEPTYNIŲ MOKSLO METŲ RATŲ“: Genovaitė Čypaitė-Marčiauskienė

Knyga „Tarp septynių mokslo metų ratų“ yra Genovaitės Čypaitės-Marčiauskienės knygos „Septynių metų ratai“ autobiografinis tęsinys. Joje atsispindi paprastų žmonių, mokslininkų ir vadovų kūrybinis darbas nelengvomis buitinėmis ir darbo sąlygomis. Tačiau aprašoma meilė žemei, pasirinktai specialybei, duodanti vidinę jėgą, net socializmo laikmečių padėjo žmonėms nesėkmėse.

Iškilių kraštiečių prisimenant

Jonas GUDMONAS, profesorius



Kęstutis Gvalda 1948–2011

Šių metų kovo 1 dieną, eidamas 84-uosius metus, mirė dailininkas Kęstutis Gvalda. Netekome vieno iš garsiausių grafikos meistrų, savo darbais formavusių profesionaliąją Lietuvos taikomąją grafiką.

Šeduovis, kilęs iš Vaidulonių kaimo, 1948 metais su šeima buvo ištremtas į Sibirą, dailininko išsilavinimą įgijo tik 1964-aisiais, grįžęs iš tremties.

Tai buvo įvairiapusis dailininkas – kūrė plakatus, prekinius ženklus, ekslibrisus, miestų herbus. Jo darbai eksponuoti respublikinėse, Pabaltijo, sąjunginėse grafikos darbų parodose. Kęstutis Gvalda buvo vienas iš pirmųjų, kurių taikomosios grafikos darbai pripažinti tarptautinėje arenoje – tarptautinėje Brno bienalėje.

Gyvenime buvo kuklus, niekada nekėlė savęs aukščiau už kitus, nereikalavo sau išskirtinio dėmesio. Tai jam atrodė svetima. Jo nuostatos visada buvo toliau siekiančios negu savo kūryba ir jos afišavimas.

Dailininkui labiau rūpėjo kolegų pasiekimai, jų įvertinimas, visuminė Lietuvos taikomosios grafikos problematika. Jo dėka, nuosekliu užsispyrimu Lietuvos taikomoji grafika įveikė kelią nuo visiško ignoravimo iki tarptautinio pripažinimo. Jo dėka atsirado publikacijos, leidiniai apie Lietuvos taikomosios grafikos raidą, rezultatus.

Kaip dailininkas, tarp kolegų išsiskyrė atsakingu požiūriu į savo kūrybą, įvairiapusišku, profesionalumu. Jis visada siekė paties tikslingiausio, geriausio temą atitinkančio sprendimo. Dauguma Kęstučio Gvaldos darbų, plakatų, prekinių ženklų, ekslibrisų sukurta prieš kelis dešimtmečius. Ne vienas įėjo į Lietuvos taikomosios grafikos aukso fondą, ne vienas iš jų ir šiandien yra orientyras jauniems grafikams.

Kęstutis Gvalda išėjo, palikęs labai ryškius pėdsakus, ir jį pažinojusių kolegų širdyse visada liks kaip dailininkas, kaip organizatorius, kaip pilietis, kaip Žmogus. ■

Radviliškio rajono kultūros kronika

(2011 m. *II* pusmetis)

Liepos 6 d. rajone paminėta Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena. Radviliškio bažnyčioje aukotos proginės šventosios Mišios, surengta šventė miesto Kultūros centre, koncertas. Po to giedota Tautiška giesmė.



Šventiniai renginiai, skirti šiai dienai, visą savaitę vyko Sidabrave: susitikimai, koncertai, varžybos. Iškilnės kvietė ir Šeduvoje, Baisogaloje, Grinkiškyje, kitose seniūnijose bei bendruomenėse.

Liepos 16 d. prie Arimaičių ežero įsikūrusioje smuklėje „Žarija“ surengta Perkūno diena. Laukė baikerių paradas, oro balionų fiesta, tinklinio varžybos, vandens pramogos, koncertai.

Liepos 23 d. Palonuose suorganizuota bendruomenės šventė. Pagerbti labiausiai kaimui nusipelnę žmonės, gražiausių sodybų šeimininkai, vyko varžybos, konkursai.

Liepos 24 d. atidaryta vienintelė Lietuvoje etnokultūrinė stovykla „O jūs, vaikai, taip darykit, kaip diedukai daro“. Jau trečius metus ši stovykla organizuota Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus draustinio teritorijoje, Kleboniškių pušyne. Dalyvavo, liaudies amatų mokėsi, kūrė, keliavo ir kitaip turiningai poilsavo daugiau nei 60 vaikų iš visos Lietuvos.

Liepos 26 d. Radviliškio viešosios bibliotekos Paveislių galerijoje atidaryta M. K. Čiurlonio reprodukcijų, kurios atkeliavo iš Vilniaus memorialinio kultūros centro „Čiurlonio namai“, paroda, skirta šio menininko 100-osioms mirties metinėms.

Liepos 30–31 d. rekonstruotoje Šiaulėnų aikštėje skardėjo iškilminga 519-ojo miestelio gimtadienio šventė. Atidengtas paminklas įžymiam šio krašto šviesuoliui B. Buračiui (autorius – kraštiečių, skulptorius S. Žirgulis), klausytasi atvykusių svečių.

Tą dieną vyko futbolo turnyras, grožėtasi surengtomis parodomis, apdovanoti garbės piliečiai, gražiausių sodybų šeimininkai. Kitą dieną tenykštėje bažnyčioje kvietė Šv. Onos atlidai, po to – šventinis koncertas.



Rugpjūčio 15 d. prie Radviliškio kultūros centro prasidėjo tarptautinis tautodailininkų pleneras „Kultūros suolelis“. Trečią kartą Radviliškyje organizuotame medžio drožėjų plenero dalyvavo medžio drožėjai ir kalviai ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Rusijos, Lenkijos. Jie dešimt dienų kūrė stilizuotus, funkcionalius suolelius, kurie po plenero papuošė Radviliškį.



Rugpjūčio 20 d. Radviliškis šventė savo 444 gimtadienį. Meninę programą parodė projekto „Radviliškio-Bauskės rajonų tarpkultūrinio bendradarbiavimo plėtra“ partneriai – latvių meno kolektyvai. Dalyvavo ir Baltarusijos, Nesvyžiaus rajono, delegacija. Pagerbtas Radviliškio garbės pilietis, kuriuo tituluotas F. Vladimirovas. Apdovanoti gražiausių sodybų, įmonių ir įstaigų aplinkos tvarkymo konkurso apžiūros nugalėtojai. Miesto Kultūros centre atidarytos amatų dirbtuvės. Daug dėmesio šventėje sulaukė projekto „Bibliotekos pažangai“ palapinė „Mano

biblioteka – pati šauniausia“. Vakare vyko koncertai, ugnies šou, buvo rodomi festivalio „Sidabrinių gerivių naktys“ filmai.



Rugpjūčio 23 d. Radviliškio parapijos bažnyčioje paminėta Juodojo kaspino, Baltijos kelio diena. Aukotos šventosios Mišios, kompaktinę plokštelę „Tai gimtoji Lietuva“ pristatė, koncertavo Radviliškio kultūros centro mišrus politinių kalinių ir tremtinių choras „Versmė“.

Rugpjūčio 23–rugsėjo 22 d. Radviliškio viešojoje bibliotekoje veikė Lenkų instituto Vilniuje parengta paroda „Česlovas Milošas. Poeto šimtmetis“.

Rugpjūčio 24–25 d. Šeduvos, Radviliškio ir Šiaulių bažnyčiose vyko tarptautinis vargonų muzikos festivalis „Vargonų legendos“. Festivalis, Radviliškyje surengtas antrą kartą, yra vienintelis toks Šiaulių regione.

Rugpjūčio 29 d. Radviliškyje apsilankė tautietis išeivis B. Žemaitis, gyvenantis JAV. Jis svečiavosi Viešojoje bibliotekoje, kuriai šiais metais yra padovanojęs daug vertingų leidinių iš kraštiečio profesoriaus J. Zubkaus ir jo dukters, savo žmonos, V. Zubkutės–Žemaitienės kolekcijos. Svečias apžiūrėjo iš padovanotų knygų parengtą nuolatinę parodą, biblioteką, pabendravo su jos darbuotojais.

Rugsėjo 1 d. rajone įvyko Mokslo ir žinių dienos renginiai. Radviliškyje šventė prasidėjo šventosiomis Mišiomis parapijos bažnyčioje, susibūrimu, šventiniais rajono vadovų sveikinimais miesto centre ir tęsėsi visose mokyklose.



Rugsėjo 2 d. Radviliškio rajono savivaldybėje viesėjo šalies kultūros ministras A. Gelūnas. Jis lankėsi Daugyvenės kultūros istorijos muziejuje–draustinyje, Šeduvoje, Radviliškio viešojoje bibliotekoje,

Kultūros centre, dalyvavo rajono pristatyme, bendravo su kolektyvų atstovais.

Rugsėjo 9–spalio 5 d. Radviliškio viešojoje bibliotekoje kvietė jubiliejinė kraštiečio dailininko, kilusio iš Šeduvos, Ryčio Martinionio tapybos paroda „In vino veritas“. Parodoje, kurios atidarymo šventėje dalyvavo pats autorius, eksponuoti įvairaus dydžio, ryškių spalvų 13 darbų, nutapytų simbolių kalba.

Rugsėjo 14 d.–spalio 7 d. Radviliškio kultūros centre veikė danų grafikos jubiliejinė paroda „Laiko spaudas“. Tai 116 darbų retrospektyva, palankiai priimta ir įvertinta daugelyje šalių. Atidarant parodą, dalyvavo grafikas E. Birgėla, susirinkusieji galėjo stebėti improvizuotą grafikos darbo gimimą.



Rugsėjo 16 d. Radviliškio viešojoje bibliotekoje apsilankė Kauno radviliškėnų bendrijos atstovai, vadovaujami profesorės, dr. Laimos Sajienės. Aptarti ryšiai su gimtine, tolesnio bendradarbiavimo galimybės.



Rugsėjo 23 d. Radviliškyje vyko kultūrinis-educacinis renginys „Broliai“ partizanų apygardose“: pokalbiai, susitikimai, diskusijos, išvyka laisvės kovų temomis, koncertai.

Rugsėjo 29 d. Radviliškio viešojoje bibliotekoje svečiavosi kraštiečio, skulptorius S. Žirgulis. Jis apžiūrėjo biblioteką, domėjosi kitais metais vyksiančiais Radviliškio jubiliejiniais renginiais. Sutarta, kad tada Viešojoje bibliotekoje skulptorius surengs savo kūrybos parodą.

Spalio 1 d. Šiaulėnuose miestelio biblioteka ir Šiaulėniškių bendruomenė organizavo popietę „Mes išliksim jauni jauni...“, skirtą Tarptautinei pagyvenusių žmonių dienai. Šventėje koncertavo Šiaulėniškių bendruomenės moterų ansamblis ir Baisogalos pagy-

venusių žmonių kolektyvas „Sidabrinė gija“;

Šeduvos liaudiškos muzikos kapela „Užuovėja“ dalyvavo Rėkyvoje vykusiame renginyje, skirtame Tarptautinei pagyvenusių žmonių dienai.

Spalio 4 d. Viešosios bibliotekos Konferencijų salėje įvyko Radviliškio rajono literatų klubo „Jonvabalys“ susitikimas su vaikų knygų autore Birute Lenkyte. Viešnia lankėsi ir Grinkiškio J. Poderio vidurinėje mokykloje, kuri yra šio projekto partnerė.

Spalio 6 d. Viešosios bibliotekos Paveikslų galerijoje atidaryta rajono savivaldybės ŠSPC Suaugusiųjų ir jaunimo neformaliojo ugdymo skyriaus Meninės raiškos studijos darbų paroda „Prisilietimai“. Išsiskyrusi eksponatų įvairovė ir gausumu ji sulaukė net apie pustrėčio šimto lankytojų.

Spalio 7 d. Šeduvos miesto bibliotekoje vyko diskusija „Kokia turėtų būti šiuolaikinė biblioteka?“ Joje dalyvavo įstaigų, su kuriomis biblioteka bendrauja ir bendradarbiauja, vadovai, bibliotekos skaitytojai.

Spalio 8 d. Radviliškio liaudiškos muzikos kapela „Radvija“ dalyvavo kapelų šventėje „Spanguolynė“ Šepetoje, Kupiškio rajone;

šeduvių humoro grupė „Sprandžina“ Subačiaus kultūros centre surengė koncertą „Subatjuokyje“.

Spalio 14 d. Radviliškio kultūros centro folkloro ansamblis „Aidija“ buvo išvykęs į Bauskės (Latvija) tautos namų folkloro ansamblio „Trejupė“ 20 metų jubiliejaus šventę.

Spalio 15 d. Baisogalos kultūros namų meno kolektyvai parodė meninę programą miestelyje startavusio pėsčiųjų naktinio žygio „Pergalių ir kovų takais“ dalyviams. Šį patriotinį žygį, kuris sulaukė daugiau kaip 600 dalyvių, organizavo Prisikėlimo apygardos Šiaulių skyrius ir Radviliškio miesto kultūros centras;

Baisogalos kultūros namų mišrus choras buvo išvykęs į regioninę chorų šventę Kelmėje, Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų bažnyčioje;

Butėnų bendruomenės namuose skambėjo rajono vokalinių ansamblių šventė-festivalis „Bobų vasara“. Dalyvavo 12 kolektyvų, tarp jų – ir iš Šiaulių rajono.



Spalio 20 d. Radviliškio kultūros centro mažojoje parodų galerijoje atidaryta lenkų dailininko Kazimierz Muszyński tapybos paroda, kvietusi pasisvečiuoti Gniezno mieste. Ta proga Muzikos mokyklos atlikėjai surengė koncertą. Paroda veikė iki lapkričio 4 d.;

Šeduvos miesto bibliotekoje kvietė susitikimas su psichologe I. Mačioniene. Dalyvavo Knygos mylėtojų klubo nariai, kiti šeduviai.

Spalio 21 d. Grinkiškio bibliotekoje pagyvenusiems žmonėms surengta popietė „Šviesos lašeliais pripildyk širdį“.

Spalio 29 d. Kairėnų biblioteka kartu su bendruomene suorganizavo vakaronę „Pabūkim kartu“.

Lapkričio 8–30 d. Radviliškio kultūros centre kvietė dailininkės I. Milaševičiūtės-Paulavičienės retrospektyvinė tapybos darbų paroda.

Lapkričio 12 d. Alksniupiuose surengta 9-oji vokalinių ansamblių šventė „Juodalksnių pavėsy“, kurioje dalyvavo rajono ir aplinkinių vietovių kolektyvai.

Lapkričio 13 d. Sidabravo krašte paminėtos šviesaus atminimo tenykščio kunigo, poeto, daugelio knygų autoriaus Antano Valantino 95-osios gimimo metinės.

Lapkričio 14–20 d. Viešojoje bibliotekoje ir jos filialuose vyko Šiaurės šalių bibliotekų savaitės „Humoras Šiaurėje“ renginiai: garsiniai skaitymai žvakių šviesoje, parodos, pokalbiai.

Lapkričio 15 d. Radviliškėčių liaudiškų šokių vresniųjų šokėjų grupė „Šelmiai“ ir liaudiškos muzikos kapela „Radvija“ dalyvavo XI mėgėjų meno kolektyvų ir atlikėjų festivalyje „Rudens mozaika“ Šiauliuose.

Lapkričio 23 d. Šiaulėnuose skambėjo miestelio Kultūros namų 55-ųjų metinių šventė. Koncertavo vietos ir kiti meno kolektyvai.

Gruodžio 2 d. rajono delegacija pakviesta į radviliškėnų sambūrį „Radviliškis vakar, šiandien, rytoj“ Vilniuje, Rašytojų klube. Renginio tikslas – prisiminti krašto istoriją, apžvelgti aktualijas, pristatyti naujus radviliškėnų leidinius, pasitarti dėl 445-ųjų Radviliškio miesto metinių, kurios laukia kitais metais.

Gruodžio 16 d. Radviliškio kultūros centre numatytos savivaldybės metų apdovanojimo „Gerumo šviesa“ įteikimo iškilmės.

Gruodžio 21–31 d. Radviliškio mieste ir rajone – adventiniai, kalėdiniai ir naujametiniai renginiai: susikaupimo vakarai, linksmybės prie kalėdinių eglių, kaukių karnavalai ir kita.

Radviliškio krašto kalendorius

2012 m.

SAUSIS

1 d.

85 m., kai (1927) Vabalių k. gimė **Jonas Linkevičius**, literatūros kritikas, pedagogas, redaktorius, humanitarinių mokslų daktaras.

80 m., kai (1932) Dapšionių k. gimė **Zenonas Rulis**, istorikas.

2 d.

90 m., kai (1922) Radviliškyje gimė **Vladas Vyšniūnas**, prozininkas, memoiristas. Mirė 1998 m. gegužės 10 d. Klaipėdoje.

85 m., kai (1927) Kemėrų k. gimė **Vaclovas Putinas**, inžinierius architektas.

80 m., kai (1932) Juodupių k. gimė **Algis Vladas Gapšys**, inžinierius mechanikas, technologijos mokslų daktaras.

3 d.

95 m., kai (1917) Praščiūnuose gimė **Janina Stanionienė**, gydytoja stomatologė, medicinos mokslų daktarė.

14 d.

35 m., kai (1977) mirė **Antanas Tulys**, vaistininkas, dramaturgas, prozininkas. Gimė 1898 m. balandžio 6 d. Šeduvoje.

10 m., kai (2002) mirė **Jonas Gir-džiūnas**, mokytojas. Gimė 1909 m. liepos 23 d. Kleboniškių k.

15 d.

90 m., kai (1922) Šiaulėnuose gimė **Aldona Ragauskaitė-Kuliukienė**, dainininkė, režisierė.

35 m., kai (1977) mirė **Jonas Buračas**, dailininkas. Gimė 1898 m. liepos 8 d. Sidarių k.

16 d.

80 m., kai (1932) Vertimų k. gimė **Stasys Budrys**, dailėtyrininkas. Mirė 1970 m. lapkričio 20 d. Vilniuje.

18 d.

115 m., kai (1897) Sidarių k. gimė ir 40 m., kai 1972 m. liepos 28 d. Kaune mirė **Balys Buračas**, etnografas, kraštotyrininkas, fotografas.

30 d.

85 m., kai (1927) Vadaktuose gimė **Petras Narbutas**, gydytojas chirurgas, docentas. Mirė 2009 m. sausio 30 d. Vilniuje.

31 d.

125 m., kai (1887) Baukų k. gimė **Rapolas Skipitis**, teisininkas, visuomenės veikėjas. Mirė 1976 m. vasario 23 d. Čikagoje, JAV.

VASARIS

2 d.

80 m., kai (1932) Mažaičių k. gimė **Anicetas Onaitis**, agronomas, agrarinių mokslų daktaras. Mirė 1988 m. spalio 8 d. Akademijoje, Kėdainių r.

6 d.

15 m., kai (1997) mirė **Vaclovas Bliznikas**, matematikas, fizikos ir matematikos mokslų daktaras. Gimė 1930 m. sausio 12 d. Juodupių k.

7 d.

125 m., kai (1887) Kemėrų k. gimė **Petras Bložė**, farmacininkas. Mirė 1953 m. Irkutsko sr.

12 d.

80 m., kai (1932) Radviliškyje gimė **Robertas Rimgaila**, žurnalistas. Mirė 2008 m. spalio 21 d. Vilniuje.

13 d.

40 m., kai (1972) mirė **Vytautas Remeika**, dailininkas. Gimė 1930 m. rugsėjo 2 d. Radviliškyje.

15 d.

185 m., kai (1827) Grinkiškyje gimė ir 135 m., kai 1877 m. lapkričio 12 d. Varšuvoje mirė **Polikarpas Girštautas (Juozapas Juzumas)**, gydytojas chirurgas, medicinos profesorius.

17 d.

150 m., kai (1862) Radviliškyje gimė **Antanas Kryžanauskas**, kunigas, Žemaičių kapitulos kanauninkas. Mirė 1940 m. kovo 23 d. Plungės r.

80 m., kai (1932) Augmenų k. gimė **Leonas Jasiulis**, dailėtyrininkas, pedagogas. Mirė 2004 m. sausio 4 d. Vilniuje.

50 m., kai (1962) mirė **Julijonas Šakenis**, kunigas. Nuo 1934 m. – Grinkiškio klebonas, vėliau – altaris Radviliškyje. Gimė 1884 m. sausio 17 d. Biržų r.

23 d.

150 m., kai (1862) Baisogaloje gimė **Juozas Zauka**, kultūros darbuotojas, knygnešys, režisierius. Mirė 1943 m. gruodžio 3 d. Rokiškio r.

100 m., kai (1912) Radviliškyje gimė **Kazys Daugėla**, inžinierius, fotografas. Mirė 1999 m. spalio 11 d. Čikagoje, JAV.

26 d.

110 m., kai (1902) gimė **Pranciškus Masilionis**, kunigas, poetas. Nuo 1977 m. – kunigas Sidabrave ir Dapšioniuose. Mirė 1980 m. spalio 14 d. Šiauliuose, palaidotas Sidabrave.

28 d.

85 m., kai (1927) Stalmokų k. gimė **Ona Svetikaitė-Jurgelienė**, poetė, tremtinė.

KOVAS

3 d.

95 m., kai (1917) Ramoškių k. gimė **Stanislava Kairienė-Nauskutė**, Argentinos lietuvių visuomenės veikėja.

4 d.

90 m., kai (1922) Radviliškyje gimė **Janina Misiūraitė**, dainininkė, operos ir baleto teatro solistė. Mirė 2003 m. vasario 6 d. Vilniuje.

7 d.

65 m., kai (1947) Jaskynės k. gimė **Kazimieras Kuzminskas**, gydytojas chirurgas, Seimo narys.

9 d.

110 m., kai (1902) Džiugoniuose gimė **Pranutė Ivanauskienė-Janušauskaitė**, prekybininkė, visuomenės veikėja. Mirė 1995 m. vasario 26 d. Čikagoje, JAV.

11 d.

75 m., kai (1937) Vėriškių k. gimė **Petras Tvarijonavičius**, ekonomistas, ekonomikos mokslų daktaras. Mirė 1993 m. gegužės 29 d.

15 d.

55 m., kai (1957) mirė **Jurgis Žilinskas**, gydytojas anatomas antropologas, profesorius. Gimė 1885 m. balandžio 23 d. Januškonių k.

24 d.

– 205 m., kai (1807) gimė **Ignacijus Bušinskis**, kultūros istorikas, etnografas, kraštotyrininkas, visuomenės veikėjas. Gyveno Baltojo Šaukoto dvare. Mirė 1873 m. spalio 30 d. Mintaujoje, Latvijoje.

29 d.

135 m., kai (1877) Margiuose gimė **Juozas Šnapštys-Margalis**, kunigas, poetas, prozininkas, vertėjas. Mirė 1921 m. kovo 24 d. Utenos r.

85 m., kai (1927) Sidarių k. gimė **Jonas Stankus**, biomedicinos mokslų daktaras.

BALANDIS

1 d.

85 m., kai (1927) Januškonių k. gimė **Genovaitė Žilinskaitė**, dailininkė, tekstilinkė. Mirė 2004 m. vasario 14 d.

11 d.

115 m., kai (1897) Maralinėje gimė **Janina Lašienė**, gydytoja patologė

anatomė, profesorė. Mirė 1993 m. liepos 9 d. Kaune.

12 d.

85 m., kai (1927) gimė **Jonas Puodžiukynas**, agronomas. Dirbo Radviliškio bandymų stotyje. Mirė 2003 m. spalio 23 d. Vilniuje.

23 d.

65 m., kai (1947) Strazdynės k. gimė **Jurgis Kulpys**, veterinarijos gydytojas, biomedicinos mokslų daktaras.

24 d.

85 m., kai (1927) Vaidulonių k. gimė **Kęstutis Gvalda**, dailininkas, grafikas. Mirė 2011 m. kovo 1 d. Vilniuje.

60 m., kai (1952) mirė **Juozas Čepulis (Čepas)**, knygnešys. Gimė 1876 m. kovo 2 d. Daugėlaičių k.

GEGUŽĖ

5 d.

75 m., kai (1937) Radviliškyje gimė **Aleksandras Rimkevičius**, technikos mokslų daktaras, docentas.

8 d.

210 m., kai (1802) Diktariškio dvare gimė ir 130 m., kai 1882 sausio 20 d. Drezdene, Vokietijoje, mirė **Pranciškus Šemeta**, Diktariškio dvaro savininkas, 1831 m. sukilimo vadas.

9 d.

80 m., kai (1932) Diktariškio k. gimė **Česlovas Meškauskas**, veterinarijos gydytojas, biomedicinos mokslų daktaras.

15 d.

175 m., kai (1837) gimė **Mikalojus Opulskis (Opalskis, Apulskis)**, kunigas, lietuviškos spaudos platintojas, buvęs Radviliškio altaris. Mirė 1905 m. kovo 15 d. Radviliškyje.

16 d.

5 m., kai (2007) mirė **Alfredas Kulpa-Kulpavičius**, dailininkas, archi-

tektas, architektūros mokslų daktaras. Gimė 1923 m. kovo 28 d. Baisogaloje.

17 d.

105 m., kai (1907) gimė **Valerija Valsiūnienė**, poetė, prozininkė. Dirbo mokytoja Radviliškyje. Mirė 1955 m. rugsėjo 25 d. Vilniuje.

22 d.

70 m., kai (1942) Grinkiškyje gimė **Rima Miknevičienė**, dailininkė tapytoja.

24 d.

100 m., kai (1912) Šeduvoje gimė **Feliksas Andriūnas (Andriuškevičius)**, elektronikos specialistas, visuomenės veikėjas. Mirė 1995 m. spalio 30 d. Filadelfijoje, JAV.

27 d.

75 m., kai (1937) Radviliškyje gimė **Edvardas Malinauskas**, dailininkas marinistas.

30 d.

85 m., kai (1927) Praščiūnų k. gimė **Jonas Gutauskas**, agronomas.

BIRŽELIS

2 d.

60 m., kai (1952) Šeduvoje gimė **Laima Kūrienė**, poetė, Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos narė. Mirė 2006 m. rugsėjo 12 d.

3 d.

– 255 m., kai (1757) mirė **Jonas Pašakauskis (Pošakovskis, Poszakowski)**, istorikas, kalendorių rengėjas. Gimė 1684 m. kovo 1 d. Šeduvos apylinkėje, prie Šakos upės.

70 m., kai (1942) mirė **Bronius Šarauskas**, karininkas. Gimė 1896 m. gruodžio 1 d. Komariškių k.

10 m., kai (2002) mirė **Martynas Šarauskas**, karininkas. Gimė 1906 m. lapkričio 6 d. Komariškių k.

11 d.

70 m., kai (1942) mirė **Leonas Plungė**, pagrindinės organizacijos narys, Usollago politinių kalinių sukilimo vadovas. Gimė 1903 m. spalio 4 d. Alksniupių k.

12 d.

10 m., kai (2002) mirė **Jurgis Jankus**, prozininkas, dramaturgas, eseistas. Gimė 1906 m. liepos 27 d. Biliūnuose.

15 d.

85 m., kai (1927) Šeduvoje gimė **Jonas Vitkauskas**, inžinierius. Mirė 1965 m. lapkričio 29 d. Kaune.

18 d.

110 m., kai (1902) Sidabrave gimė **Vytautas Alantas (Jakševičius)**, rašytojas, žurnalistas, visuomenės veikėjas. Mirė 1990 m. balandžio 24 d. Detroite, JAV.

LIEPA

2 d.

125 m., kai (1887) Miežaičių k. gimė **Antanas Simaitis**, prelatas, pedagogas, visuomenės veikėjas. Mirė 1959 m. sausio 15 d. Kretingos r.

5 d.

110 m., kai (1902) Dvarninkų k. gimė **Stanislovas Grigaliūnas**, kunigas, Telšių kunigų seminarijos prokuratorius. Mirė 1983 m. vasario 26 d.

12 d.

60 m., kai (1952) mirė **Ignas Urbaitis**, teisininkas, visuomenės veikėjas. Gimė 1896 m. vasario 16 d. Raginėnų k.

20 d.

95 m., kai (1917) Kubiliūnų k. gimė **Jonas Alekna**, teatro aktorius, režisierius, dailininkas. Mirė 1964 m. rugsėjo 3 d. Panevėžyje.

RUGPJŪTIS

4 d.

100 m., kai (1912) Džiugoniuose gimė **Jurgis Janušaitis**, žurnalistas, visuomenės veikėjas. Mirė 2006 m. balandžio 20 d.

10 d.

75 m., kai (1937) gimė **Laurynas Algimantas Skūpas**, kalbininkas, romanistas, esperantininkas. 1959–1961 m. dirbo mokytoju Šeduvoje. Mirė 2005 m. sausio 10 d. Vilniuje.

60 m., kai (1952) Stalmokų k. gimė **Sigitas Burneckis**, grafikas, karikatūristas.

13 d.

35 m., kai (1977) Radviliškyje gimė **Gediminas Tiškevičius-Varna**, operos solistas, Radviliškio miesto garbės pilietis.

15 d.

15 m., kai (1997) mirė **Genovaitė Balčiūnienė-Abromaitytė**, pedagogė, poetė. Gimė 1949 m. kovo 21 d. Šeduvoje.

16 d.

85 m., kai (1927) Bučiūnų k. gimė **Boleslovas Kilius**, ekonomistas, docentas.

17 d.

105 m., kai (1907) Baisogaloje gimė **Vladas Niunka**, filosofas, sociologas, revoliucinio judėjimo veikėjas. Mirė 1983 m. gruodžio 26 d. Vilniuje.

20 d.

50 m., kai (1962) mirė **Teofilus Matulionis**, arkivyskupas. Nuo 1956 m. gyveno Šeduvoje. Gimė 1873 m. birželio 22 d. Molėtų r.

21 d.

– 55 m., kai (1957) Radviliškyje gimė **Laima Sajienė**, profesorė, habilituota socialinių mokslų daktarė.

24 d.

85 m., kai (1927) Radviliškyje gimė **Stasys Jusionis**, dailininkas, tapytojas.

29 d.

120 m., kai (1892) mirė **Antanas Vienažindys**, kunigas, poetas. Kunigavo Šiaulėnuose. Gimė 1841 m. rugsėjo 26 d. Rokiškio r.

RUGSĖJIS

2 d.

90 m., kai (1922) Jonaitiškiuose gimė **Vladas Drupas**, lėktuvų sporto meistras.

3 d.

25 m., kai (1987) mirė **Kotryna Marijošienė-Steponaitytė**, pedagogė, choreografė. Gimė 1905 m. kovo 21 d. Radviliškyje.

5 d.

110 m., kai (1902) Grinkiškyje gimė **Jonas Juodeika**, kunigas. Mirė 1969 m. spalio 11 d. Deminge, JAV.

6 d.

115 m., kai (1897) Raginėnų k. gimė **Marta Babickienė**, mokytoja, visuomenės veikėja.

8 d.

70 m., kai (1942) Šiaulaičių k. gimė **Česlovas Mazūras**, inžinierius architektas.

11 d.

35 m., kai (1977) mirė **Vladas Juodeika**, ekonomistas, ekonomikos mokslų daktaras, visuomenės veikėjas. Gimė 1900 m. rugpjūčio 25 d. Grinkiškyje.

17 d.

90 m., kai (1922) Žironų k. gimė **Albertas Mockus**, agronomas, agrarinių mokslų daktaras.

24 d.

105 m., kai (1907) gimė **Pranas Gegeckas**, pedagogas, poetas. Buvo Grinkiškio progimnazijos direktorius. Mirė 1984 m. gegužės 8 d. Kaune.

25 d.

85 m., kai (1927) Kubiliūnų k. gimė **Julija Blėdytė-Stepankienė**, teatro aktorė, režisierė.

SPALIS

1 d.

55 m., kai (1957) Radviliškyje gimė **Remigijus Balžekas**, nusipelnęs Lietuvos treneris.

6 d.

15 m., kai (1997) mirė **Antanas Butkus**, agronomas, biochemikas, visuomenės veikėjas. Gimė 1918 m. birželio 20 d. Piepaluose.

11 d.

185 m., kai (1827) Vaitiekūnų k. gimė **Mykolas Miežinis**, kunigas, kalbininkas, tautosakos užrašinėtojas. Mirė 1888 m. lapkričio 24 d. Šilutės r.

95 m., kai (1917) gimė **Vaclovas Bernotėnas**, kultūros ir švietimo darbuotojas. 1920–1936 m. gyveno Radviliškyje. Mirė 1978 m. gruodžio 27 d.

15 d.

85 m., kai (1927) Aukštelkų k. gimė **Pranas Noreika**, inžinierius energetikas.

28 d.

100 m., kai (1912) Baisogaloje gimė **Henrikas Jagminas**, baleto artistas. Mirė 1996 m. gegužės 7 d. Vilniuje.

29 d.

120 m., kai (1892) Raginėnų k. gimė **Aleksandras Polišaitis**, konsulas. Mirė 1966 m. sausio 9 d. Brazilijoje.

LAPKRITIS

3 d.

100 m., kai (1912) Pataušyje gimė **Kazys Žirgulis**, chemikas, poetas.

11 d.

130 m., kai (1882) Miškių k. gimė **Jonas Švagždys**, kunigas, visuomenės veikėjas. Mirė 1965 m. gruodžio 31 d. Broktone, JAV.

13 d.

120 m., kai (1892) Jankaičių k. gimė **Henrikas Prialgauskas**, kunigas, dramaturgas. Mirė 1978 m. rugpjūčio 23 d. Panevėžio r.

110 m., kai (1902) Dapšionių k. gimė **Domas Cesevičius**, ekonomistas, literatas, visuomenės veikėjas. Mirė 1986 m. kovo 14 d., palaidotas Dapšioniuose.

14 d.

90 m., kai (1922) Šiaulėnuose gimė **Irena Ona Čibirienė-Mikalaukaitė**, gydytoja oftalmologė, habilituota biomedicinos mokslų daktarė. Mirė 2010 m. spalio 16 d. Vilniaus r.

17 d.

90 m., kai (1922) Radviliškyje gimė **Regina Mikailienė (Gimbutaitė, Čižiūnienė)**, pedagogė, slaugytoja, visuomenės veikėja.

19 d.

100 m., kai (1912) gimė **Vilius Variakojis**, tenisininkas, krepšininkas, treneris. Gyveno ir mokėsi Radviliškyje. Mirė 1988 m. kovo 2 d. Panevėžyje.

24 d.

55 m., kai (1957) mirė **Kazimieras Vasiliauskas**, inžinierius, profesorius. Gimė 1879 m. kovo 17 d. Paberželių k.

25 d.

100 m., kai (1912) Vantainėlių k. gimė **Stasys Taunys**, dailininkas, architektas.

27 d.

5 m., kai (2007) mirė **Vytautas Šenauskas**, kraštotyrininkas, muziejininkas. Gimė 1929 m. kovo 16 d. Labos k.

29 d.

210 m., kai (1802) Birželėse gimė **Emerikas Stanevičius**, poetas, lietuvių liaudies dainų skelbėjas, vertėjas. Mirė prieš 1866 m. Prancūzijoje ar Šveicarijoje.

65 m., kai (1947) mirė **Jonas Martinaitis**, tapytojas, karikatūristas, grafikas. Gimė 1898 m. birželio 26 d. Pavartyčių k.

GRUODIS**7 d.**

15 m., kai (1997) mirė **Vincas Kryževičius**, istorikas, humanitarinių mokslų daktaras. Gimė 1931 m. sausio 10 d. Piepaluose.

8 d.

85 m., kai (1927) Šeduvoje gimė **Genovaitė Blažytė-Guntienė**, dailininkė.

19 d.

140 m., kai (1872) Kurų k. gimė **Antanas Alekna**, kunigas, istorikas, profesorius, draudžiamosios liet. spaudos platintojas. Mirė 1930 m. birželio 12 d. Kaune.

22 d.

125 m., kai (1887) gimė ir 40 m., kai 1972 m. vasario 9 d. Utenos r. mirė **Mykolas Varnas**, pedagogas. Dirbo Šiaulėnų pradinės mokyklos vedėju.

31 d.

55 m., kai (1957) mirė **Antanas Marijošius**, muzikos mokytojas, chorvedys. Dirbo Radviliškyje. 1930 m. su Radviliškio šaulių choru dalyvavo Dainų šventėje. Gimė 1881 m. spalio 1 d. Raseinių r.

KITOS SUKAKTYS

215 m., kai (1797) gimė **Mykolas Petkevičius**, 1831 m. sukilimo dalyvis, pasižymėjęs mūšyje ties Prastavoniais. Mirė 1834 m. rugsėjo 22 d. Paryžiuje, Prancūzijoje.

125 m., kai (1887) Šiaulaičių k. gimė **Kazys Mikalčius**, tautosakos ir liaudies dainų rinkėjas, eilėraščių ir feljetonų autorius. Mirė 1966 m.

120 m., kai (1892) Šeduvoje gimė **Antanina Nausėdienė-Runavičiūtė**, JAV lietuvių katalikų veikėja. Mirė 1969 m. balandžio 19 d. Čikagoje, JAV.

120 m., kai (apie 1892) mirė **Danielius Jankūnas**, tautosakos rinkėjas, vertėjas. Gimė apie 1835 m. Dirželiškiuose.

65 m., kai (1947) mirė **Petras Butkus**, visuomenės veikėjas, pavasarininkų draugijos pirmininkas. Gimė 1890 m. lapkričio 18 d. Vaidulonių k.

520 m., kai (nuo 1492) minimas Šiaulėnų dvaras.

500 m., kai (1512) Šeduvoje pastatyta pirmoji medinė bažnyčia ir įkurta parapija.

475 m., kai (1537) istoriniuose šaltiniuose minimas Baisogalos miestelis.

470 m., kai (1542) Šeduva vadinama miestu ir įsteigta papartinė katalikų mokykla.

455 m., kai (1557) pirmą kartą minimas Aukštelkų kaimas.

445 m., kai (1567) pirmą kartą paminėtas Radviliškis.

435 m., kai (nuo 1577) Radviliškis vadinamas miesteliu.

375 m., kai (1637) Baisogaloje pastatyta nauja medinė bažnyčia.

335 m., kai (1677) istoriniuose šaltiniuose minima pirmoji mokykla Baisogaloje.

325 m., kai (1687) Lenkijos ir Lietuvos karalius Jonas Sobieskis suteikė Radviliškiui turgaus privilegiją.

215 m., kai (1797) pastatyta pirmoji Vadaktų bažnyčia.

155 m., kai (1857) pastatyta Kurų Šv. Antano Paduviečio bažnyčia.

130 m., kai (1882) pastatyta Baisogalos Švč. Trejybės bažnyčia.

125 m., kai (1887) pastatyta Grinkiškio Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia.

100 m., kai (1912) Burbiškyje pastatytas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto paminklas.

90 m., kai (1922) Radviliškyje įsteigtas Šv. Kazimiero draugijos knygynas.

85 m., kai (1927) įkurtas Esperantininkų draugijos Radviliškio skyrius.

85 m., kai (1927) įkurta pirmoji mokykla Vaitiekūnuose.

75 m., kai (1937) įsteigta Radviliškio valstybinė viešoji biblioteka.

75 m., kai (1937) Grinkiškyje pastatytas paminklas Žuvusiems už Lietuvos laisvę.

75 m., kai (1937) įsteigta Šeduvos miesto biblioteka.

75 m., kai (1937) pastatyta Prastavonių pradžios mokykla.

75 m., kai (1937) įsteigta Šiaulėnų biblioteka.

75 m., kai (1937) įsteigta Grinkiškio biblioteka.

65 m., kai (1947) atkurta Pociūnėlių biblioteka.

55 m., kai (1957) įkurti Alksniupių kultūros namai.

55 m., kai (1957) įsteigta Palonų biblioteka.

55 m., kai (1957) įkurti Pociūnėlių kultūros namai.

55 m., kai (1957) įsteigta Pakalniškių biblioteka.

40 m., kai (1972) įsteigta Kairėnų biblioteka.

35 m., kai (1977) įsteigta Gražinos pagrindinė mokykla.

35 m., kai (1977) pastatyta Polekėlės Švč. Mergelės Marijos Širdies bažnyčia.

20 m., kai (1992) patvirtintas Radviliškio miesto herbas.

20 m., kai (1992) patvirtintas naujasis Baisogalos herbas.

Sudarė Radviliškio viešoji biblioteka

Резюме публикаций журнала „Радвилишкский край“ № 15

„Поздравляем“ – это поздравления жителей Радвилишкиса двум выдающимся землякам, отмечающим свои юбилеи: педагогу, работнице музея, поэтессе, автору книг Марионе Бируте Кудулите-Навакаускене и искусствоведу, члену Ассоциации художников, автору многих статей и книг Ромуалдасу Алекнай.

В введении журнала „Что значит вернуться на родину...“ Лайма Сайене делится впечатлениями о родине. Радуетесь созданным в Каунасе Радвилишкским сообществом, которое объединяет земляков журнала „Радвилишкский край“.

Статья Мячислава Ючаса „Кто управлял старой Шядувой?“ представляет исторический материал о Шядуве. Особое внимание уделяется наиболее важным периодам, событиям и с ними связанными личностями.

Другая историческая тема – продолжение статьи Любомира Виктора Жеймантаса „Радвилишкис – город, созданный железной дорогой“ (начало – журнал 2011 г. № 1 (14)). Представлен материал о продолжении отрезка дороги Радвилишкис–Калкуонес, состоянии Лиепойской железной дороги, проблемы, управление, проекты.

„...просим разрешения организовать...“ – статья Зенона Василяускаса, в которой впервые представлены архивные данные 1923 года о проходивших мероприятиях и культурной жизни в Радвилишкском и Шяуленском волостях.

Напечатаны воспоминания („Наши странствия“) Алдоны Пуцевичюте-Гудайтене о погибшем отце – организаторе партизанской борьбы в Северной и Центральной Литве, лидере „Зелёной сборной“ Изидорисе Пуцевичюсе.

„Руководитель независимой железной дороги“ – сочинение Йонаса Линкевичюса о жителе Шядува Альгирдасе Клиоре, об одном из литовских заслуженных руководителей, о котором очень мало знают в родном краю.

Александр Шидлаускас в публикации „Наследие родной земли“ напоминает о наследии культурных объектов, находившихся в нашем районе и зафиксированных в разных изданиях.

Статья Дали Бернотайте-Беляускене „Как в старину жители Радвилишкиса делали пиво“ рассказывает о старинных традициях пивоварения в нашем районе.

Статья Витяниса Римкуса „Учитель, художник, ссыльный“ представляет земляка, светлая ему память, – Болеслова Плунге, о котором не часто писали, не прославляли.

Нийоле Шидлаускене в статье „Землячка долгожительница“ рассказывает о родившейся в Рагиненей Эмилии Буткайте, которой исполнилось 103 года, о её работе медика, жизни.

Публикация Александра Дигимаса „Земля и люди Верижкяй“ – это рассказ о своей родной деревне. Тщательно описывается её ранняя история, другие периоды развития, они отражаются через жизнь и судьбы конкретных семей, людей.

По просьбе читателей журнала печатается продолжение (начало – журнал 2010 г. № 2 (13) собранного и записанного фольклора жительницей Шядува Эмилией Браинскене („Шядувской бабы“). Статья „Сокровищница мудрости прадедов. Лечение детей в старину“ знакомит нас с тем, как раньше лечили малышей.

Мариюна Бируте Навакаускене дарит нам возможность приоткрыть сундук с легендами и преданиями нашего края. В сочинении „Легендный путь Шаукотского края“ автор водит нас по воображаемым местам Шаукотского края.

Раздел „Творчество жителей Радвилишкиса“ представляет публикацию Аушры Антанавичене „С поэзией тишины“. Это слово автора о родившейся в Радвилишкисе, теперь живущей в Каунасе, Элэной Романой Адомайтите-Цемнолонскене, о её творчестве. Раздел знакомит нас и с новыми её стихами.

„Воспоминания о достойном земляке“ – прощание Йонаса Гудмонаса с известным художником Кястутисом Гвалдой, одним из известных мастеров графики, усопшим 1-ого марта этого года, на 84-ом году жизни.

„Культурная хроника Радвилишкского района“ коротко знакомит с культурными мероприятиями, проходившими во II-ом полугодии 2011 года.

„Календарь Радвилишкского района 2012 года“ указывает на ожидающие юбилеи, другие знаменательные даты наших земляков.

„Вопросов много, ответов пока нет“ – эта публикация представляет две старые фотографии: как предполагается, Байсогальская и Радвилишкская мельницы. Обе фотографии получены от жителя Шяуляя Пятраса Каминскаса. Редакция журнала приглашает своих читателей поделиться информацией об этих зафиксированных на фотографии объектах и вообще с материалом, связанным с историей нашего края.

Перевела Асачёва Светлана

Summaries from the articles of the magazine „Radviliškio kraštas” No. 15

The citizens of Radviliškis are glad to congratulate a couple well known natives with their jubilees – a pedagogue, historian, poet and a book writer Marijona Birutė Kudulytė-Navakauskienė, as well as Romualdas Alekna who's an expert of art and a member of the Artists society, an author of the books and many articles.

Laima Sajienė expresses her opinion about the ties to the homeland in the introduction which was called „What means to come home?”. She is happy with Radviliškis community in Kaunas which is often brought together by the magazine „Radviliškio kraštas”.

The article called „Who was the master of old Šeduva?” by Mečislovas Jučas represents some historical facts about Šeduva. Mečislovas Jučas has distinguished some significant periods, events, occurrences and personalities there.

Another historical topic about a railway between Radviliškis and Kalkuonė can be found in a sequel of an article „Radviliškis – a town created by railways” („Radviliškio kraštas” 2011 Serial No.1 (14)) which is written by Liubomiras Viktoras Žeimantas. There it is written about a prolongation of a railway section between Radviliškis and Kalkuonė.

Zenonas Vasiliauskas has presented an article „.....an arrangement is needed....” to uncover the cultural life of Radviliškis and Šiaulėnai in 1923 by getting to know the festivals celebrated at that time.

The memories by Aldona Pucevičiūtė-Gudaitienė of the father who died the partisans' fights are typed. His name was Izidorius Pucevičius and he was an organizer of the resistance battle in Northern and Mid-Lithuania and a leader of the „Green Union”. The publication „Our Wanderings” highlights the traits of the personality and the opposite authentic historical periods.

The composition called „The head of independent railways” by Jonas Linkevičius is about an honorable man of Šeduva – Algirdas Kliorė. Jonas Linkevičius claims that there should be paid more attention for Algirdas because he was one of the most magnificent workers and managers of the Lithuanian railways.

In the article „Leaving the native land” by Aleksandras Šidlauskas it is reminded about the heritage which is in our district and fixed in different publications.

The article „How the beer was made by Radviliškis people formerly” by Dalia Bernotaitė-Beliauskienė tells us about the old traditions of beer making in our district.

An article by Vytenis Rimkus called „A teacher, artist and an exile” represents another honorable man – Boleslovas Plungė who also deserved more attention. The

author of the article points out the experiences of the destiny of Boleslovas, his hobbies and some art creations.

Nijolė Šidlauskienė in the article „A long-lived Citizen” tells the story of 103-year-old Emilija Butkaitė whose native land is Raginėnai, talks about her occupation as a medical woman, her life and family.

The publication „The land and people of Vėriškiai” is a feature article about the native village by Aleksandras Digimas. Here thoroughly is described its early-day history and other events which reflect particular inhabitants, lives of families and their destinies.

By readers' request the folklore collected and recorded by Emilija Brajinskienė from Šeduva (called *Šeduvos baba*) is published (beginning– Radviliškio kraštas” 2010 No. 2 (13)). „Treasure – house of wisdom of great – grandfathers. Treatment of children in the old days” written in Šeduvos dialect acquaints with children's treatment from various sicknesses.

Marijona Birutė Navakauskaitė gives us an opportunity to open the chest full of our land's stories and legends. The author in the composition „y the roads of the legends in Šaukotas district” guides us through multifarious stories and wild places of Šaukotas.

The publication „ith silence pottery” introduces to the works of Radviliškis people. Here Aušra Antanavičienė talks about Elena Romana Adomaitytė-Cemnolonskienė who was born in Radviliškis and now lives in Kaunas, her works and poetry. Also the new works of Radviliškis people are presented.

„Remembering a prominent native” is a farewell to a famous artist Kęstutis Gvalda written by Jonas Gvalda. Kęstutis Gvalda, one of the most famous artists of graphics, has died this year on March 1st aged 84.

„Cultural chronicle of Radviliškis district” briefly introduces us with cultural events which were set in the second half-year of 2011.

„The calendar of 2012 of Radviliškis district” indicates the upcoming jubilees and anniversaries in the next year.

„A lot of questions but still no answers” is the publication which represents two old photographs: supposedly mills of Baisogala and Radviliškis. These photographs have been received from Petras Kaminskas who is from Šiauliai. The editorial staff of the magazine invites readers to share information about the objects captured in these photographs or other material related with our region.

Translate by Rima Tarbuniene

Klausimų daug, atsakymų kol kas nėra

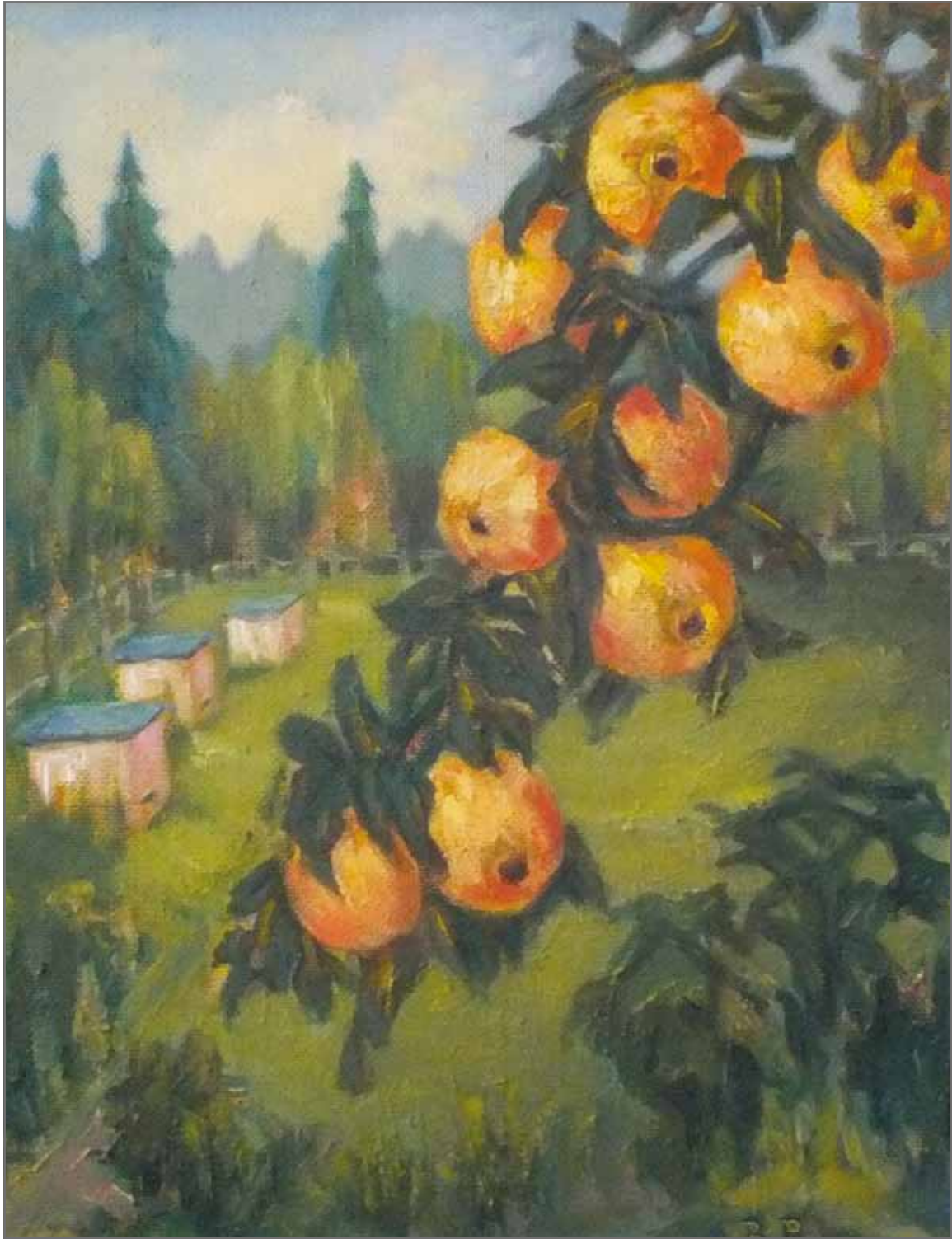


Radviliškio viešoji biblioteka šiemet kreipėsi į šiaurietį Petrą Kaminską, kuris turi daug senų, vertingų dokumentinių nuotraukų, tarp jų – susijusių su mūsų kraštu. Kolekcininkas labai geranoriškai atsiliepė į prašymą pagal galimybės pasidalyti šia istorine medžiaga ir pasiūlė bendrai siekti, kad būtų sukauptos arba patikslintos turimos žinios apie kai kuriose nuotraukose užfiksuotus objektus, žmones ar įvykius.

Spausdiname dvi jo atsiųstas nuotraukas. Pirmojoje užfiksuotas malūnas, kuris, kaip teigiama, stovėjęs Baisogaloje. Kada, kurioje vietoje, kam priklausė, kokia buvo jo paskirtis ir likimas, kokių išliko pasakojimų apie jį? Klausimų – virtinė, o atsakymų kol kas nėra...

Kaip ir apie antrąją nuotrauką. Viena iš versijų – kad joje užfiksuoti kariai žygiuoja pro malūną prie Radviliškio. Tačiau ar tikrai taip, ar toks malūnas buvo šiose apylinkėse, jei taip, kur konkrečiai, kas daugiau apie jį žinoma?

Kviečiame atsiliepti skaitytojus, turinčius su tuo susijusias informacijos, medžiagos. Jeigu taip – po kruopelytę, po epizodą – visiems drauge pavyktų bent eilute papildyti ar patikslinti mūsų krašto istorijos puslapius, kokį naudingą darbą praeičiai, dabarčiai ir ateičiai nuveikę galėtume jaustis!



Sode. 1985 m.



9 771822051006